భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

డిసెంబరు 1957

సంపుటము 34 : : సంచిక 12

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

డిసెంబరు 1957

దివ్వెల మువ్వలు

శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి

కదలనేర్చినట్టి మట్టిగాదె యైన నా తనువున
సిరాపథము లంటి ప్రాకె చిత్రమైన కాంతిలహరి.

ఆధిభౌతికమ్మగు నా యీ దేహవితర్దిపైన
గజ్జెకట్టె నాధియాజ్ఞికమ్మగు రూపమ్మేదో?

దివ్వెల మువ్వలతో నర్తించు జగన్మోహిని యది
ఆత్మకు మాత్రమె దృశ్యమ్మగు అక్షరవాహిని యది.

ఆయమ కేలుల వ్రేళులు అలలై పింపిల్లుపోయి
కడిగివేసె నాలోపల విడిదిచేసిన తమస్సుల.

అపు డెగిసెను నా మనస్సు హవిరుద్గతధూమ మట్లు
అపుడు చేపె నాదు అంతరాత్మ కామధేనువట్లు.

బ్రహ్మాండము ప్రమిదవోలె భాసించెను; దానిలోన
స్నేహామృతవర్తి ప్రకాశించెను పరమాత్మలీల.

ఓ దివ్వెల మువ్వలదానా! దివ్యత్వనిధానా!
ఎల్లప్పుడు నాలో ఇటు లేల గజ్జె కదలించవు?

వత్సరమున కొక్కమారు వచ్చి నన్ను పట్టి పిచ్చి
వానిగ జేసెద వేలా? ఓ నా రోచిర్మాలా!

నీ వ్రేళుల తళత్తళలు నిత్యము కన్పించినచో
మాయాంధమ్మైన బ్రతుకు మహితకాంతిగోళమ్మగు.

నీ మువ్వల ఘులంఘులలు నిత్యము విన్పించినచో
మృణ్మయమౌ యీ దేహము చిన్మయనాదాత్మకమగు.

పేషంట్

శ్రీ మోహనసింహ సేంగర్

* హిందీరచనకు అనువాదం *

ధడాలున డాక్టరు మధు ఆఫీసు తలుపులు తెరుచుకున్నై. రోజుతూ నర్సు నళిని లోపలికి ప్రవేశించింది. తొందర తొందరగా విసురుగా వసుగెత్తుతుంటూ వచ్చిందేమో డాక్టరు మధు మేజాబల్లమీదకు తూలిపడింది. ఆ కుదుపుకు టేబిలు కదిలింది. దానిమీద వున్న వస్తువులన్నీ చిందరవందరైపోయినై. అప్పుడు డాక్టరు ఇంకో పేషెంటు రిపోర్టు పరీక్షిస్తున్నాడు. బల్ల కదలటంతోటే ఒక్కసారి తలపైకెత్తి చూచాడు. ఎదురుగా నర్సు కళ్లు యింతవి చేసుకొని చూస్తూ నిల్చొని వుంది. ఆమె తొడుక్కున్న ఏప్రిన్ ముందు భాగంఅంతా రంగుకొట్టుకొనివుంది. అంతేకాకుండా ఆమె ముఖం నిండా మందుచుక్కలు పడివున్నై. డాక్టరు నళినిని ఇదంతా ఏమిటని ప్రశ్నించేలోగానే నళిని--"డాక్టరు గారూ, చూడండి, మీ ముద్దులపేషెంటు ఏం చేసిందో"అని బిగ్గరగా అరిచింది.

"ముద్దులపేషెంటా? ఎవరది? నువ్వు ఎవర్ని గురించి చెబుతున్నావో నాకర్థం కావటంలేదు?" అని డాక్టరు మధు విస్మయంతో అడిగాడు.

"ఎవర్నిగురించేమిటి? ముక్కెక్కి తైతక్కలాడుతూ నోటికివచ్చినట్లు మాట్లాడుతూ వుంటుందే అది! పేరు పెట్టుకుంది చూడండి, రత్నం అని! పాపిష్ఠిది, ఎక్కడ నుంచో మాకు దాపురించింది!"

"ఓహో, అర్థమయిందిలే, ఆమేనా—"అంటూ తనకుర్చీలోనుంచి లేచాడు డాక్టరు.నళినివైపుకువస్తూ—"ఏం జరిగిందేమిటి? ఇంతవాడావుడిగా పరుగెత్తుకొచ్చావు? నీ వొళ్ళంతా—?" అని డాక్టరు మధు మెల్లగా అడిగాడు.

"జరిగేదేమిటి? నాతలకాయ? నేను ఆమె బెడ్ దగ్గరకు టెంపరేచరు చూద్దామని వెళ్ళాను. నా చేతిలోనుంచి థర్మామీటరు లాక్కుంది. దూరంగా విసిరి పారేసింది. బెడ్ ప్రక్క పీటమీదవున్న మందుగ్లాసును నాముఖంమీదకు విసిరికొట్టింది. పైగా మీదకురికి— "నేను నీముఖం చూడను. నీ మాడుముఖం చూపించకు, వెళ్లిపో యిక్కడనుంచి" అని కసిరికొట్టింది. సరే, ఇక మీరే ఆలోచించండి డాక్టరుగారూ! అది ఇట్లా ప్రవర్తిస్తూవుంటే..."అని అంది నళిని.

"ఏం బాగాలేదు ఈప్రవర్తన!" అని డాక్టరు మధు నళినిమాట పూర్తికాకుండానే ఆమె భుజం పట్టుకొని సానుభూతి ప్రకటిస్తూ—"ఈవిధంగా ఆమె అసభ్యంగా ప్రవర్తించినందుకు ఆమె నిన్ను క్షమాభిక్ష వేడుకోవాల్సిందే" నని అన్నాడు.

"క్షమాపణా! ఆమేనా అడిగేది?" అని మూతి తిప్పుకుంటూ వ్యంగ్యంగా అంది. "అయినా ఇంక మీ సానుభూతి, మీ పొగడ్తలు అక్కరలేదు లెండి డాక్టరుగారూ! నేను ఇవాళే ఇక్కడనుంచి మానుకుని వెళ్ళిపోదామని నిర్ణయించుకున్నాను" అని నళిని ఆవేశాన్ని అణుచుకుంటూ అంది.

"వెళ్లిపోదామని నిర్ణయించుకున్నావా! నా అనుజ్ఞ పొందకుండానే! నాతో ఏమాత్రం ఆలోచించకుండానే?" అని అన్నాడు డాక్టరు. అతని ముఖం గాంభీర్యాన్ని దాల్చింది. నర్సు నయనాలు డాక్టరు మధు ముఖాన్ని చూడలేకపోయినై. నేలను చూస్తూ వున్నై. నళిని భుజాన్ని పట్టుకొని పదమని సంజ్ఞచేస్తూ డాకరు—"సరే, తర్వాత ఆలోచించుకుందాంలే. పద, పద. ముందు అక్కడకు వెళ్ళి

అనువాదకులు : శ్రీ కొల్లిపర సౌభాగ్యరావు

చూద్దాం. అక్కడ రత్నం ఏం చేస్తూ వుందో ! ఆమె పరిస్థితి ఎట్లా వుందో ఏమో ?" అని అన్నాడు.

సమాధానం చెప్పకుండానే నళిని ఆయన్ను అనుకరించింది. వరండాలోనుంచి నళినిల వార్డువైపు వెళుతూ—"నళినీ, నువ్వు ఈ శానిటోరియంకు హెడ్ నర్సువే కాదు. ఇక్కడి పేషంటు లందరకు తల్లివంటి దానివి. ఇంతే కాక నాకు కుడిభుజంలాంటి దానివి. నువు మానుకొని వెళ్ళిపోతే నా వంటి వృద్ధుడు వంటరిగా ఏం చేయగలడో చెప్పు? క్షయరోగులను మృత్యుముఖంనుంచి రక్షించి వాళ్ళను మళ్ళీ తమ జీవిత పథంలో పయనం చేయించడమంటే నాకు అమితానందం. ఈ ఆనందాన్ని నువ్వూ నాతో పాటు పాలు పంచుకుంటూవుంటే ఎంత బాగుంటుందంటావు! ఈ లోకంలో జీవించడానికి, సంపాదించుకోవడానికి నీకు అవకాశాలు ఎన్నో వున్నై. కాని నేను జీవించడానికి ఈ శానిటోరియంతప్ప ఇంకో మార్గమేదీ లేదు. నీవు నన్ను విడిచి వెళ్ళిపోతావని బెదిరించి నప్పుడల్లా నా మనస్సెందుకో......"

"పొరపడ్డాను డాక్టరుగారూ." అని బ్రతిమాలుకుంటూ నళిని—"నన్ను క్షమించండి. ఇంకెన్నడూ మానుకు వెళ్ళిపోతాననే మాట అనను" అని అంది.

వార్డువైపు వెళుతూ డాక్టరు మధు క్రీగంట నళినినొకసారి చూచి, చిరునవ్వు చిందించాడు ముఖంలో. నళిని కూడా నవ్వేసింది. పిమ్మట ఆమె—"నా మాటొకటి తమరు తప్పక అంగీకరించాలి. సరేనంటే చెప్తాను" అని అంది.

"అదేమిటి ?"

"ఏమిలేదండి. రత్నాన్ని వీలయినంత తొందరగా పిచ్చాసుపత్రిలో ప్రవేశపెట్టించాలి. క్షయరోగం కంటె ఆమెలో ఉన్మాదం ఎక్కువగా వుంది. పిచ్చి పిచ్చిగా ప్రలాపిస్తూ వుంటుంది. ఆమె పిచ్చి కేకలకు ఇతర రోగుల ఆరోగ్యం కూడా చెడిపోవచ్చు.

డాక్టరు మధు సమాధానం చెప్పకుండా మౌనంగా వూరుకున్నాడు. ఆయన వదనంలో వ్యక్తమయ్యే గభీరతను చూచి నళినికి మరోమాట మాట్లాడడానికే ధైర్యం చాలలేదు. మౌనంగా ఇద్దరూ ముందుకు వెళుతూనే వున్నారు.

రత్నం బెడ్ దగ్గరకు వెళ్లి డాక్టరు మధు మెల్లగా, అనునయంగా "ఇవాళ ఒంట్లో ఎట్లా వుందమ్మా ?" అని అడిగాడు.

"పళ్లు పటపట కొరుకుతూ, కండ్లురిమి డాక్టరు మధును చూస్తూ రత్నం—"మళ్ళీ మొదలు పెట్టావూ అమ్మా అని, అమ్మా లేదు నాన్నా లేదు ఈ ప్రపంచంలో ఎవరి కెవరు? ఇంక ఎప్పుడూ అమ్మా అని అనకు. నేను నీకు బిడ్డనూ కాదు, నీవు నాకు తండ్రివీ కావు" అని అంది.

డాక్టరు మధు ఆమెకు దగ్గరగాచేరి సానునయంగా—"రత్నం, నేను నీకు స్వంత తండ్రిని కాక పోతే యేం ? వయస్సులో నీ తండ్రికంటె పెద్ద వాడినే అయివుంటాను. నాకూ ఒక ముకులపట్టి కల్గింది. బిడ్డను ప్రసవించిన అనంతరం తల్లి పరలోకగతురాలైంది. కొన్ని గంటల్లోనే నా చిన్నారి తనయకూడా మరణించింది. బ్రతికివుంటే ఆమెకూడ ఇప్పటికి నీయంత దయ్యేది" అని కన్నుల నీరు వత్తుకున్నాడు.

"అదా, అయితే ఆమె చచ్చిపోయిందా!" అని బిగరగా నవ్వి—"అటయితే నువు చాలా అదృష్టవంతుడవు డాక్టర్, నీకూతురూ నీకంటె అదృష్టవంతురాలవే అవాలి. ఈ లోకంలో ఆడపిల్లలకు జరిగే అవమానాలనూ, అపనిందలను అనుభవించకుండా; దురాచారాలకు, బలత్కారాలకు బలికాకుండా స్వర్గధామం చేరుకుంది. ఆమె నొసటన గీసిన అదృష్టరేఖ నా నొసటన కూడ విధాత లిఖిస్తే ఎంత బాగుండేది. కాని ఈ పడతుల పాలిటి అదృష్ట దేవతలు పురుషులనబడే పశువులు, కామోద్రేకులు..." అని ఆఖరు వాక్యం పూర్తిగా అనకుండానే రత్నం కోపంతో క్రింది పెదవిని కొరుక్కుంటూ వెక్కి వెక్కి ఏడ్వ సాగింది.

"తల్లీ, ఏమిటా పని? వివేకాన్ని విడనాడకు. కొంచెం ఓర్పు వహించు" అని డాక్టరు మధు బ్రతిమాలుతూ అన్నాడు.

"మళ్ళీ తల్లీ, అని పిల్చావూ?" అని ఒక్కసారిగా డాక్టరు మధువైపు తల త్రిప్పి జలజల కన్నీరు కారే కళ్ళతో తీక్షణంగా చూచింది రత్నం. పిమ్మట పళ్ళు పటపటమని కొరుకుతూ—'నువు నాకుతండ్రివే! బాగానే వుంది" అని అంది.

డాక్టరు మధు వెనుక నిల్చొనివున్న నళినిని చూచి రౌద్రరూపంలో బిగ్గరగా—"ఈ నర్సు

నిల్చొని ఎందుకిట్లా నావంక చూస్తుంది? ఇక్కడ ఏదన్నా కత్తిగాని, చాకుగాని వుంటే నాకివ్వు. దీని రక్తం త్రాగాలి. ఈ నీచురాల్ని ముక్కలు ముక్కలుగా నరికి కాకులకు, గ్రద్దలకు పంచిపెడతాను" అని అరిచింది.

నళిని రత్నం ముఖభంగిమ చూచి వణికిపోయింది. డాక్టరు మధు ముఖంకూడ వెలవెలబోయింది. గప్‌చిప్‌గా డాక్టరు ఆమె ముఖం తిలకిస్తున్నాడు. రత్నం జుత్తు చెరిగిపోయింది. ముఖంమీద కన్నీరు చారికలు కట్టినై. నీరసంగా, పాలిపోయిన ఆమె ముఖం ఇప్పుడు కాళికామూర్తివలె రౌద్రరూపం దాల్చింది.

డాక్టరు మధును మౌనంగా తనవంక రెప్పవాల్చకుండా చూడటం చూచి రత్నం కన్నులు ఎర్రబారినై. కోపంతో తన్ను తాను సంబాళించుకోలేక నాగుబాము విషం కక్కినట్లుగా—"నన్ను మ్రింగివేయాలన్నట్లు కళ్లు మిటకరించుకు చూస్తున్నావే. నువ్వేనా నాకు తండ్రివి! పాపాత్ముడా, నీచుడా, పరమలోభీ ఇంకా నీతృష్ణ తీరలేదా" అని అంది.

ఈమె ప్రలాపం, చేష్టలు చూస్తే పిచ్చెక్కినదానివలె వుందని మనస్సులో డాక్టరు మధు అనుకున్నాడు. ఈమెను పలుకరిస్తూ వున్న కొద్దీ రెచ్చిపోతూ వుంటుంది. రెచ్చగొట్టటం మంచిది కాదని భావించి అక్కడనుంచి వెళ్ళిపోదామని కాలు కదిల్చాడు. వెంటనే రత్నం డాక్టరు కోటు కొంగు పట్టుకు లాగి తన బెడ్ మీద కూర్చోబెట్టింది. ఆయన వక్షస్థలం మీద సిరస్సువానించి వెక్కి వెక్కి ఏడ్వజొచ్చింది. ఏడుస్తూనే—"నన్ను క్షమించండి, ఆవేశంలో అనరాని మాటలన్నీ అనేశాను. ఇందుకు మీదీ కొంత తప్పుంది. అనవసరంగా మీరు నన్ను కుమార్తెనని, మీరు నాకు తండ్రి నని అనటం ప్రారంభించారు. నా తండ్రి పరమనీచుడు, పరమలోభి, నరరాక్షసుడన్నా తప్పులేదేమో అనుకుంటాను. మీరు నా తండ్రివంటి వారు కాదు. దైవ సమానులు. నేనా పతితురాలను. నావంటి పతితకు దైవతుల్యులయిన మీవంటివారి కుమార్తెననిపించుకునే అధికారమేముంది?" అని అంది.

"కుమార్తె కాకపోవడమేమిటి? నీవు నా బిడ్డవే తల్లీ" అని అంటూ డాక్టరు మధు ప్రేమ పురస్సరంగా రత్నం తల నిమురుతూ ఆమె దుఃఖాన్ని శాంతింపజేస్తూ, జేబులోనుంచి రుమాలుతీసి ఆమె కన్నులవెంట కారే కన్నీటిని తుడువసాగాడు.

ప్రస్తుత వాతావరణంలోని ప్రశాంతత చూచింది నళిని. రత్నం బెడ్‌కు దగ్గరగావచ్చి నిల్చుంది. రత్నంలో కల్గిన ఈ మార్పు ఆమెను చకితురాలను చేసింది. వెంటనే ఆమెలో ఇంతవరకూ రగులుకొంటూవున్న క్రోధం—కర్పూరం హరించుకుపోయిన చందంగా - మాయమైపోయింది. రత్నంమీద ఆమె మనస్సులో దయ, సానుభూతి ఉత్పన్నమయింది. ఇంతలో రత్నం నళిని ధరించిన 'ఎప్రిన్' పట్టుకొని ఆమెను తన బెడ్ దగ్గరకు లాక్కుంది. ఆమె నడుమును రెండు చేతులతో చుట్టి ఆమె దయాభిక్షనపేక్షించే స్వరంతో—"నన్ను క్షమించు సోదరీ! ఉద్రేకం వచ్చినప్పుడు ఏం మాట్లాడుతున్నానో, ఏం చేస్తున్నానో, నాకే అర్థం కావటంలేదు. నిన్ను నేను అవమానపరచి వున్నట్లయితే అదంతా మర్చిపో" అని ప్రతిమాలుకుంది.

"నళినీ నా మనస్సులో మాటొకటి చెబుతాను. శ్రద్ధగా విను. నిన్ను చూచినప్పటినుంచి నా మనస్సు ఎందుకో బాధగాను, వ్యాకులంగానూ వుంది. నీ సౌందర్యంకూడ నాకు కల్గిన విపత్తునే నీకూ తెచ్చిపెడుతుందేమోనన్న భయం వేస్తోంది. అందువల్ల ఎన్నాళ్ళనుంచో అందాలుచిందే నీ ముఖంమీద మ్రంగునే కాదు, నీ సౌందర్యాన్ని వికృతపరచే ద్రావకాన్ని పోయాలనిపించింది. దాంతో నీ సుందరముఖం వికృతమైపోతుంది. కురూపివైపోతావు. అంద విహీనవై ఆకర్షించలేవెవర్నీ. నాలో రేగిన ఈ భావం నీ మీద ఈర్ష్యవల్లకాదు. తరిచి ఆలోచిస్తే నీకే సత్యం బోధపడుతుంది. మన మహిళాలోకమంతా సౌందర్యం 'స్త్రీ'కి సుగుణము, శృంగారమూ అని భావిస్తుంది. కాని సౌందర్యం 'స్త్రీ'కి శత్రువు. అంతేకాదు విపత్సముద్రంలోముంచే విరోధికూడ."

"సోదరీ నీ మాటలు వింటూవుంటే, వాటిలో కొంతసత్యం వున్నట్లే తోస్తూవుంది." అని ఆమెను కౌగలించుకొని విచారవదనంతో నళిని అంది.

* * *

నళిని మామూలుగా రోజూ వచ్చినట్లే రత్నం దగ్గరకు వచ్చింది. అప్పుడు రత్నం ముకుళించుకు

పోయిన ముఖంతో విచారంగా కూర్చుంది. దేన్ని గురించో ఆలోచిస్తూ వున్నట్లు కన్పించింది. ఆమెను పల్కరించి ప్రసన్నురాల్ని చేయాలని నళిని తన ముఖంలో నవ్వుల వెన్నెలకాయిస్తూ—"ఏం సోదరీ, ఇవాళ ఒంట్లో ఎట్లావుంది? మనస్సేం బాగాలేదా? ఒక్కసారి అటు ప్రకృతిని చూడు. వింత సోయగాన్ని వెదజల్లుతూవుంది. ఆ నీరెంపె చూడు. ఆ నీరెంపెలో మంచుతో ఆవరించుకొన్న పర్వతశిఖరాలు బంగారు కిరీటాల్ని ధరించినట్లు ఎలా మెరుస్తూ వున్నై. ఈ ఉద్యానవన సౌందర్యం, ఇందులోనుంచి వచ్చే శీతల మందపవనం..." అని అంటూ వుండగా.

"సరే చాల్లే, ఇక నీవాగుడు చాలించు, నళినీ" అని ఆమె మాటను మధ్యలోనే కత్తిరించి రత్నం రోషంతో—"ప్రకృతి బాగుందా? బాగుంటే బతుకు పోయి చావరాదూ, నాదగ్గర కెందుకొచ్చినట్లూ, పాపిష్టిదానా పో" అని గర్జిస్తూ అంది.

నళిని ఆవేశాన్ని అణచుకుంది. అకస్మాత్తుగా ఇవాళ మళ్ళీ రత్నంలో వ్యక్తమైన వికృతివికారానికి కారణమేమిటో నళిని ఊహించలేకపోయింది. రత్నం ప్రవర్తనలో కల్గిన ఊహాతీతమయిన పరివర్తనానికి ఏర్పడ్డ అవాంతరం ఏమిటని ఆమెను నళిని అడగటానికి వెనుకంజవేసింది. టెంపరేచరు చూడడానికి తీసిన థర్మామీటరునుకూడ ఆమెకు అందించడానికి సాహసించలేకపోయింది. అది నళిని చేతిలోనే ఉండిపోయింది. ఇప్పుడు ఏమి చేయటమా అన్నది నిశ్చయించుకోలేకపోయింది. నళిని ఔదాసీన్యాన్ని చూచి రత్నం ప్రేమ నొలకబోస్తూ—"నళినీ, సరేకాని నాకొకమాట చెప్పు. నువ్వు, డాక్టరు, ఇద్దరూ ఎందుకు నాకోసం వృథాగా శ్రమపడడం, సమయం దుర్వినియోగం చేసుకోవడం, ధనం వెచ్చించుకోవడం. రోగికి రోగం నయం చేయించుకోవాలనే అభిలాష లేదు, జీవించాలని తృణమాత్రమయినా తృష్ణ లేదు. అట్లాంటి జీవికి విశ్వప్రయత్నంచేసి బలవంతంగా జీవంపోసి మీరు పొందుకునేదేమిటి ?" అని అంది.

నళిని జవాబు చెప్పబోతోంది. ఇంతలో వెనుకనుంచి "నళినీ, నళినీ ఒకసారి ఇటురా" అని అంటూ కేక వినిపించింది.

నళిని వెనక్కు తిరిగి చూచింది. చేత్తో ఒకకవరు పట్టుకొని డాక్టరు మధు నిల్చున్నాడు. నళిని రెక్కలు కట్టుకొని ఒక్కసారిగా ఆయన దగ్గర వాలింది—"ఏమిటి డాక్టరుగారూ? ఏమిటి సంగతి?" అని ఆతురతగా అడిగింది.

డాక్టరు మధు ఆమె చెవిదగ్గర నోరుపెట్టి మెల్లగా—"ఇవాళ రత్నం ఆరోగ్యం ఎట్లా వుంది?" అని అడిగాడు.

"ఆరోగ్యంమాట దేవుడెరుగు"—అని అయిష్టంగా చేతులు త్రిప్పుకుంటూ నళిని "రత్నం 'మూడ్' ఇవాళ సరిగ్గా లేదు, ఏందుచేతో, ఏమో?"నని చెప్పింది.

"ఆఁ, అట్లనా"—అని అంటూ డాక్టరు ముఖం గాంభీర్యాన్ని తాల్చింది.

"ఏం, ఏమిటూ సంగతి?" అని నళిని అడిగింది.

"ఆమె పేర ఒక టెలిగ్రాం వచ్చింది."

"టెలిగ్రామా! ఎక్కడ నుంచొచ్చింది? దాంట్లో ఏం వ్రాసుంది?"

"నేను ఆకవరు విప్పి చదవలేదు. చదవడం మంచిది కాదనుకున్నా."

"ఇన్నాళ్ళనుంచీ ఆమెకు ఒక ఉత్తరంకూడ వచ్చిన పాపాన పోలేదే. అకస్మాత్తుగా ఇవాళ ఆకాశాన్నుంచి ఊడిపడ్డట్టు వచ్చిందే ఈ టెలిగ్రాం! ఎవరిదయితేనేం? ఎక్కడనుంచి వస్తేనేం? ఇచ్చెయ్యండి ఆమెకు."

ఇంతలో తలపైకెత్తి రత్నం గొంతెంబిగ్గరగా—"డాక్టరుగారూ, ఏమిటా గుసగుసలు" అని కేకపెట్టి పిల్చింది.

డాక్టరు మధు అడుగులలో అడుగులు వేసుకుంటూ రత్నం దగ్గరకువచ్చి కవరు చేతికందించాడు. "నీ పేరుతో ఈ టెలిగ్రాం వచ్చిందని" అన్నాడు.

"టెలిగ్రాం!" — రత్నం ఒక్కక్షణకాలం డాక్టరు మధు చేతిలోవున్న కవరువంక భయ విహ్వలతతో చూచింది. కంపిస్తున్న హస్తాలతో అందుకొని కవరు చించింది. దానిలోనుంచి కాగితం తీసి ఆమూలాగ్రం చదివేసింది. వెంటనే ఆనందంతో ఒక్కగంతు గెంతింది. — "అబ్బా! ఆఖరుకు అతను వచ్చిపోయాడూ! మంచిపని జరిగింది! చాల బాగుంది! డాక్టరుగారూ! ఈరోజు నాకెంతో ఆనందంగావుంది. ఈ ఆనందసమయంలో నావద్దనే గనక

డబ్బుంటే మీకు కోరుకున్న బహుమతి నిచ్చేదాన్ని. ఇక నా ఆరోగ్యం బాగుపడుతుంది, డాక్టరుగారూ మీ మందులు, గిండులు నాకవసరం లేదు. అవేం లేకుండానే నా జబ్బు నయమవుతుంది. మీరు ఇక నిశ్చింతగా, నిర్భయంగా వుండండి" అని అంది.

డాక్టరు మధుకు రత్నం మాటలన్నీ వింతగా కన్పించినై. ఆయనకేమీ బోధపడటం లేదు. అయోమయంగా రత్నం ముఖంవంక తీక్షణంగా చూడసాగాడు. రత్నం టెలిగ్రాంను డాక్టరుకు అందించి— "నా మొగంవంక అట్లా చూస్తారెందుకు, ఈ టెలిగ్రాం చదవండి" అని అంది.

డాక్టరు మధు ఆమె చేతిలోనుంచి టెలిగ్రాం తీసుకొని చదివాడు. అందులో — "క్రిందటి శుక్రవారం జమీందారు బొంబాయిలో ఆస్పత్రిలో మరణించాడు' అని వుంది. జమీందారా! డాక్టరు మధు విస్తుపోయాడు. అనాథ, అసహాయురాలు అని శానిటోరియంలో ఆశ్రయమిచ్చిన రత్నం జమీందారు భార్య! ఈ ఆలోచనతో డాక్టరు మధు నోటివెంట మాట పెగలలేదు. కన్నెత్తి ఒకసారి రత్నంవంక విస్మయ దృక్కులలో చూచాడు. జాలిగొల్పే ఆమె కళ్లు జల జల కన్నీరు రాల్చినై. డాక్టరు మధు హస్తాల్ని తన రెండుచేతుల్తో పట్టుకొని రత్నం —"డాక్టరుగారూ, నేను నా వాస్తవ పరిస్థితిని దాచిపుచ్చి మీకు అబద్ధాలు చెప్పాను. ఇన్నాళ్లూ మిమ్మల్ని మోసగించాను. అందుకు నేను ఏవిధంగా క్షమాభిక్ష కోరుకోవాలో తెలియకుండావుంది. నేను ఇట్లా మోసంచేయడానికి అనుకూలించిన పరిస్థితులను గురించి విశదంగా చెప్తే, మీరు నన్ను క్షమిస్తారని భావిస్తాను" అని అంది.

డాక్టరు మధు ఏం మాట్లాడలేదు. రెప్పకదల్చకుండా ఆమెవంక చూస్తూనే వున్నాడు. రత్నం చీరకొంగుతో కన్నీటిని తుడుచుకొని డాక్టరు మధును బెడ్ మీద ఒకప్రక్కన కూర్చోమని సంజ్ఞచేసి— "మీరొక్క నిమిషం కూర్చోండి. నా వాస్తవ పరిస్థితి నంతా విడమర్చి చెబుతాను" అని అంటూ నళినినికూడ దగ్గరకుపిల్చి... "సోదరీ: నువ్వుకూడ ఇట్లావచ్చికూర్చో. మీ ఇద్దరికీ నా కరుణాపూరిత గాథనంతా పూస గ్రుచ్చినట్లు దాపరికం లేకుండా చెబుతాను. దీనితో నయినా నామనస్సు తేలికపడుతుంది, కుదుటపడుతుంది" అని దీనంగా అంది.

డాక్టరు మధు మౌనంగా బెడ్ కు ఒక అంచున కూర్చున్నాడు. నళిని ఎదురుగా వున్న స్టూలుమీద కూర్చుంది. రత్నం తన దుఃఖభరితమైనకథ చెప్పటం ప్రారంభించింది.—"మా ఇంటిప్రక్కనే ఒక యువకుడున్నాడు. సుందరుడు, గుణవంతుడు. అతన్ని ప్రేమించాను. అతనూ నన్ను గాఢంగా ప్రేమించాడు. ఇద్దరం పెళ్ళిచేసుకుందామని ప్రతిజ్ఞ చేసుకున్నాం. నా అందచందాలనుగురించి జమీందారు తెలుసుకున్నారు. ఆయన నా తండ్రిని పిలిపించాడు. కావలసినంత డబ్బిస్తానన్నాడు, భూములు వ్రాసిస్తానన్నాడు ఉన్నతోద్యోగం యిప్పిస్తానని ప్రలోభపెట్టాడు. మొదటనుంచీ నా తండ్రి ఆర్థిక యిబ్బందులతో సతమతమవుతూ బాధపడుతున్నాడు. అందుకని జమీందారుగారి ప్రలోభంలో చిక్కుకుపోయాడు. ఆయన కోరికను కాదనలేకపోయాడు. అప్పుడు ఆయనకు తన ఆర్థిక యిబ్బందులు చక్కజేసుకోవడమే కాదు, తన కూతురు జమీందారిణి అవుతుందని, కుటుంబగౌరవం పెరుగుతుందని, వంశం వన్నెకెక్కుతుందని, భవిష్యత్తు బ్రహ్మాండంగా వుంటుందని ఆయన ఊహ. వెంటనే వివాహం చేసేశాడు. నాపై ఆశలు, ఆపేక్షలు పెట్టుకు కూర్చున్న ప్రభాకరు చేతులు ముడుచుకు కూర్చోవలసి వచ్చింది. దుఃఖాన్ని దిగమ్రింగలేక జీవచ్ఛవం అయిపోయాడు. మా యిద్దరినీ కలుసుకోనివ్వలేదెవ్వరూ. వివాహానంతరం కొంతకాలం నన్ను ప్రేమించిన ప్రియుడు నా మనస్సులో మెదులుతూనే వున్నాడు. కాని అడుగడుగుకు ఆనందాన్ని ప్రసాదించే జమీందారుగారి ఆ ప్రాసాదాల్లో వుంటూ అతన్ని విస్మరించాను. అంతేకాదు నన్ను నేనే మరచిపోయాను.

ఆ ప్రాసాదంలో జరిగే వాస్తవ విషయాల పరిజ్ఞానం క్రమేపీ తెలుస్తూవచ్చింది. సత్యం వ్యక్తమౌతున్నకొద్దీ నాకళ్ళు తెరిపిన పడినై. కాముకుడు, త్రాగుబోతూ అయిన జమీందారు నా శీలాన్ని సర్వనాశనం చేశాడు. జమీందారుకోసం నిత్యమూ నవయువతులు వస్తూవుండేవారు. నన్ను వివాహమాడక పూర్వంకూడ వీళ్ళు వస్తూనే వుండేవారట. వివాహమైన తర్వాతకూడ వస్తూనే వున్నారు. ఈ సంగతులు నాకు తెలియకుండా వుండటానికి కట్టుదిట్టాలు చేశారు. నాకు ఇంకా అయి

దుకురు పశువులున్నారు. ఒక వందదాకా వుంపుడు కత్తెలున్నారు. ఈ విషయం నాకు వివాహానంతరం తెలిసింది. వీళ్ళందరికీ కూడ నాకు పట్టినగతే పట్టింది. అబలను నేనేం చేయగలను? జమీందారుగారి నవుకర్ల పహారాలోనుంచి పారిపోవటం సాధ్యమయ్యే సుళువైన పనేం కాదు. ప్రభుత్వం జమీందారుగారి జమీనంతటిని కలిపి వేసుకుంది. వారికి పాలీనా కొంత డబ్బు సొంత ఖర్చులకు ఇస్తూవుంది. విచ్చలవిడిగా, విలాసంగా తిరగటానికి తగినంత డబ్బు జమీందారు దగ్గర లేదు. పాపం ఏంచేస్తాడు. మనుష్యులందరినీ నక్కల కంటె కనాకష్టంగా తరిమి వేశాడు. ఈ శానిటోరియం వెనుక ప్రక్క రోడ్డులో నేను ఏ పరిస్థితిలో మీకు దొరికానో మీకు తెలిసిన సంగతే. ఆస్థితిలో నేను నా పాప చరిత్ర ఎట్లా చెప్పుకోగలనో మీరే ఊహించండి.

"నువు మానవతి వమ్మా, నువు పతివ్రతవు. రత్నం ఇంతకుమించిన పరిచయం నాకు అప్పుడూ అవసరం లేదు, ఇప్పుడూ అక్కరలేదు" అని డాక్టరు సానుభూతిగా అన్నాడు.

"కాదు, కాదు, నేను మానవతిని కాదు డాక్టరు గారూ"—అని రత్నం వలవల విలపిస్తూ—"ఒకప్పుడెప్పుడో మానవతి నే కావచ్చు. కాని ఆమె మరణించింది. ఇప్పటికి కూడా ఎంతో మంది అబలల ఆర్తనాదాలు నా కర్ణపుటాలను పగులగొడుతూనే వుంటై. ఆనాడు నాగది ప్రక్కనే ఎంతమంది అభాగినులు ఆ నరరాక్షసుని బలాత్కారాలకు బలియైనారో నా మనోనేత్రాలకు సినిమా బొమ్మలవలె కనిపిస్తూ వుంటారు. ఈ దుష్కృత్యాలను చూడకుండా, దురాచారాలను వినకుండా నేను ఈలోకాన్ని విడనాడిపోయినట్టయితే ఎంత బాగుండేది డాక్టరుగారూ" అని అంది.

"నిన్నొక నూతన జీవితం ఆహ్వానిస్తూ వుండడంవల్ల అపని జరగలేదమ్మా. మరణించడం మానవధర్మం కాదు. మరణించాలని ఆత్మహత్య చేసుకోవడం మహాపాతకం. మానవుడు జీవించి తోటి మానవులకు సహాయ, సత్కార్యాలు చేయడమే మానవధర్మం" అని డాక్టరు మధు మెల్లగా కాగితాన్ని నలిపివేసి తుక్కుబుట్టలో పారేశాడు. చేతిగడియారంలో టయిము చూచుకొని "నేను వెళ్తాను. ఇంకా చాలా పనులున్నై. నువ్వు యిక నిద్రపోవమ్మా" అని బుజ్జగింపుగా అన్నాడు.

డాక్టరు మధు తన ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయాడు. రత్నం ఆవెళ్ళే డాక్టరు పాదాల వంక రెప్పవాల్చక మౌనంగా చూస్తూ కూర్చుంది.

* * *

వచ్చిన వ్యక్తిని ఆపాదమస్తకం ఒక్కసారి తీవ్రంగా చూచి డాక్టరుమధు—"ప్రభాకర్ బాబూ, రత్నం ఇక్కడున్నదని నీకెట్లా తెలిసింది?" అని అడిగాడు.

"ఇప్పుడు అనవసర ప్రసంగంలో వృథాకాలయాపన ఎందుకు చేస్తారు డాక్టరుగారూ? అన్వేషకులకు అమాకీయే చిక్కదంటారా!"

"ఈ అన్వేషణ కేవలం ఏకపక్షానికి సంబంధించినదే ప్రభాకర్"—అని డాక్టరుమధు ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతూ..."రత్నం ఎన్నడూ నిన్ను వెదకించాలని ప్రయత్నం చేయనయినా లేదు. కనీసం నీపేరయినా ఉచ్చరించి ఎరుగదు. ఈస్థితిలో ఆమె నీతో రావడానికి సిద్ధపడుతుందని నీవు ఎట్లా వూహించావు?" అని అన్నాడు.

"నాతో రాకపోయినా సరే, కాని ఆమెనొక్కసారి పిలిపించి అడిగి చూడండి."

"కేవలం అడగడం అయితే ఒక్కసారేం కర్మం వందసార్లు అడుగుతాను. పూర్వస్మృతులు జ్ఞప్తిచేస్తే ఆమెకు పిచ్చియెక్కే ప్రమాదంవుంది. ఈ సంగతి నువ్వు గ్రహించడంలేదు. ఎన్నోకష్టాలుపడి, ఎన్నో చికిత్సలుచేసి ఆమె నిప్పుడొక మనిషిగా చేయగలిగాను. ఆమె మనస్సులో గతించిన జీవితగాథ కలుక్కుమనకుండా వుండేటట్లు ఆమెకు ఒక్క క్షణమయినా తీరిక లేకుండా పని కల్పించి పని చేయిస్తున్నాను."

"ఆమెతో నన్నుకలిసి మాట్లాడనివ్వరు, నా విషయం ఆమెతో చెప్పనన్నా చెప్పరు. ఇందులో మీ అభిప్రాయం ఏమిటో బోధపడటంలేదు డాక్టర్" అని ప్రభాకర్ ఆవేశంతో అడిగాడు. కుర్చీలోనుంచి లేచి గదిలో యిటు నటూ పచారుచేయడం సాగించాడు. మళ్లీ—డాక్టర్ మీరు మంచివారు కావచ్చు, అనుభవజ్ఞులు కావచ్చు. కాని మానవమాత్రులు కారు. మీ...మీ...మీది హృదయం కాదు. నల్లరాతిబండ. మీ జీవితంలో, ఎవర్నయినా ఎన్నడయినా ప్రేమించారా?" అని అడిగాడు.

"లేదు, అందుకనే ప్రేమికుల పిచ్చిచేష్టలు చూస్తూవుంటే నాకు నవ్వు వస్తుంది." అని డాక్టరు మధు చిరునవ్వు నవ్వి సహజధోరణిలో అన్నాడు.

"ఈ విధంగా వ్యంగ్యంగా అనడానికి, నవ్వడానికి మీకేం అధికారంవుంది. కేవలం పెద్దవారూ, వృద్ధులు అనేనా" అని ప్రభాకర్ గద్దిస్తూ అన్నాడు.

"కాదు"—అని దృఢంగా డాక్టరు మధు—"నేను ప్రేమరోగిని కాకపోయినందువల్లనే, ప్రేమ పిచ్చిలోపడి సతమత మవుతున్న రోగులకు ఎంతో నేర్పుగా చికిత్స చేయగలుగుతున్నాను" అని అన్నాడు.

ఈ సారి ప్రభాకర్ వ్యంగ్యంగా నవ్వేశాడు.—"మీరు విచిత్రవ్యక్తులే నే. మా ఇద్దరిమధ్యా నిలబెట్టని అడ్డుగోడగా అడ్డు వస్తున్నారే. ఈ అధికారం మీ కెవరిచ్చారు?" అని అన్నాడు.

"అధికారాలన్నీ నా కున్నై. నేను రత్నం తండ్రిని ప్రభాకర్! ఏ తండ్రిఅయినా అనుభవరహితుడైన యువకుని మాటలను విని మృత్యుముఖం నుంచి కాపాడుకున్న కుమార్తెను త్యజించగలడా?"

"భలే, భలే బాగుంది. ఇప్పు డిక్కడ త్యజించడం అనే ప్రశ్న బయల్దేరదే! మే మిద్దరం బాల్యం నుంచీ ఒకర్నొకరు ప్రేమించుకున్నాం. అప్పుడు ఆ జమీందారు అడ్డువచ్చారు. ఇప్పుడు మీరు అడ్డు పడుతున్నారు. ఈ అడ్డాలు లేకపోతే మే మీపాటికి వివాహమాడి సుఖంగా వుండేవాళ్లం."

"ప్రభాకర్, పూర్వపు సంగతు లన్నీ మరిచిపో. ఇప్పుడు నువ్వు రత్నాన్ని ప్రేమిస్తున్నావని, వివాహమనే నెపంతో మళ్లీ ఆమెజీవితాన్ని నష్ట, కష్టాల పాలు చేయవని నే నెట్లా నమ్మటం?"

"అట్లనా!" అని రెండుచేతులా నులుము కుంటూ ప్రభాకర్—"నేను చదువు కొన్నవాడిని. అందగాడను. ఆరోగ్యవంతుణ్ణి. ఉద్యోగం చేస్తున్న యువకుణ్ణని చెప్పనే చెప్పాను. వివాహమే చేసుకోదలచినట్లయితే అందంగల ఆడపిల్లలు, సుగుణాలప్రోవు లనదగిన సుదతులు, చక్కగా చదువుకొన్న సుందరాంగనలకు కొదువేమిటి నాకు? కాని నామనస్సు రత్నంమీద లగ్నమయింది. నేనామెను ఎంతగా ప్రేమిస్తున్నానో ప్రదర్శించాలంటే—ఆనాడు హనుమంతుడు గుండెలు చీల్చి శ్రీరాముణ్ని చూపించిన చందంగా—ఇప్పుడు నేను నాగుండెలు చీల్చి ప్రదర్శించలేను. అయినా మీరు రత్నాన్నొకసారి పిలిచి అడిగి చూడండి. మీ కెంతయినా పుణ్యముంటుంది."

"సరే"—నని డాక్టరు మధు కాలింగ్ బెల్ మ్రోగించబోయాడు. ఇంతలో రత్నం గదిలోకి వచ్చింది. తలవంచుకునే—నేను బయటనుంచి మీ సంభాషణ అంతా విన్నాను ప్రభాకర్. ఇప్పుడు నన్ను మళ్ళీ నువ్వు ఈమాయాప్రపంచంలోకి ఈడ్వకు. వట్టి అమాయకుడవు కావద్దు. నీవు ప్రేమించే రత్నం ఏనాడో చచ్చిపోయింది. ఇప్పుడు జీవచ్ఛవం లాంటి ఈ కంకాళాన్ని తీసుకుపోయి ఏం సుఖపడతావు?" అని అంది.

"రత్నం, ప్రేమ జ్యోతితో జీవితపు దివ్వెను వెలిగించి మళ్లీ జీవంపోస్తాను. ఈనాటికీ నీవు నాకు ఆ పూర్వపు రత్నానివే. నేను నీ శరీరాన్ని, యౌవనాన్ని ప్రేమించ లేదు. నీ పవిత్రహృదయాన్ని ప్రేమించాను. అది ఎన్నో నష్టకష్టాలు సహించింది. కఠోర పరీక్షలకు గురియై రాటుదేలింది. ఆ నిగ్గుతేలిన హృదయాన్నే ప్రేమిస్తున్నాను బాహ్య శరీరం వడిలి పోయిందనే దుఃఖం నాకు లేనే లేదు. ఇక ముందుండదు. రత్నం నామాటల్ని నమ్ము."

"ప్రభాకర్, నా జీవితపుబాట మారింది. నాప్రాణప్రదాత యగు ఈ తండ్రికి మాటయిచ్చాను. ఆయనచేసిన ఉపకారానికి ప్రత్యుపకారంగా నా ఈ జీవితాన్నంతా క్షయరోగులకు శుశ్రూష చేయడంలో గడుపుతాను. ఇదే నా నిశ్చయం."

"అయితే ఇటు నావంకొకసారి తలఎత్తి చూస్తూ నీ మనస్సులో నా కేమాత్రం స్థానమున్నది లేదని, నాకూ నీకూ ఇక ఏవిధమయిన సంబంధం లేదని, నీకుగాను నేను చనిపోయినట్లేనని చెప్పు. అంతే, మారుమాటాడకుండా యిక్కడనుంచి వెళ్ళి పోతాను."

"రత్నం ఏమీ సమాధానం చెప్పలేక పోయింది. ఆమెకళ్ళు జలజల కన్నీరురాల్చినై. ప్రభాకర్ ఒక్కక్షణకాలం ఆమెవైపు చూచాడు. పిమ్మట కుర్చీమీద పెట్టివున్న కోటు, సూటుకేసు తీసుకున్నాడు. డాక్టరు మధును సంబోధించి—"నమస్కారం డాక్టర్! మీ అమూల్య సమయాన్ని వృధాచేశాను. మీకు కష్టం కలుగజేసినందుకు క్షమించండి." అని అంటూ బయటకు వెళ్దామని ద్వారం వైపుకు అడుగు వేశాడు. ఇంతలో రత్నం బిగ్గరగా ప్రభాకర్! అంటూ గబగబావెళ్ళి అతన్ని గాఢంగా కౌగలించుకుంది.

డాక్టరు మధు పిల్లిఅడుగులు వేస్తూ చడీచప్పుడు కాకుండా గదిలోనుంచి బయటకువెళ్ళి పోయాడు.

క్రిస్మస్

శ్రీ మిక్కిలి సుందరరావు

ఇది మీ యెద ఉగాదివలె
మామది నలరిన క్రిస్మస్ !
ఇది మీ వెన్నెల దీపావళిగా
మా కన్నుల వసంతావళి !

వేయి వసంతమ్ములు
ఒకరేయివలెను యెంచుకొని
గున్నమావి కొమ్మమీద
కమ్మని రాగాలగాథ
వినిపించెడి కోకిలవలె
కనిపించిన దీ క్రిస్మస్ !

బ్రతుకు బరువుగా తియ్యని
తలపు కరువుగా మారిన
ఆకలితో అంతమొందు
కటికదరిద్రుని దోసిట
అటికతోడ చెఱకురసము
అందించెడి సుందరివలె
హాయిగూర్చినది క్రిస్మస్ !

మొదటిరాత్రి భర్తయెదుట
నునుసిగ్గులుజాలువారు
కల్లకపట మెరుగని
ఓ పల్లెపిల్ల ఉల్లములో
కంపించెడి కాంతిహేల
కదలాడిన దీ క్రిస్మస్ !!

మోడువడిన మా బ్రతుకులు
నేడే చిగురింపజేయ
కన్నెమరియ గర్భమందు
ధన్యజీవి ఉదయించెను.

ఆకసంబున తార
అందంబుపొడగాంచి—
ఈరోజు హీరోదు
గుండె దడదడలాడి
చెండాడె నెన్నెన్నొ
పండని శరీరాల.

* *

మా హృదయము వెలిగింపగ
ఈ పృథివిని పండింపగ
వచ్చిన క్రిస్మస్ వృక్షము
ఇచ్చులే సదా మోక్షము !

పరువు కోసం

శ్రీ మల్లాది సత్యనారాయణ

పాత్రలు: జనార్దనరావు, ప్రకాశరావు, రామం,
చంటిబాబు, పానకాలశాస్త్రి, జానకి

* * జనార్దనరావుగారి గది. మధ్యతరగతి కుటుంబీకుని యింట్లో ఉండవలసిన సామాను ఉంటుంది. తెర లేవగానే జానకి నీళ్ల బిందె చంకని బెట్టుకొని వీధిలోనుంచి వచ్చి లోనికి వెడుతుంది. ఆ వెనుకనే చంటిబాబు పుస్తకాలతో వచ్చి రౌండ్ టేబిలు కెదురుగా ఉన్న కుర్చీలో కూర్చుండి పుస్తకాలు సర్దుతూ...

చంటి : వదినా!... వదినా!

[లోపల జానకి] : ఆ!

చంటి : స్కూలునుంచి వచ్చేశాను వదినా!

[లోపల జానకి] : అల్లాగా! ఇంకేం. అక్కడ నీ కాఫీ ఫ్లాస్కులో ఉందిగా.

చంటి : అదికాదు వదినా! నాకు బలే ఆకలేస్తోంది వదినా!

[లోపల జానకి] : ఎందుచేత బాబూ అంత ఆకలి?

చంటి : ఏమోగాని వదినా! తినడానికి ఏదైనా పెడతావా? ఒట్టి కాఫీ తాగెయ్యమంటావా?

[లోపల జానకి] : వస్తున్నా బాబూ!

చంటి : అయితే ఏదో ఉందన్నమాటే (సన్నగా పాడతాడు) మావదిన మా మంచివదిన....

జానకి : (మైసూరుపాకం, కారప్పూస ప్లేటులో పెట్టుకుని ఒకచేత్తో మంచినీళ్ళ గ్లాసు పుచ్చుకుని వస్తూ) నన్నేం పొగడ అక్కర్లేదులే. చంటిబాబుగారు చదివి చదివి అలిసిపోయారని...

చంటి : మైసూరుపాకం ఫలాహారమా?

జానకి : ఆ! (అని డ్రాయరుపై పెడుతుంది)

చంటి : రైటో (తింటూ) చేశావా ఏమిటి వదినా! బలేగా ఉంది!

జానకి : మరి ఎల్లుండి పండుగకదూ!

చంటి : అయితే పండుగ వచ్చేదాకా సరిపోయే మైసూరుపాకం చేసేశావన్నమాట. స్వీట్, హాట్; కారప్పూస కూడా కరకర లాడుతూ బాగా కేఉంది. ఇవన్నీ ఇంతబాగా చెయ్యడం ఎలా నేర్చుకున్నావు వదినా?

జానకి : నీ మొహంలా ఉంది! ఎలా నేర్చుకోవడ మేమిటి?

చంటి : అదికాదు వదినా! అటు చదువా యస్. యస్. యల్. సి ప్యాసయ్యావు. టైపు పరీక్షా హయ్యర్ ప్యాసయ్యావు. హిందీవచ్చు. ఇటు వంటా అద్భుతంగా చేస్తున్నావు. పిండివంటలు చెప్పే అక్కర లేదు. పసుమార్కే. ఇన్నీ ఎట్లా నేర్చుకున్నావా అని? చస్తున్నాను ఈ యస్.యస్. యల్. సి.లో ఇటు సంస్కృతం అటు కాంపోజిట్ మాథమిటిక్సు తీసికొని ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతున్నాను.

జానకి : మరేం ఫరవాలేదు బాబూ! కష్టపడి చదవాలి. (డ్రాయరుమీద పుస్తకాలు దులిపి సర్దుతూ) నేనూ కాంపోజిట్ మాథమెటిక్సే తీసుకుంట. నీకు తెలియకపోతే నేను చెబుతాలే.

చంటి : (కాఫీ త్రాగుతూ చిలక్కొయ్యని ఉన్న బట్టలు చూచి) సరేగాని వదినా! అవే

విటి! నా పేంట్ చొక్కా ఇస్త్రీ చెయ్యనే లేదు. రేపు ఏం తొడుక్కు వెళ్ళను స్కూలికి.

జానకి: రేపటికి కదా. రాత్రే చేద్దామనుకున్నాను. మీ అన్నయ్య ఆఫీసునుంచి అర్జంటుగా టైపు చేయాలంటూ ఏవో కాగితాలు తెచ్చిపడేశారు. అవి టైపు చేసేసరికి రాత్రి మూడయింది. ఏం చెయ్యను? ఈ పగలల్లా ఈ పిండివంటతో సరిపోయింది. ఈరాత్రి నీబట్టలు మీ అన్నయ్య బట్టలు యిస్త్రీ చేస్తాను.

చంటి: ఏదిటో వదినా—అనవసరంగా చాకలాణ్ని మానిపించేశావు.

జానకి: అనవసరం కాదు బాబూ! చాకలి ఖర్చు నెల కెంతయ్యేదో నీకు తెలియదు గనుకనా. మీ అన్నయ్య ఒక్కరి రెక్కల మీద నలుగురి పొట్టలు గడవాలా, మనపని మనం చేసుకుంటే తప్పేముంది.

చంటి: ఏదిటో నీదంతా అదోమతం. రాత్రి తెల్లవార్లూ మేల్కొని టైపు చేశావు. ఈ పగలల్లా ఈ పిండి వంటతో సరిపోయింది. ఈ రాత్రి మేల్కొని బట్టలు యిస్త్రీ చేస్తావా? బాగానే ఉంది.

జానకి: మరేం ఫరవాలేదు బాబూ.

చంటి: ఆ భగవంతుడు నీకు యెంత ఓపిక పెట్టాడు వదినా! అయినా ఆఫీసులో టైపు కాగితాలు కూడా నీమీద పారేసి దర్జాగా సినిమాకు వెళ్ళక పోతే కూర్చుని టైపు చేసుకోకూడదు కాబోలు అన్నయ్య.

[వీధిలో పోస్ట్ అని కేక]

చంటి: (వీధిలోనికి వెళ్ళి పోస్ట్‌మాన్ యిచ్చిన కార్డు తెస్తాడు)

జానకి: ఎక్కణ్ణుంచి బాబూ!

చంటి: మీ నాన్నగారి దగ్గర్నుంచి అనుకుంటాను. (చదువుతాడు)

శ్రీయుతులు జనార్ధనరావు బావగారికి మీ బావమరది ప్రకాశరావు నమస్కరించి వ్రాయునది. ఈ పండుగకు మా అమ్మాయి జానకిని అల్లుడు రామాన్ని మాయింటికి పంపిస్తారని ఆశిస్తా నేను బయలుదేరి బుధవారం మెయిల్‌లో వస్తున్నా. తప్పక నాకోరిక తీరుస్తారని ఆశిస్తా.

చిత్తగించవలెను
ఇట్లు
ప్రకాశరావు

వదినా: బుధవారం అంటే ఇవాళే నన్నమాట.

జానకి: అవును ఇవ్వాళ మెయిలుకు వస్తున్నారు కాబోలు.

చంటి: అలాగైతే స్టేషనుకు వెళతాను వదినా! అయితే వదినా! పండుక్కి మీవాళ్ళింటికి వెళతావా?

జానకి: ఏం బాబూ! అల్లా అడిగావు?

చంటి: ఏమో వదినా! నువ్వు లేకపోతే నాకీ కొంపలో ఏమీతోచదు. మా అమ్మ చచ్చిపోయింది. అప్పట్నుంచీ రెండేళ్లు నాకీ కొంప నరకం లాగతోచింది. తరువాత నువ్వొచ్చావు. మళ్ళీ మా అమ్మ ఉన్నట్టే ఉంది. నువ్వు మీ వాళ్ళింటికి వెడతానంటే నాకెందుకో బెంగగా ఉంది వదినా! (కన్నీరు తిరుగుతుంది)

జానకి: తప్పుకదు. అలా ఏడుస్తారా బాబూ! మీ అక్కయ్య వస్తుందిగా ఏం భయం? మీ నాన్న గారు యీ సాయంత్రం తీసుకువస్తానని వెళ్లారుగా.

చంటి: మా అక్కయ్య వస్తుందనుకో... కాని...

జానకి: నీకోసమనే డబ్బాను మైసూరుపాకం, కారప్పూస చేశాను బాబూ! మళ్ళీ పండుగ వెళ్ళగానే వచ్చేస్తాగా.

చంటి: నువ్వు లేకపోతే నాకీ యింట్లో యేం తోచదు వదినా! నేనీ యింట్లో ఉండలేను వదినా. (మళ్ళీ కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరుగుతాయి)

జానకి: పోనీ వెళ్ళనులే. ఇక్కడే ఉంటాను. ఏడవకు బాబూ! వెళ్ళనుగా. సరేనా?

చంటి: కాదువదినా! నిన్ను మీవాళ్ళింటికి వెళ్ళొద్దనడం లేదు వదినా... మీ నాన్న నీ కోసం వస్తూంటే నువ్వు రావంటే బాగుంటుందా?

జానకి: అవును. ఆమాటా నిజమే. గంపెడుఆశతో వస్తున్నాడు.

చంటి: కాదు వెళ్ళిరా వదినా!... ఏమీ లేదు—తల్లి వున్నవాళ్లందరూ పండుగపూటా సర్దాగా

వుంటే— నేను దిక్కు లేనివాణ్ణనిపించి దిగులుగా భయంగా వుంటుంది...ఏమో వదినా! నేనీ యింట్లో నువ్వు లేకపోతే ఒక్క క్షణంకూడా ఉండలేను.

జానకి: పోనీలే, వెళ్ళను. ఇంతకూ మీ అన్నయ్య వెళ్ళమనాలి, తానుకూడా వస్తాననాలి. అప్పుడుకదా నా ప్రయాణం.

చంటి: అప్పుడుమాటే వదినా! నే నుండలేను వదినా!

జానకి: పోనీ నువ్వుకూడా నాతో వద్దువుగాని.

చంటి: ఆ! నిజంగానా—నీతో నన్నుకూడా తీసుకెళతావా?

జానకి: ఆ! తప్పకుండా తీసుకువెడతా బాబూ!

చంటి: (అంతలోనే నిరుత్సాహం) మరి మా నాన్నగారు ఏమంటారో?

జానకి: నేను చెప్పిఒప్పిస్తాగా.

చంటి: ఎల్లా చెబుతావో వదినా! ముందు 'వాడుకూడా ఎందుకు' అని తిడతారు.

జానకి: మరేం భయంలేదు. నేను చెబుతాగా! చెప్పి తప్పకుండా తీసుకువెడతా.

[రామం కోపంగా క్రొత్తసైకిలు నడిపించుకుంటూ లోపలికివచ్చి స్టేండ్ వేస్తూ]

రామం: ఎక్కడికి తీసుకువెళ్లడం.

జానకి: మావాళ్ళింటికండి. మాటల్లోనే వచ్చారు. మా నాన్న యీ మెయిల్ లో వస్తున్నారండి. (ఆనందంగా)

రామం: ఎందుకు?

జానకి: పండక్కి మనిద్దర్ని తీసుకువెళ్ళడానికి.

చంటి: నాన్నగారిపేర ఉత్తరం రాశారన్నయ్యా (ఇవ్వబోతాడు)

రామం: (పుచ్చుకోకుండా జానకితో) ఊ...తీసుకువెళ్ళి?

జానకి: అదేమిటండీ అల్లా అడుగుతారు?

రామం: వట్టిచేతుల్తో పంపడానికా? నువ్వు లేకపోతే సరి. మొఖానికి ... మావ ... చెప్పుకోడానికి కూడా సిగ్గేస్తుంది మావ అని.

జానకి: ఏమిటండీ అది...ఏం జరిగిందో చెప్పరేం?

రామం: ఇంకేం జరగాలి. సినిమాలో ఎక్స్ట్రా వేషాలు వేసేవాడి అల్లుణ్ణనిపించుకోవలసి వచ్చింది ఈ వేళ.

జానకి: వేషాలు ఏమిటండీ?

రామం: ఏమిటా? మీ నాన్న సినిమాలో గుమ్మందగ్గర కాపలా ఉండే బంట్రోతు వేషం వేశాడు. తెలిసిందా...నా కర్మంకాలి మేట్నీకివెళ్ళాను. ప్రతివాడూ అడగడమే. 'ఒరేయ్! మీ మామగారు బంట్రోతువేషం వేశాడురోయ్' అని.

జానకి: ఒక వేళ వేశాడేమో!

రామం: పరువు మర్యాద అక్కరలే. ఆ బంట్రోతు వేషాలు వెయ్యకపోతేయేం? ఎందుకొచ్చిన బ్రతుకు.

జానకి: అవును. ఈ విద్యాభ్యాసాలికి పెళ్ళి కాదేమోనని భయపడి ఉన్న కొంప కాస్తా తెగనమ్మి కట్నం క్రిందపోసి పెళ్ళి చేశాడు. ఏంజేస్తాడు. కడుపుబాధ. ఎక్స్ట్రా వేషాలు వేస్తున్నాడు కాబోలు.

రామం: అదే నేను అనేది. తాను మానమర్యాదలు మంటగలుపుకున్నా ఇతరులవాళ్ల వంశం పరువు కొంచెమైనా గమనించలేక పోయాడనే చెప్పేది.

[ఈ మాటలు అంటూంటేనే చంటి గడియారం చూచి వీధిలోనికి నడుస్తాడు]

జానకి: ఎక్స్ట్రా వేషాలు వేసినంత మాత్రాన్ని తన మాన మర్యాదలు కాని ఇతరులవాళ్ళ పరువు కాని పోతుందని మా నాన్న తలచి ఉండరు.

రామం: ప్రతీవాడూ వాళ్ళ యిష్ట మొచ్చినట్టు అడుగుతూంటే తల యెత్తుకు తిరగాలా?

జానకి: అడిగేవాళ్ళకి ప్రపంచజ్ఞానం లేదంటాను. మా నాన్న న్యాయంగా కష్టపడుతున్నాడు. సంపాదించుకుంటున్నాడు. ఎవరి కొంపలు దోచుకోవడం లేదు. మగపిల్లాణ్ణికని కట్నం పేరుచెప్పి ఎవరికొంప నిలువునా నట్టేట్లో ముంచడం లేదు.

రామం: జానకీ!

జానకి: అవును. కట్నం నాలుగువేలిస్తేనే గాని పెళ్ళి చేసుకోనని చెప్పారు గాని తరువాత మా నాన్న బ్రతుకు తెరువుగురించి మీరేమీ కండిషన్లు చెప్పలేదే?

రామం: చెప్పకపోతే......నాలుగు వేలు పోసి ఘనముగా పెళ్ళిచేసిన పెద్దమనిషి అసహ్యంగా ప్రవ

రించి అల్లుడికి అపఖ్యాతి తెస్తాడని అనుకుంటామా?

జానకి : నిదానిస్తే ఇప్పుడు మీకొచ్చిన అపఖ్యాతి ఏమీ లేదు.

రామం : అవును. ఇంటిలో కూర్చున్న నీకేం తెలుస్తుంది.

జానకి : నాలుగు వేళ్ళూ నోట్లోకి వెళ్ళేవాళ్ళు బయట ఎన్నైనా చెప్పుకుంటారు. అవి లెక్క చేస్తే మనం జీవించడమే కష్టం. నన్నా మొఖంమీదే అడిగింది. ఒకావిడ బుగ్గలు నొక్కుకుంటూ, 'ఏమిటే! చాకలాణ్ణి మానిపించేసి బట్టలు నువ్వే ఉతుక్కుంటున్నావట' అని, 'నీళ్లు తెచ్చే పనిమనిషిని కూడా మానిపించేశావుట అని' చదువుకున్న నీకేమిటి యీ రాత మహారాణీలాగ దాసీని పెట్టి చేయించుకోక' అని. వాళ్ళకేం తెలుస్తుంది మన బాధ. వాళ్ళేదో అన్నారని మనపని మనం చేసుకోవడం మానతామా?

రామం : ఆ బంట్రోతు వేషం వెయ్యకపోతే మరో పని ఏదయినా చేసుకు బ్రతకగూడదా అని నా బాధ.

జానకి : ఆయన్ని గురించి మీరు ఇప్పుడు బాధపడడం ఎందుకు? కనీసం ఈ కట్నం కోసం పొలం అమ్ముకున్నాక ఎట్లా బ్రతుకుతాడనేనా మీరు ఆలోచించారా? కట్నాలు పొయ్యలేక నేనేదో ఉద్ధరిస్తానని కొంప కాస్తా తెగనమ్మి నాకు చదువు చెప్పించాడు. కొడుకైనా నువ్వే కూతురువయినా నువ్వే అన్నాడు. కాని చివరకు ధైర్యం చేయలేకపోయాడు. నలుగురు నవ్వుతారని బాధపడ్డాడు. నాకిప్పుడు పెళ్లి వద్దు. ఏదైనా ఉద్యోగం చేసుకుంటానన్నా వినలేదు. ఉన్న పొలం కాస్తా తెగనమ్మి కట్నం క్రింద పోసి పెళ్ళి చేశాడు. చివరకు సర్వనాశనం అయ్యాడు నన్ను గురించి.

రామం: పొలం అమ్ముకుని నాలుగు వేలు మాకు గుమ్మరించి సర్వనాశనం కమ్మని, మాతో సంబంధం చేసుకుంటేనే గాని విలువ లేదని మేమేమీ బలవంతం చెయ్యలేదే.

జానకి: నాలుగు వేలిస్తేనే మాట్లాడమన్నారు, లేకపోతే అవతలికి నడవమన్నారు. అది చాలదూ. ఒక అయ్యని దేహీ అని చెయ్యిచాచి అడక్కుండా ఏ అన్యాయానికి పాల్పడకుండా సినీమాలో వేషాలు వేసికొని బ్రతుకుతూ పండుక్కి పసుపు కోసం అల్లుణ్ణి కూతుర్ని తీసుకువెళదామని రాబోయే మామగారిపై కనీసం సానుభూతి చూపించడం పోయి పరువు పోయిందని మాట్లాడుతున్నారు. ఎవరో విజ్ఞానశూన్యులు ఏదో అన్నారని బాధపడుతున్నారు? పరిస్థితులు గురించి ఒక్కసారి దూరం ఆలోచించండి.

రామం: ఆలోచించే చెబుతున్నాను.

జానకి: ఏమని.

రామం: నువ్వు మీ వాళ్లింటికి వెళ్లడానికి వీల్లేదని.

జానకి: సరే, మీ పరువుకోసం, మర్యాదకోసం, నేను మా వాళ్ళింటికి వెళ్లడం మానేస్తాను. సరేనా?

రామం: మీ నాన్న నా గుమ్మం తొక్కడానికి కూడా వీల్లేదు.

జానకి: తీరా వస్తున్నాడుగా. ఇంకెప్పుడు రావద్దని చెబుతాను. సరేనా?

[ప్రకాశరావు చేతిలో సంచీతో అప్పుడే రైలు దిగి వచ్చి ఈ మాటలు వింటాడు; కూడా బంటి ఉన్నాడు]

ప్రకా : ఏమిటమ్మా అది.

రామం : (ప్రకాశరావుని చూచి లోనికి వెళ్ళిపోతాడు)

ప్రకా : అమ్మా! జానకీ! నా ఉత్తరం అందిందా?

జానకి : అందింది నాన్నా (అని లోనికి వెడుతుంది.)

ప్రకా : మీ నాన్నగారున్నారా బంటిబాబూ!

బంటి : మా అక్కయ్యని పండుక్కి తీసుకురావడానికి వెళ్లారండి.

జానకి : (చెంబుతో నీళ్లు తెచ్చి) కాళ్ళు కడుక్కో నాన్నా.

ప్రకా : (కాళ్లు కడుక్కొందుకు వీధిలోనికి వెడతాడు)

జానకి : (ఏమీ చెప్పవద్దని బంటికి సైగచేసి లోనికి వెడుతుంది.)

[ప్రకాశరావు కాళ్లు కడుక్కొని లోనికి వస్తాడు. బంటి చెంబు తీసుకుని తుండుగుడ్డ యిస్తాడు. ప్రకాశరావు కాళ్లు తుడుచుకుంటూ వుంటాడు.]

జానకి : (మంచినీళ్ళు తెచ్చి తండ్రికిస్తుంది.)

ప్రకా : (మంచినీళ్లు త్రాగి) ఏమిటమ్మా! ఘర్షణ పడుతున్నారు?

జానకి : (మాట్లాడదు)

ప్రకా : నేనేమైనా నీపట్ల పొరబాటుచేశానా?

జానకి : లేదు నాన్నా.

ప్రకా : పోనీ అబ్బాయి రామంపట్ల ఏదైనా పొరబాటు చేశానా?

జానకి : అవునట.

ప్రకా : ఏంచేశానమ్మా?

జానకి : ఆయన పరువు మర్యాద మంటగలుపుతున్నానట.

ప్రకా : నేనా?

జానకి : అవును.

ప్రకా : అంటే?

జానకి : సినిమాలో బంట్రోతు వేషం వేశావుటగా.

ప్రకా : వేస్తే!

జానకి : వేస్తేయేమిటి? ప్రతివాడూ ఆయన్ని అడుగుతున్నాడట 'ఏంరోయ్! మీ మామగారు బంట్రోతువేషం వేశాడేమిటిరోయ్' అని.

ప్రకా : ఇదా నేనుచేసిన పొరబాటు. న్యాయంగా కష్టించి సంపాదించాలనే ఉద్దేశ్యంతో సినిమాలో చిన్న వేషం వెయ్యడంకూడా తప్పేనన్నమాట. చేసుకునే గుమాస్తాపనితో మా యిద్దరిపొట్టలు ఏలాగడుస్తాయి...

జానకి : మరియింకెందుకు నాన్నా! సినిమాలో వేషాలు వెయ్యడం?

ప్రకా : ఎందుకా? పండుక్కి మీఆయన్ని నిన్ను తీసికొనివెళ్ళి మీ ఆయనకు నలుగురి మిత్రులలోను కాస్త గౌరవంగాఉండేటట్లు ఘనంగా బహూకరిద్దామని.

రామం : (పెన్సిలు చెక్కుతూవస్తూ) అంత ఘనంగా బహూకరించలేనివారు ఈ పెళ్ళి ఎందుకు చేయాలి.

ప్రకా : ఎందుకా? ఆడపిల్లని కన్నందుకు.

రామం : మీరేనా ఆడపిల్లని కన్నది. లోకంలో ఇంకా ఎవరేనా కంటున్నారా?

ప్రకా : ఆడపిల్లల్ని కన్న ప్రతీతండ్రికి యీ బాధలు ఉన్నవే.

రామం : మొదట్లోనే ఆలోచించుకోవలసింది.

ప్రకా : ఏమిటది?

రామం : పండుక్కి కూడా అల్లుణ్ణి తీసుకువెళ్ళలేనేమో అనుకున్నప్పుడు...

ప్రకా : ఈ వివాహం ఎందుకు చేశావంటావు.

రామం : అవును.

ప్రకా : ఆనాడే చెప్పాగా? నాలుగువేలు కట్నం కావాలన్నప్పుడే.

రామం : ఏమని?

ప్రకా : కాదూ కూడదు, నాలుగువేలు కట్నం యిమ్మంటే ఆ కొంప కాస్తా అమ్మెయ్యాలి. అది అమ్మేస్తే నా రెక్కలే మిగిలేది అని చెప్పా. రెక్కలు మిగిలాక ఘనంగా బహూకరించగలశక్తి ఎలా ఉంటుందనుకున్నావు బాబూ?

రామం : అందుకని అడిగిన నాలుగువేలు కట్నం యిచ్చి పెళ్ళిచేసేస్తే తరువాత పండుగ పబ్బాలకి తీసుకువెళ్ళక్కరలేదు. అల్లుడు ముద్దుముచ్చటలు తీర్చక్కరలేదు అనుకున్నారా?

ప్రకా : అందుకేకదూ. ఏకోవాళ్ళని ప్రాధేయపడి అడిగితే వాళ్ళ ధర్మమా అని ఏదో చిన్న వేషం ఇచ్చారు. ఆ డబ్బు భద్రంగా......

రామం : జాగ్రత్త పెట్టారు. ఆ పాపిష్టిసొమ్ము నాకిచ్చి ఈ పండుగ ఋణం తీర్చుకుంటారు. అంతేగా?

ప్రకా : నీ దృష్టిలో పాపిష్టిసొమ్ము అయినా నా దృష్టిలో రక్తం ధారపోసి సంపాదించిన డబ్బు.

రామం : అని మీ రనుకుంటె సరా?

ప్రకా : ఆ! మరెవరు అనుకోవాలి.

రామం : పెళ్ళిలో యిస్తానన్న గడియారం ఇంతవరకు యిచ్చారా?

ప్రకా : ఇవ్వలేకపోయాను.

రామం : క్రిందటి పండుక్కి రాలీసైకిలు ఇస్తానన్నారు యిచ్చారా?

ప్రకా : లేదు.

రామం : (వెనక్కి తిరిగి) మరి మళ్ళీ ఏ ముఖం పెట్టుకుని వచ్చారు.

ప్రకా : (కోపంగా) రామం. ముందు వెనుక ఆలోచించి మాట్లాడు. దురుసుతనంగా మాట్లాడడమే ఘనతకాదు...ఇప్పుడు తీసుకొనివెళ్ళి...

రామం : చాలు. ఇదివరకంతయిందా. పండుక్కి అత్తారింటికి వెళ్ళినస్తే ప్రతీవాడూ అడగడమే. మామగారు ఏం పెట్టార్రా అని. చెప్పలేక చస్తున్నాను. మీకు లేకపోయినా మాకు పరువు మర్యాద

ఉన్నాయి. మానమర్యాదలు వదిలేసి బ్రతకడం లేదు.

ప్రకా: ఎవరో ఏదో అన్నారని...

రామం: అన్న మాటలన్నీ లెక్క చేసుకోకుండా బ్రతకడం మాకు చేతకాదు.

ప్రకా: లెక్క చేసుకోకుండా బ్రతకమని నే ననడం లేదు.

రామం: మరి.

ప్రకా: కాస్త మంచి చెడ్డ ఉందిగా.

రామం: మంచి చెడ్డ ఆలోచించేనా సినీమాలో బంట్రోతు వేషం వేసింది.

ప్రకా: పోనీ గతాన్ని వొదిలెయ్యి బాబూ! ఇస్తా నన్నది ఇయ్యలేక పోయాను. పొరబాటే.

రాము: మళ్ళీ ఇప్పుడు తీసుకొని వెళ్ళి ఎప్పటి పాటే పాడితే...

ప్రకా: నన్ను శాంతంగా చెప్పనియ్యకపోతే ఎలా బాబూ?

రామం: ఏమిటి చెప్పేది? మళ్ళీ నలుగురిలోను తలెత్తుకు తిరగలేను!

ప్రకా: ఇప్పుడా సైకిలు గడియారం కొనిద్దామనే...

రామం: అక్కర్లేదు. ఆ రెండూ నా డబ్బుతో నే కొనుక్కొని పరువుకోసం నా మిత్రులతో మా మామగారు కొనిపెట్టారని చెప్పుకున్నాను. ఏం చెయ్యను.

ప్రకా: మంచి పని చేశావు బాబూ! చిన్నవాడవైనా నా పరువు నిలబెట్టినందుకు అభినందిస్తా. పోనీ సైకిలు గడియారం కాకపోతే మరొకటి.

రామం: (మరల పెన్సిలు చెక్కుతూ) నాకేం అవసరంలేదు. నేను మీ యింటికి రాదల్చుకో లేదు.

ప్రకా: ఆ! దూరం ఆలోచించి చెప్పు నాయనా? ఆ చెక్కే పెన్సిలు అక్కడపెట్టి నా వంక చూచి చెప్పు బాబూ! నువ్వు చెక్కేది పెన్సిలుకాదు. నా హృదయాన్నే చెక్కుతున్నావు.

రామం: నేనేమీ మీ హృదయాన్ని చెక్కడంలేదు. మనిద్దరి హృదయాలు బయటివాళ్లు చెక్కకుండా నేను చెప్పే సలహా యిది. దూరం ఆలోచించే చెబుతున్నాను. నేను మీయింటికి రాకపోవడం వల్ల మీకూ యిబ్బందివుండదు. నాకూ యిబ్బంది ఉండదు. మీ అమ్మాయి వస్తానంటే తీసుకువెళ్ళండి మళ్ళీ పంపని పద్ధతిని. నా అభ్యంతరం లేదు (లోనికి వెళతాడు)

ప్రకా: (రామం వెళ్ళిన వైపు చూస్తూ) రామం! మళ్ళీ పంపనిపద్ధతికోసం నీకిచ్చి పెళ్ళి చెయ్యలేదు. చిలకా గోరింకల్లా కాపురం చేస్తుంటే చూచి ఆనందిద్దామనే అడిగిన కట్నం యిచ్చి పెళ్ళి చేశాను. కూతురు సుఖాన్ని కాంక్షించానే గాని తాతలనాటి కొంప కాస్తా అమ్ముకుంటున్నానే అన్న విచారం అప్పుడు గాని ఇప్పుడు గాని సుంతైనా లేదు. ఆనందపడవలసిన అల్లుడు దొరికాడు గదా అనే గర్వపడ్డాను. ఒక్క గాని ఒక్క బిడ్డ పండుక్కి తీసుకువెడదామని వచ్చానుగాని మీ భార్యాభర్తల్నిద్దర్ని విడదీయడానికి కాదు వచ్చింది. అది మాత్రం గుర్తుంచుకో...

చిన్నవాడవైనా నిన్ను ఒక్కటే అర్థిస్తున్నా నామీదుండే క్రోధం అమాయకురాలు ఈ నా బిడ్డ జానకిమీద మాత్రం చూపించి బాధపెట్టకు. అంతే నేకోరేది. మీ రిద్దరూ సుఖంగా ఉండడమే నాక్కావలసింది. నాయింటికి వస్తే సంతోషమే. ఆపైన నీ యిష్టం. రానంటావా నీ మనస్సును బాధపెట్టను. వస్తా, అమ్మా!

జానకి: నాన్నా! (ఏడుస్తుంది)

ప్రకా: తప్పమ్మా! అలా కన్నీరు పెట్టుకోవచ్చా?

జానకి: కొడుకువైనా నువ్వే, కూతురువైనా నువ్వే అని కొంప కాస్తా తెగనమ్మి చదువు చెప్పించావు. కొంప కాస్తా తెగనమ్మి పెళ్ళిచేశావు. ఈ నిర్భాగ్యురాలి కోసం ఉండడానికి కొంప తినడానికి తిండి లేకుండా చేసుకున్నావా నాన్నా.

ప్రకా: పోనీలేమ్మా! అదంతా ఎందుకిప్పుడు నువ్వు సుఖంగా ఉండడమే నాక్కావలసింది. అత డేదో ఆవేశంలో నన్నెన్నన్నా నీపట్ల కఠినంగా ప్రవర్తించే అజ్ఞాని కాడనే నమ్ముతున్నాను. నువ్వేం బాధ పడకమ్మా. అతని మనస్సు శాంతిపడితే మరో పండుక్కి. ఏం చేస్తాం తల్లీ. వారానికోసారి అయినా మీ యిద్దరి యోగక్షేమాలు కాస్త కార్డుముక్క

వ్రాస్తాండు. అతనికి తీరుబడి ఉండకపోవచ్చు. వస్తా. నేను మళ్ళీ అతనికి కన్పించి అతని కోపాన్ని రెచ్చగొట్టి మీయిద్దరి మధ్య అనురాగాన్ని చెడగొట్టడం కన్నా వెళ్ళిపోవడమే మంచిదనుకుంటానమ్మా.

జానకి : నాన్నా వెళ్ళిపోతావా? (ఏడుస్తుంది)

ప్రకా : తప్పమ్మా ఏడవ కూడదని చెప్పానా?

చంటి : (వదిన ఏడుస్తూంటే తనకు కూడా దుఃఖం వస్తుంది. కళ్ళనీళ్ళు తుడుచుకుంటాడు)

ప్రకా : చూడు పాపం నువ్వేడిస్తే చంటిబాబు కూడా ఏడుస్తున్నాడు. ఊరుకో తల్లీ! ఊరుకో చంటి బాబూ!

చంటి : మామగారూ: మా అన్నయ్య ఏదో ఆవేశంలో ఏవేవోమాటలు మిగిలాడు. మీకు మా వదినెకు కూడా కష్టం కలిగించి ఉంటాడు. కాని కొంచెం నామాట వినరూ?—మీరు వెళ్ళిపోవడం అట్టే మంచిపని కాదు.

ప్రకా: ఏం చెయ్యమంటావు బాబూ!

చంటి: పెద్దవారు మా నాన్నగారు వచ్చేవరకు ఉండి వారిని కూడా అడిగి వెళ్ళడం ధర్మమేమో మరొక్కసారి ఆలోచించండి. చిన్నవాణ్ణి మీకు చెప్పదగ్గవాణ్ణి కాదు గాని.

జానకి: అవును నాన్నా. అట్లా చెయ్యకూడదూ. అప్పటికి ఆయనకీ కొంచెం కోపం తగ్గుతుంది. దూరదృష్టితో చెప్పిన మా చంటి బాబు మాటలు కొట్టెయ్యడానికి వీల్లేదు నాన్నా. ఇవ్వాళ నేను తెచ్చిన వేళావిశేషం గాకపోతే సైకిలు గడియారం విషయం ఆయనెప్పుడూ ఎత్తలేదు. ఇవాళ ఆయన బయట విన్న మాటలకు మనస్సు బాగా కష్టపెట్టుకుని ఉండాలి.

చంటి: అట్లా చెయ్యండి మామగారూ! కాస్సేపటికి మా నాన్నగారు కూడా వచ్చేస్తారు.

ప్రకా: సరేబాబూ! అట్లాగే చేస్తాను. మీ నాన్నగారిని కూడా అడిగే వెడతా. అంతవరకు నేను ఎదురుగుండా ఉండి మీ అన్నయ్య కోపాన్ని రెచ్చగొట్టడం కన్నా అలా నా స్నేహితుని యింటికి వెళ్ళి మీ నాన్నగారు వచ్చాక వస్తా. అమ్మా! ఈ సంచి జాగ్రత్త చెయ్యి తల్లీ!

జానకి: అలాగే నాన్నా!

ప్రకా: వస్తానమ్మా. (వీధిలోనికి వెడతాడు)

జానకి: చూశావా చంటీ! ఏం జరిగిందో? తానొకటి తలిస్తే దైవం ఒకటి తలచాడంటారు. నిన్ను కూడా తీసుకువెడతానని ఆశ పెట్టాను.

చంటి: ఇప్పుడేం మాత్రం ఏమయింది వదినా! నాన్నగారు రానియ్యి చెబుతాను యీయన సంగతి. పెద్దమనిషి, గుమ్మంలోకి వస్తే నోటికెంత వస్తే అంతా అనెయ్యడమే మంచిచెడ్డ లేకుండా...

జానకి: నోర్ముయ్యి చంటీ! అన్నయ్యని అలా అనొచ్చా.

చంటి: నీకు కోపంవచ్చినా సరేగాని అన్నయ్య అయ్యేది తండ్రి అయ్యేది, న్యాయం ఉండక్కరలే.

జానకి: అయినా సరేబాబూ! ఇదంతా నా గ్రహస్థితి కాకపోతే ఎప్పుడేనా అన్నయ్య యీ యింట్లో ఎవరి పట్లేనా ఇంత కఠినంగా మాట్లాడారా? అన్నయ్యని అట్లాంటి మాటలు అని నా మనస్సు కష్టపెట్ట దలచుకుంటే నీ యిష్టం వచ్చినట్లు అను. (ఏడుస్తుంది).

చంటి: లేదు వదినా! నీ మనస్సుకు కష్టం కలిగించను వదినా! ఏడవకు వదినా! అన్నయ్య నేం అనను వదినా!

జానకి: అన్నయ్య నేకాదు. పెద్దల్ని ఎవర్ని కూడా తూలనాడకూడదు. తల్లి లేని బిడ్డవు. నేనే నిన్నిట్లా తయారు చేశానని లోకం ఆడిపోసుకుంటుంది.

రామం: (లోపలినుంచి వస్తూ) పాపం. కొనిస్తాడట సైకిలు గడియారం. సిగ్గులేకపోతే సరి మొఖానికి. ఇస్తానని రొంగొట్టిందిచాలక ఇప్పుడు మళ్ళీ నా గుమ్మం త్రొక్కడానికి సిగ్గులా లేదో.

జానకి: మా నాన్న ఇక్కడ లేడండీ.

రామం: అహా! ఇప్పుడిక్కడున్నాడని ఈ మాటలు నేనంటే నన్ను తీసుకువెళ్ళడానికి బ్రతిమాలతాడని నేననడం లేదు. అయినా వెళ్ళిపోయేవాడికి ఉండమని సలహా యిచ్చారుగా వదిన మరిది పోగయి.

చంటి: అవును అన్నయ్యా! నీకు కోపం వచ్చినా సరే గాని వదిన్ని పుట్టింటికి పంపవడానికి మధ్యవరవు.

రామం: అంటే!

చంటి: నువ్వెంత భర్తవయినా ఈ కుటుంబానికి పెద్దయిన నాన్నగారు యింకా బ్రతికే ఉన్నారు.

జానకి: చంటీ!
రామం: ఏడిశావు నోర్ముయ్యి } (ఇద్దరూ ఒకేసారి అంటారు).

చంటి: (ఏడుస్తూ) వదిన మనస్సుకు కష్టం కలిగించడం భావ్యం కాదు అన్నయ్యా! వదిన కన్నీరు పెట్టిందంటే అది మనకు జయం కాదు అన్నయ్యా! అమ్మ బ్రతికివుంటే ఇవ్వాళ నీ మాటలు వింటే ఏమయ్యేది?—ఈ ఇంట్లో అమ్మకీ వదినకీ తేడా యేంటట?

జానకి: (ఏడుస్తూ) అబ్బబ్బ! వదిన, వదిన, వదిన... కాస్సేపు నువ్వు వీధిలోకి వెళ్ళుబాబూ. నీకెంతైనా పుణ్యముంటుంది. (వీధి వైపుకు గెంటుతుంది).

చంటి: (ఏడుస్తూనే) అదికాదు వదినా!

జానకి: చంటి! నీకే చెప్పేది. వెడతావా? వెళ్ళవా? (ఏడుస్తూ)

చంటి: వెడతాను వదినా! (వెడతాడు)

రామం: ఊ! అట్లా తయారుచేశావు వాణ్ణి.

జానకి: (తెల్లబోయి) నేనా?

రామం: అవును

జానకి: (మాట్లాడలేదు. కన్నీరు కారుతూంటుంది. లోనుంచి దుఃఖం పొర్లి పొర్లి వస్తూంటుంది. బలవంతంగా దుఃఖాన్ని అపుజేసుకుంటుంది. కళ్ళు మూసుకు నిలబడిపోతుంది)

[కొద్ది క్షణాలు నిశ్శబ్దం]

రామం: కొంపలో యింత రాద్ధాంతం యెందుకు? నీకంత వెళ్ళాలనుంటే వెళ్ళరాదూ?

జానకి: నేను మీతో చెప్పానా? వెళ్ళాలని ఉందని.

రామం: వేరే చెప్పాలా?

జానకి: మరి దేన్నిబట్టి గ్రహించ గలిగారు. అయినా పరువు మర్యాద లేని కొంపకి మీ అర్ధాంగినయిన నేను వెడితే మీ పరువు పోదూ.

రామం: నోర్ముయ్యి.

జానకి: మూసుకునే ఉన్నాను. కాస్తో కూస్తో చదువుకోవడం చేత విజ్ఞానంతో మనిషిలా బ్రతకగలనని ఆశపడ్డాను

రామం: ఇంతట్లో నీ ఆశేమీ నిరాశ కాలేదు.

జానకి: ఆశ నిరాశా కాలేదు. నేను మనిషిలా గుర్తింపబడా లేదు.

రామం: ఎందువల్ల?

జానకి: మీ వలెనే నాకు తలితండ్రులపై మమకారం ఉంటుందన్న విషయం మరచి పోయారు. కుటుంబంలోకి వచ్చిన కన్నతండ్రిని కనీసం మర్యాదచేసి మంచిచెడ్డ అడగడానికైనా నోచుకోని ఒక అభాగ్యురాలి హృదయవేదనను గమనించలేక పోయారు.

రామం: పొరబడుతున్నావు జానకీ! నిన్ను తీసికొని వెళ్ళవచ్చునని మీ నాన్నకే చెప్పాను.

జానకి: ఏమని చెప్పారు. మీ అమ్మాయి వస్తానంటే తీసుకు వెళ్ళండి మళ్ళీ పంపని పద్ధతిని అనేనా? ఏమిటి ఈ మాట కర్థం?—తేలికగా అనేశారు మగవారు గనుక.

రామం: పెళ్ళిలో గడియారం యిస్తానని మొదటి పండుగకి సైకిలిస్తానని పలుకురిలో యెందుకు చెప్పాలి.

జానకి: ఇద్దామనే చెప్పాడు.

రామం: ఇచ్చాడా?

జానకి: ఇవ్వలేక పోయాడు.

రామం: నేను కొనుక్కునే వరకు తలెత్తుకు తిరగలేక పోయాను. అడిగే వాళ్ళకు సమాధానం చెప్పలేకపోయాను.

జానకి: మా నాన్నది పొరబాటే. ఇప్పుడిస్తానంటున్నాడుగా.

రామం: ఎందుకు కొనుక్కున్నాక?

జానకి: అదిగాకపోతే మరొకటి.

రామం: నమ్మకం మేమిటి?

జానకి: మాటే నమ్మక. పోనీ యీ ఒక్కసారి చూడవచ్చును. గంపెడాశతో వచ్చాడు ఇద్దర్ని తీసుకు వెడదామని. ఇప్పటికైనా మించిపోయిందిలేదు. మరొక్కసారి ఆలోచించండి.

రామం: ఆలోచనకేముంది. నేను రానని చెప్పేశానుగా.

జానకి: చెప్పినంతమాత్రాన్ని మళ్ళీ వెళ్ళకూడదని యెక్కడుంది.

రామం: ఏమో! నా మనస్సెందుకో బాధపడుతూంది. వెళ్ళడానికి యెంతమాత్రం అంగీకరించడం లేదు.

జానకి: పోనీలెండి. మీ మనస్సు బాధపడుతూంటే వెళ్ళొద్దు. మానివేద్దాం. నేను మా నాన్నకి నచ్చ

చెప్పి పంపించి వేస్తాను. మీ మనస్సుమాత్రం పాడుచేసుకోకండి.

రామం: అనవసరంగా నీ హృదయాన్ని కష్టపెట్టాను జానకీ! నన్ను గురించి నువ్వేం బాధపడవద్దు. నువ్వేమతానంటే నా అభ్యంతరం లేదు. హృదయపూర్వకంగా అంగీకరిస్తాను.

జానకి: ఇంత గొడవ జరిగాక ఇంక నేనూ మీరు లేకుండా వెళ్ళలేను. వెళ్ళినా నా మనస్సంతా కల్లోలంగా వుంటుంది.

[పానకాలశాస్త్రి వీధిలోనుంచి వస్తూ]

పాన: జనార్దనరావుగారూ!

రామం: ఎవరు? (వెనక్కి తిరిగి) ఓ! పానకాల శాస్త్రిగారా!

పాన: అవును బాబూ! నాన్నగారు లేరూ?

రామం: లేరండి. చెల్లాయిని పండక్కి తీసుకురావడానికి వెళ్ళారు.

పాన: అల్లాగా! బాగుంది. చేసుకున్న పొడుం అయిపోయింది. ఒక్క పట్టు పొడుం తీసికెడదామని వచ్చాను.

రామం: అయ్యో పాపం— లేరండి.

పాన: పోనీలే. ఏమిటి మీ మామగారు వచ్చి వట్టున్నారు?

రామం: అవునండి.

పాన: అప్పుడే వెళ్ళిపోతున్నారేమిటి?

జానకి: వెళ్ళడం లేదండి. అలా స్నేహితులింటికి వెళ్ళారు.

పాన: బాగుందమ్మా. ఏమిటోయ్ రామం. మీ మావగారు ఇన్నేళ్ళొచ్చి ఇప్పుడు మొదలు పెట్టాడట యేమిటి సినీమాలో వేషాలు వెయ్యడం.

జానకి: ఎవరు చెప్పారు బాబూ మీకు?

పాన: అహా! మా అబ్బాయి ఈపూట సినీమాకు వెళ్ళాడు. అందులో గుర్తుపట్టాడుట మీ నాన్నగారిని.

జానకి: ఏమోలెండి. వేశారు కాబోలు.

పాన: అదేనమ్మా. అదే. పండక్కి తీసికొని వెళ్ళడానికి వచ్చారా మీ నాన్నగారూ!

రామం: (అసహ్యంగా అయనవంక చూచి లోనికి వెడతాడు.)

జానకి: అవునండి.

పాన: అయితే వెడతారా?

జానకి: ఏదో చేస్తాంలెండి.

పాన: వచ్చి ముద్దు ముద్దుగా పిలిస్తే వెళ్ళకపోతే బాగుంటుందా మరి.

జానకి: అవునులెండి.

పాన: అయితే సైకిలు గడియారం యిచ్చారు కాదని ఏదో మాట మాట పట్టింపు వచ్చిందని విన్నాను.

చంటి: (వీధిలోనుంచి లోనికివస్తూ) విన్నారా? ఎక్కడ విన్నారు బాబూ! ఏ వీధిలో విన్నారు? గోడచాటున్నుంచుని విన్నారా? ... చాలు చాలులే వెళ్ళవయ్యా? ఒకళ్ళ యింట్లో గొడవలు తెలుసుకోవడమే పనిలాగుంది నీకు. మా మామగారు ఇన్నేళ్ళొచ్చినా సినీమాలో వేషాలు వేస్తున్నాడేగాని ఇంకేం తప్పుడు పనులు చెయ్యడం లేదు. వాళ్ళజుట్టుకు వీళ్ళజుట్టుకు ముడెట్టి ఎవరికొంపలు ఆర్పెయ్యడం లేదు. అమాయకురాలైన కోడలికి కొడుక్కి మధ్య కలహాలు లేవదీసి పడకుండాచేసి కోడల్ని పుట్టింటికి పంపించేసి మళ్ళీ కట్నంకొట్టెయ్యొచ్చు అని కొడుక్కి పెళ్ళి ప్రయత్నాలేమీ చెయ్యడం లేదు. వెళ్ళవయ్యా! ఇక వెళ్ళు.

పాన: ఆ! ఆ! అదేమిటి? మా కోడల్ని నేను పంపించి వేయండే. అదే వెళ్ళిపోయింది.

చంటి: పాపం. అల్లాగా!

పాన: ఆ! మా వాడికి పెళ్ళి ప్రయత్నం నేను చేస్తున్నానా; వాళ్ళంతట వాళ్ళు వచ్చి పెళ్ళాం ఉన్నా సరే కట్నం యింతయిస్తాం అంతయిస్తాం అని అడుగుతూంటే......

చంటి: అడిగినంతమాత్రాన్ని ఆశించి మళ్ళీ పెళ్ళికి యిష్టపడేరు గనుక — చేతికి బేడీలు తగిలించి లాక్కుపోతారు.

పాన: పెద్దవాణ్ణి పట్టుకొని అల్లా దులిపెయ్యడం అట్టే మంచిపని కాదమ్మాయి.

చంటి: వయసులో మీరు పెద్దయితే అయి ఉండొచ్చు. కాని ఆలోచనలలో చాలా చిన్నవారే. మీ మెదడు చాలా చిన్నది. నన్నట్టే రెచ్చగొట్టక మీ దారిని మీరు శెలవుపుచ్చుకుని మళ్ళీ ఈ ఇంటి చాయలకు కూడా రాకండి. నా చేతికి పని చెప్పవలసి వస్తుంది.

పాన: వస్తానమ్మాయి నాకెందుకు. ముక్కు పొడుం కోసం వచ్చానుగాని (వెడతాడు).

చంటి : ముక్కు పొడుంకోసం వచ్చాట్ట పాపం వదినా!.........

జానకి : (చంటిలోనికి వచ్చింది లగాయతు చంటివంకే చూస్తూ నిలబడిపోయింది. దుఃఖంపొర్లివస్తోంది. కన్నీరు ప్రవహిస్తోంది. మాట్లాడదు).

చంటి : అదేమిటి వదినా! ఏడుస్తున్నావు.

జానకి : బాబూ! వదిన చచ్చిపోతే నేగాని నీకీ దురుసుతనం తగ్గదా?

చంటి : ఏం మాటలవి వదినా!

జానకి : అవును బాబూ! ఇప్పుడే మీ అన్నయ్య అన్నారు—నిన్నిట్లా నేనే తయారు చేస్తున్నానని.

చంటి : ఇంకెప్పుడూ ఎవరినీ ఏమీ అనను వదినా.

రామం : (లో నుండివస్తూ) సరేగాని నాఆఫీసు ఫైలు కనబడదేం?—ఫైపు చేసుకోవాలి.

జానకి : రాత్రి ఆకాగితాలు టైపుచేసి ఆఫైలు నాపెట్టెలో పెట్టాను.

రామం : ఏమిటీ! ఆకాగితాలన్నీ టైపు చేశావా?

జానకి : అవునండి—ఏం?

రామం : అన్ని కాగితాలూ! (ఆశ్చర్యంగా)

జానకి : (మౌనం)

రామం : నే నేదో మాటవరసకంటే...

జానకి : ఏమో! అర్జంటేమో ననుకున్నాను.

రామం : ఏంపని చేశావు జానకీ!

జానకి : మరేం ఫరవాలేదు లెండి.

చంటి : అదుగో నాన్నగారు వస్తున్నారు; అక్కయ్యయేది?

[జనార్దనరావుగారు వస్తారు]

చంటి : ఏం నాన్నా? అక్కయ్యేది?

జనా : మాట్లాడకుండా కండువా కుర్చీమీద వేసి కోటు విప్పి అక్కడ పడేస్తాడు)

జానకి : (కాళ్ళు కడుక్కుందుకు నీళ్ళు తెచ్చి యిస్తుంది)

జనా : పుచ్చుకోకుండా (కుర్చీలో కూలబడతాడు.

జానకి : (లోనికిపోయి మంచినీళ్ళు తెచ్చియిస్తుంది)

జనా : (పుచ్చుకోకుండా నే) అక్కర్లేదమ్మా.

[ఒక్క క్షణం అంతా నిశ్శబ్దం]

రామం : ఏం నాన్నా! చెల్లాయిని పంపలేదా:

జనా : లేదు—

రామం : ఏం?

జనా : తెలియనట్లు అడుగుతావేం నాయనా? కట్నంతాలూకు బాకీ పూర్తిగా యివ్వలేదు గదా. పూర్తిగా యిచ్చి పిల్లని తీసుకు వెళ్ళమన్నాడు.

రామం: అల్లాగేం.

జనా : అవును. అతని తప్పేముంది. అన్నాడంటే అనడూ! ఆనాడు గొప్పకి యిస్తామన్నాము. పూర్తిగా యివ్వలేక పోయాము. అడిగానని బాధ యెందుకు? అడగడంలో తప్పేముంది. అయినా ప్రాధేయపడ్డాను; ససేమిరా పంపనన్నాడు.

రామం : పంపనన్నాక ప్రాధేయపడ్డం అనవసరం నాన్నా!

జనా : నీకేం తెలుస్తుందిరా యిప్పుడు. రేపొద్దున్న ఇద్దరు ఆడపిల్లలు పుట్టి పెళ్ళిళ్లు చేసినప్పుడు గాని తెలియదు. ఆడపిల్లని కన్నతండ్రి హృదయం ఎంత బాధపడుతుందో నీకేం తెలుసురా? తల్లి లేని లోటు కనబడకుండా పండుక్కి తీసుకు వద్దామని వెళ్ళా—అల్లుడు అగ్గిమీద గుగ్గిలం అయ్యాడు. పంపనంటే పంపనన్నాడు. మహాలక్ష్మిలా నట్టింట ఈ నాలుగు రోజులూ కళకళలాడుతూ తిరుగుతుందనుకున్నా (కళ్ళ నీళ్ళు తిరుగుతాయి)

జానకి : పెద్దలు. ధైర్యం వహించాలిగాని అంతలో నే అలా బెంబేలు పడిపోతే ఎట్లా?

జనా : ఏమోనమ్మా! చెప్పొద్దూ హృదయం బాధపడుతూనే ఉంది. చెట్టంత తండ్రిని ఇంకా బ్రతికుండి పండుక్కి బిడ్డను తీసుకురాలేకపోయాను. కాకుల్లా పొడుస్తారు ప్రతీవాడూను అమ్మాయిని తీసుకురాలేదేం అని. ఇటు పరువు కోసమే ఏడవనా! అటు బిడ్డ నట్టింటికి రాలేదని ఏడవనా.

రామం : (మెదడు చికాకై వెనక వైపున అటూ యిటూ తిరుగుతాడు)

చంటి : (తండ్రిమాటలు వింటూ మధ్యమధ్య రామం వంక చూస్తూంటాడు)

జానకి : మీరేంచేస్తారు.

జనా : చేసేదేముందమ్మా? కట్నంతాలూకుసొమ్మిస్తేనే గాని ఆ దొరగారు పంపడు. పొట్టలు గడవడమే కష్టంగా ఉంది. ఒక్క రెక్కమీద నలుగురు బ్రతకాలి. మహానుభావుడుమీ నాన్న,

చెయ్యెత్తి దణ్ణం పెట్టాలి. అన్నుకున్నమాట ప్రకారం ఆయిన కొండ్ర కాస్తా తెగనమ్మి అనుకున్న కట్నం అణాపైసలతో నలుగురిలోనూ యిచ్చి నా గౌరవాన్ని కాపాడి తన గౌరవాన్ని కాపాడుకున్నాడు. నేనూ ఉన్నాను. ఎందుకూ? ఆ కొండ్ర కాస్తా అమ్మేశాక పాపం యేం ఇబ్బంది పడుతున్నాడో మీ నాన్న.

చంటి : మీకు ఇవ్వాళ ఈ ఉత్తరం రాశారు నాన్నగారూ!

జనా : ఎవరు?

చంటి : వదిన నాన్నగారే. ఇదిగో (యిస్తాడు)

జనా : (చదువుకొని) హుం! పాపం! 'నా కోరిక తీరుస్తారని ఆశిస్తా' (అని ఈ ఉత్తరంలోని ఆఖరి ముక్కలు చదివి) ఇంతలోనే తీర్చవని అనుమానం రొంయుకువచ్చిందో పాపం...అనుకున్నానమ్మా జానకీ! అమ్మాయిని తీసుకువచ్చి నిన్నూ అబ్బాయినీ మీ యింటికి పంపాలనుకున్నా. ఏంజేస్తాం. మా తిప్పలు మేము పడతాము. మీ నాన్న వస్తే తప్పక యిద్దర్నీ పంపుతానమ్మా.

రాము : (లోనికి వెళతాడు).

చంటి : అన్నయ్య పంపేశాడు.

జనా : ఎవరిని?

చంటి : ఎవర్నేమిటి? మావగారినే.

జనా : వచ్చారా ఆయన.

చంటి : ఆ!

జనా : ఏమిటమ్మా జానకీ?

జానకి : వచ్చారండి.

చంటి : అదికాదు నాన్నగారూ! వచ్చిరాగానే ఆయనతో అన్నయ్య దెబ్బలాడి మా గుమ్మంలోకెక్క వద్దన్నాడు. వదిన్ని పంపనన్నాడు. ఆయన వెళ్ళిపోతానంటే మీరొచ్చిదాకా ఉండి మిమ్మల్ని కూడా అడిగి వెళ్ళమన్నాను.

జనా : ఆఁ! ఏరీ ఆయన.

చంటి : ఎవరో స్నేహితులున్నారట వెళ్ళారు. ఇంక ఇక్కడ ఉండడం ఇష్టం లేక.

జనా : ఓహో! గోపాలరావుగారింటికి కాబోలు — ఎంత పనిచేశాడు దౌర్భాగ్యుడు.

జానకి : వారినేమీ అనకండి. ఏదో ఆవేశంలో అన్నారు. అనాలనీ కాదు.

జనా : ఆవేశమా! పిడెత్తు ధనంపోస్తే దొరుకుతుందా అట్లాంటి బాంధవ్యం.

చంటి : అదికాదు నాన్నగారూ! ఆయన సినీమాలో బంట్రోతు వేషం వేశాట్ట. అందరూ అన్నయ్యని అడిగారట. అది అన్నయ్య 'ప్రిస్టేజికి' భంగంట.

జానకి : చంటి!

చంటి : నువ్వెంత అన్నయ్యని వెనకేసుకు వచ్చినా వాకిట్లాంటివి నచ్చవు వదినా! మా నాన్నతో చెప్పకపోతే ఎలా?

జనా : ఆయన సినీమాలో వేషాలు వేసుకుంటే ఈయన గౌరవానికి భంగం వచ్చిందీ? మనకన్న వెయ్యి రెట్లు నయం అని తెలుసుకోలేకపోయాడు. ఒకమాటకి కట్టుపడ్డాడు.

రామం : (లోనుంచివస్తూ) ఆ కట్టుపడ్డాడు. పెళ్ళిలో యిస్తానన్న రిస్టువాచీ యిచ్చాడు. మొదటి పండుక్కి కొనిస్తానన్న సైకిలు కొనిచ్చాడు.

జనా : నువ్వూ యిచ్చావుగా నీ బావమరదికి కట్నం పూర్తిగా.

రామం : నే నేం యిస్తానని వాగ్దానం చెయ్యలేదు.

జనా : ఒరేయ్, కుటుంబానికి అయిన పెద్దకొడుకువి. నువ్వంటే ఒకటి, నేనంటే ఒకటి కాదురా. అల్లాకాకుండా అణా పైసలతో యిచ్చాడు మీ మామగారు. సైకిలు వాచీ అన్నావు. ఇవ్వలేక పోయాడు.

చంటి : ఈ పండుక్కి తీసుకువెళ్ళియిస్తానన్నాడు నాన్నా పాపం ఆయన. ఆయన సినీమాలో వేషం వేస్తే యీయనగారి పరువు పోయిందట. గుమ్మంలోనికి వచ్చిన పెద్దమనిషిని అడ్డమైన మాటలు అంటే ఈయన పరువు నిలబడిందిప్పుడు. అప్పుడే మన బ్రతుకులు వీధినిపడ్డాయి. లేక పోతే ఎన్ని వేల గుండెలతో ఆ పాన కాలశాస్త్రి వచ్చి మీ మామ గారూ మీరు దెబ్బలాడుకున్నారా అని అడుగుతాడు.

జనా: ఏమిటమ్మా జానకీ!

జానకి : ఏమీ లేదు మామగారూ?

చంటి: ఏమీ లేక పోవడమేమిటి నాన్నగారూ! అన్నయ్య ఇష్టం వచ్చినట్లు మాట్లాడాడు.

రామం: అందుకే వంటావురా యిప్పుడు?

చంటి: ఏమిటనేది. ఏమీ అనక్కర్లేదు.

జనా: ఒరేయ్ రామం! వాడనేదేముందిరా. ఈ విషయంలో. పసికూన, వాడిమాత్రం దూరపు ఆలోచన చెయ్యలేక పోయావు. కుటుంబ గౌరవాన్ని గురించేనా ఆలోచించలేకపోయావు.

జానకి: పోనీలెండి మామగారూ! వారినేమీ అనకండి.

జనా: పిచ్చితల్లి! నీ సహనమే వాణ్ణి యింతమట్టుకు తెస్తోంది. ఏమిరా రామం! ఏది ఎట్లా ఉన్నా గృహం లోకి వచ్చిన పెద్ద మనిషిని గౌరవించకుండా వచ్చిన వారిని పొమ్మనడం మర్యాదేమో ఆలోచించావా? మొన్న పండుక్కి తీసుకువెళ్ళాడు. నువ్వు కోరుకున్న వులెన్ సూటు కుట్టించి యిచ్చాడు. మనం నీ చెల్లెల్ని బావని తీసుకురా గలిగామా?

జానకి: ఇప్పుడా గొడవెందుకు మామగారూ!

జనా: ఉండమ్మా! ఏమిరా ఆయన మంచివాడు గనుక పల్లెత్తుమాటనకుండా వెళ్ళాడు. నీ బావ మరిదికి కట్నం తాలూకు డబ్బు పూర్తిగా యిచ్చావా అంటే ఏం చెబుతావురా నువ్వు? నీ బావమరిదిని ఎన్ని పండుగలకి తీసుకు వచ్చావు! సైకిలే కొనిచ్చావా! రిస్టు వాచీయే కొనిచ్చావా? అని అడిగితే ఏం చెబుతావురా నువ్వు! ఒకరి తప్పులు ఎంచేటప్పుడు మనతప్పులు వెనక్కి తిరిగి చూసుకోపోతే ఎట్లా బాబూ? చెప్పు. సినీమాల్లో వేషం వేస్తే తప్పా? బంట్రోతు వేషం అయితే మాత్రం.

రామం: ప్రతీవాడు అడిగేవాడే. మీ మామగారు బంట్రోతు వేషం వేశాడెవిటిరోయ్ అని.

జనా: అనుకుంటారు వెధవలు. పూటకి గతిలేని వెధవలు. కానీ సంపాదనలేని దౌర్భాగ్యులు. నువ్వు పచ్చగా ఉంటే చూచి ఓర్వలేని నిర్భాగ్యులు. ఆ మాటలు పట్టుకొని బాధపడడం అట్టే మంచి పనేమో మరొక్కసారి ఆలోచించు. నీకు చెప్పే ఈ వెధవలు చేసేనీతిమాలినపనులు నీకు తెలియనివి గనుకనా? అక్కడిదాకా దెందుకు? మనంచేసిందేమిటి? ఆ కొండ్ర కొస్తా కట్నం కోసం అమ్ముకుంటే తరువాత ఆ పెద్దమనిషి ఏమైపోతాడో అనేనా ఆలోచించామా? మన కట్నం, మనం, సంఘంలో గౌరవంకోసం అను, ధనంమీద ఉండే కాంక్ష అను, గుంజుకున్నాం. మన అల్లుడికి పూర్తిగా కట్నం యింతవరకు యివ్వలేకపోయాం. అడ్డమైన మాటలు అల్లుడితో పడుతున్నాం. ఈ పరిస్థితుల్లో గృహం లోకివచ్చిన ఆ పెద్దమనిషిని...

జానకి: వారేమీ తూలనాడలేదు మామగారూ!

జనా: నువ్వు సర్ది చెప్పడానికేం లేవమ్మా! ఏమీ తూలనాడకపోతే వచ్చిన పెద్దమనిషి మనస్సుకు ఎంత కష్టం తోచకపోతే, వెంటనే, ఇంట్లో ఉండకుండా ఇంకోచోటికి వెడతాడా?

జానకి: పోనీలెండి. మానాన్న ఏమీ కష్టపెట్టుకునే మనిషి కాదు.

జనా: ఏమైనా మనధర్మం మనం నిర్వర్తించుకోవాలమ్మా.

జానకి: వారి మనస్సేదో బాధపడింది. వెళ్ళడానికి యిష్టపడలేదు. నన్ను వెళ్ళమన్నారు. వారు లేందే నేను వెళ్ళడం నా ధర్మం కాదని నేను రానన్నాను. ఇందులో ఎవరి తప్పు లేదు. పోనీ లెండి. మరో పండుక్కి వెడతాము.

జనా: రామం! నా మాట విను నాయనా! ఆ పెద్ద మనిషి హృదయం ఎంత బాధపడుతోందో, నీ చెల్లెల్ని పంపనంటే పంపనని నీ బావ చెప్పే సరికి నా హృదయం ఎంత కుమిలిపోయిందో నీకేం తెలుసు. అక్కడే భోరున ఏడవాలని పించింది. (కళ్ళ నీళ్ళు తిరిగి మాట్లాడ లేక పోతున్నాడు.)

రామం: (తనకు కూడా కళ్ళ నీళ్ళు తిరిగాయి. తుడుచుకుంటున్నాడు.

జనా: ఏడవలేక పోయాను. నావలెనే మీ మామ గారు బాధపడి ఉంటారు. ఇద్దరూ నా మాట విని వెళ్ళండి. అమ్మా! జానకీ!

రామం: జానకిని వెళ్ళమనండి. నా అభ్యంతరం లేదు.

జనా: ఇంత గొడవ జరిగాక ఆ పిల్లమాత్రం ఒంటరిగా వెళ్ళగలదా? కాబట్టి నా మాటవిని ఇద్దరూ ప్రయాణంకండి.

జానకి: పోనీలెండి మామగారూ! పండుగ పూటా మీరు మాత్రం బాధపడవద్దూ. వదినెగారు వస్తే మీకు ఇబ్బంది ఉండక పోను. ఇప్పుడు వెళ్ళకపోతే ఏంలెండి. మరో పండుక్కి వెళ్ళవచ్చు.

జనా: ఫరవాలేదమ్మా! మా తంటాలు మేము పడతాము. నా మాటకు ఎదురు చెప్పక మీరిద్దరూ చిలకా గోరింకల్లా వెళ్ళి ఆ కన్న తండ్రి

హృదయాని కేనా ఆనందం చేకూర్చిరండమ్మా. నా కెల్లాగూ లేదు ఆ ఆనందం. రామం. నామాట కింక అర్థం చెప్పవు నాయనా!

రామం : కాదు నాన్న గారూ! నే నెల్లాగూ రానని చెప్పేశాను. ఇంక వెళ్ళడానికి నాకు యిష్టం లేదు. నా మనస్సెందుకో బాధపడింది. వెళ్ళడానికి అంగీకరించడం లేదు.

జానకి : వారిని బాధ పెట్టకండి మామగారూ!

రామం : బయట విన్న మాటలు మనస్సును బాధ పెట్టాయి. ఏదో ఆ వేశంలో ఏవేవో అనేశాను. ఇన్ని మాటలూ ఆయన్నని మళ్ళీ సిగ్గులేకుండా నే నెల్లా వెళ్ళను ఆయన సమ్ముఖం లోనికి. ఆయన నేదైనా అన్నాడా మళ్ళీ నాకు కోపం వస్తుంది.

ప్రకా : (వీధిలోనుంచివస్తూ) ఎందుకంటాను బాబూ!

జనా : రండి బావగారూ! మీరు వచ్చేసరికి నేను లేకపోవడం, మావాడేదో తొందరపడి మీ మనస్సుకు కష్టం కలిగించడం జరిగిపోయిందని విన్నాను. అదంతా నా తప్పిదంక్రింద నన్ను క్షమించాలి.

ప్రకా : ఎంతమాట. ఇందులో రామం తొందరపడ్డది లేదు. నాకు కష్టం కలిగిందీ లేదు. ఆడపిల్ల నిచ్చుకున్నవాణ్ణి. నా వల్ల అనేకం లోటుపాట్లుండవచ్చు. మీరే నన్ను క్షమించాలిగాని...

జనా : మీ వల్ల లోట్లా! ఒక్కనాటికనలేను ఆ మాట.

ప్రకా : నాయనా రామం! చిన్నతనంచేత ఏదో ఆవేశంలో మనస్సు బాధపడి కంగారుగా మాట్లాడావు. అంతమాత్రాన్ని అనుభవంతో ఏళ్ళు గడిచిన నేను కంగారుపడి ఏదైనా అంటానని అనుకుంటున్నావా? నిన్నేదైనా అంటే అది నా కూతురికి కాదూ? పిచ్చివాడా! మీరు సుఖంగా ఉండడమే నా క్కావలసింది. ఇక్కడుండి అనవసరంగా నీ హృదయానికి బాధ కలిగించడం యిష్టంలేక నా స్నేహితు నింటికి వెళ్ళాను. మీ నాన్న గారు వచ్చాక, నీ కోపం సర్దుకున్నాక రావచ్చు ననుకున్నాను. జరిగిందంతా మర్చిపో నాయనా! బావగారూ! ముందు మిమ్మల్ని అడగడం ధర్మమనుకుంటాను. ఈ పండుక్కి మా అమ్మాయిని అల్లుణ్ణి పంపించమని అర్థిస్తున్నా.

జనా : ఈ మాత్రం దానికి అర్థించాలా బావగారూ!

ప్రకా : నాయనా! రామం! నువ్వు నీ భార్యవచ్చి ఈ నాలుగురోజులు నా యింట్లో ఉండి నా కానందాన్ని చేకూర్చు. ఇంక నా మాట కాదనకు. సైకిలువాచీ కొనుక్కున్నా నన్నావు గనుక ఏం కావాలో అడుగు. నలుగురిలోను నీ పరువు నిలబెట్టేటట్లే నిన్ను సత్కరిస్తాను. ఏం బాబూ! నా మాట కాదనకు.

రామం : సరే మీ యిష్టం.

ప్రకా : అమ్మా జానకీ!

జానకి : అది సరే కాని నాన్నా! పండుగపూటా మామ గారు చెయ్యి కాల్చుకోవాలి నాన్నా. ఏవంత ఖర్మం వచ్చింది. మా వదినె గారు వస్తారేమో నేను మనయింటికి రావచ్చు ననుకున్నాను. మా వదిన గారు రాలేదు.

ప్రకా : ఏం బావగారూ! అమ్మాయినితీసుకురా లేదూ

జానకి : లేదు నాన్నా! వారి ఆడబడుచులంతా ఈ పండుక్కి వస్తున్నారట. ఆవిడే పెద్దకోడలు గా. ఆవిడ లేకపోతే ఎల్లా? మరో పండుక్కి తీసుకు వెళుదురు గానిలెండి అని అన్నారట.

ప్రకా : అట్లాగా!

జానా : ఎంత గుట్టు పెట్టావమ్మా నీకు భగవంతుడు. నీ లాంటి సద్గుణాలు కలిగినపిల్ల కోడలు గా రావడం మా అదృష్టం అది కాదు బావగారూ! మీ దగ్గర దాపరికం యెందుకు? అల్లుడికి కట్నం తాలూకు సొమ్ము పూర్తిగా యివ్వలేకపోయాము. అది ఇస్తేనే గాని అల్లుడు అమ్మాయినిపంపనన్నాడు. ఎక్కడ నా గౌరవానికి లోటొస్తుందోనని మీ అమ్మాయి అట్లా మార్చి చెబుతోంది.

ప్రకా : ఇందులో బాధపడవలసిందేముంది. అన్ని కుటుంబాలు ఒక్కమాదిరిగానే ఉన్నాయి. కాలు చెయ్యి కూడదీసుకుని మీరే సర్దేస్తారు. ఆడపిల్ల సొమ్ము ఏతండ్రీ అపహరించడు.

జనా : అని మనం అనుకుంటేసరా! బావగారూ! అల్లుళ్ళకి కూడా అంత దూరదృష్టి ఉండాలిగదా.

ప్రకా : సరేగాని బావగారూ! పండుగపూటా ఏం ఇబ్బంది పడతారు. మరోవిధంగా భావించక మీరూ, వదినె, కూడావస్తే నా హృదయమే

కాకుండా మా అమ్మాయి హృదయంకూడా ఆనందపడుతుంది.

జనా : మేమెందుకు బావగారూ!

ప్రకా : అమ్మా! నీవైనా చెప్పమ్మా.

జానకి : మావగారూ!

జనా : అమ్మా! మేముకూడా రొండుకమ్మా! పోనీ ఒకపని చెయ్యితల్లీ! చంటికూడా వస్తాడులే. నీతో తీసికొనివెళ్ళు.

జానకి : మీరొక్కరూ యీ యింట్లో ఏముంటారు మామగారూ! నేనుంటానుగా అక్కడ మీకే లోటు రానివ్వను.

జనా : అయ్యో వెర్రితల్లీ! నాకు లోటొస్తుందనా?

జానకి : మీఆరోగ్యం అసలే మంచిదికాదు. ఒక్కరూ యిక్కడ యిబ్బందిపడాలేరు. నామాట కాదనకండి.

ప్రకా : బావగారూ! ఇంక మీరు మరోమాట చెప్పొద్దు.

పానకాలశాస్త్రి : (లోనికివస్తూ) అవును, వారడిగినం మీరుకూడా వెళ్ళడం ధర్మమే.

చంటి : అదిగో మళ్ళివచ్చావా? నీసర్మసవ్వాలతో మాకేమీ నిమిత్తంలేదు దయచెయ్యి.

పాన : అదేమిటి? నేనేంచేశాను? దెబ్బలాడి వెళ్ళిన వియ్యంకుడు మళ్ళివస్తే ఏంజరుగుతోందో చూచి ఒక్క పొడుంపట్టు వేయించుకు పోదా మని వచ్చానుగాని నాకెందుకండోయి.

ప్రకా : మేమేమీ దెబ్బలాడుకోలేదే.

చంటి : మరి నేను చెప్పేదేమిటి? ఇల్లాంటి వాళ్ళవల్లే సంసారాలు పాడవడం. వీళ్ళఅబ్బాయి చెప్పాట్ట మామగారు సినీమాలో వేషంవేశాడని. అదిట్టు కొచ్చి అన్నయ్య వదులుతున్నాడు పేశీవగా యీ పెద్దమనిషి.

పాన : అబ్బాయి! అంత పొగరు మోత్తనం పనికి రాదు.

జనా : వెళ్ళవయ్యా! పొగరుమోత్తనంలేదు, ఏమీ లేదు. ఏంజరుగుతోందో చూడ్డానికివచ్చావట.

పాన : ఒక్క పొడుంపట్టు వెయ్యరూ!

జనా : బజార్లో అమ్ముతున్నారు.

పాన : పోనీలెండి. నాకెందుకు వెళతాను (వెడతాడు)

జనా : దెబ్బలాడుకుంటే చూచి ఆనందిద్దామని పాపం.

ప్రకా : ఉంటారు బాబూ రకరకాల మనుష్యులు. భిన్నప్రవృత్తులు.

చంటి: నాన్నా: నీ బట్టలుకూడా సర్దేస్తాను.

జనా: (ప్రకాశరావుగారితో) ప్రయాణం అంటే సరి మావాడికింక అన్నంకూడా అక్కరలేదు. అందులో వదినగారింటికి. బావగారూ! మావాడికి వదినగారంటే పంచప్రాణాలు. వదినగారి మీద కాస్త మాట పడనివ్వడు. ఇంతకూ చెప్పొద్దూ. జానకి నిజంగా మా చంటికి కన్నతల్లి లేనిలోటు తీరుస్తోంది. అంటే పొగడ్తకింద ఉంటుంది కాని మా అదృష్టంకొద్దీ దొరికింది జానకి మాయింటికోడలుగా.

చంటి : వదినా! నాన్నగారి బట్టలు నా బట్టలు నా పెట్టెలో సర్దినా?

జానకి : నీకెందుకు బాబూ అంత శ్రమ. నే నున్నానుగా సర్దడానికి.

చంటి : (వీధివంక చూచి) అదేమిటి? బావ వస్తున్నాడు నాన్నోయ్!

జనా : ఆ! బావే!

చంటి : అదుగో బావే! అదిగో బండిలో అక్కయ్య.

జానకి : అమ్మయ్య! వదినగారుకూడా వచ్చేస్తున్నారు. [అంటూ వీధిలోనికి వెడుతుంది]

చంటి : అక్కయ్యా (అంటూ వీధిలోనికి వెళతాడు)

రామం : (వీధి గుమ్మందాకా వచ్చి వీధివైపుకు చూస్తుంటాడు)

జనా : బావగారూ! మా అల్లుడుకూడా మనస్సు మార్చుకున్నట్టున్నాడు. అమ్మాయిని తీసుకుని కారులో బయలుదేరి ఉంటాడు. అమ్మయ్య! నాబిడ్డ నట్టింటికి వచ్చింది. బావగారూ! ఇవాళ ఎంతో సుదినం. బీటవెక్కిన మన హృదయాలు రెండూ తేలికపడ్డాయి. ఇంక యీ పండుగ మీ అల్లుడు కూతురుతో మీరు మీ యింటిదగ్గర మా అలుడు కూతురుతో నేను మా యింటిదగ్గర ఆనందంగా గడుపుదాం. ఇంక యింతకన్న వరుసు మళ్ళిన మనకు కావలసిందేముంది. మన పరువు కాస్తా నిలబెట్టారు మన అల్లుళ్ళు. చూడండి. ఈమధ్యతరగతి కుటుంబా లున్నాయి చూశారూ పరువుకోసమే బ్రతికేది. పరువుకోసమే బాధపడేది. ఆ పరువుకోసమే సర్వనాశనం అవుతున్నదీ.

[తెర]

శబ్దశక్తి

శ్రీ వినోబా భావే

సాహితీపరులు స్వతహముగ వినమ్రులై వుంటారు. కాని వినమ్రులైకూడ వారు చాల ఉన్నతులై వుంటారు. నమ్రతవల్లనే వారికి గొప్పతనం లభిస్తుంది.

శబ్దానికి మనం చాల విలువకడతాం. శబ్దానికున్న శక్తి మరి ఏ యితరవస్తువులోనూ కన్పించదు. నా జీవితంమీద పడిన శబ్దప్రభావాన్ని ఆధారం చేసుకునే నేనీసంగతి చెబుతున్నాను. "ఏకఃశబ్దః సమ్యక్ జ్ఞాతః సమ్యక్ ప్రయుక్తః స్వర్గలోకే కామధుక్ భవతి" అని పాణిని సూత్రం. అలా ఒక్క శబ్దముచ్చరించినప్పటికీ 'స్వర్గలోకే కామధుక్' అవుతుంది. సంస్కృతభాషలో అనాదిగా శబ్దశక్తి చాలా వికసించింది. ఇంగ్లీషులో గూడ లక్షలాది శబ్దాలున్నవి. కాని అవి కేవలము శబ్దసంగ్రహం మాత్రమే. వాటివల్ల అభీష్టమైన శక్తి లభించదు. ఒక్కొక్క యంత్రానికి అసంఖ్యాకంగా ఉపాంగాలు వుంటవి. ప్రతిదానికీ వేరేవేరే ఒక్కొక్క పేరుంటుంది. ఈవిధంగా ఒక్కొక్క యంత్రానికి డజన్లకొలది శబ్దాలు వాడవలసి వస్తుంది. కాని ఇటువంటి శబ్దభాండారమువలన శబ్దశక్తి పెరుగుతుందనుకోవడానికి వీల్లేదు. జీవితంలో పరిగ్రహం పెరిగినకొద్దీ, చెత్త చెదారము పోగయినకొలదీ శబ్దసంఖ్య పెరుగుతుంది. అది కేవలం శబ్దసమూహం మాత్రమే. దానివల్ల భావసంపద పెరుగదు. ఇంగ్లీషులో భావసంపద చాలా వున్నది. కాని సంస్కృతంలో మనకు కన్పించు శబ్దశక్తి అందు చూడము. క్రొత్తవస్తువులు తయారయినకొలది, క్రొత్త క్రొత్త మాటలు ఏర్పడుతూవుంటవి. ఇటువంటి మాటల సంగ్రహంవలన అనవసరమైన బరువు పెరుగుతుందని పాశ్చాత్యులుగూడ ఇప్పుడిప్పుడే తెలుసుకుంటున్నారు. కనుకనే ఒక్కొక్క యంత్రానికున్న వివిధాంగాలకు వేరువేరు పేరులిడక అంకెలద్వారా వానిని గుర్తించను మొదలుపెట్టారు. ఏదైనా ఒక యంత్రానికి ఒక చీల కావలసివస్తే ఫలానాయంత్రానికి ఫలానానెంబరు చీల అనే అడుగుతారు.

కాని సంస్కృతంలో మనం చూచేదేమిటి? సంస్కృతంలో ప్రతిశబ్దమూ భావస్ఫోరకంగా వుంటుంది. ఉదాహరణకు 'పృథ్వి' అనే శబ్దాన్ని తీసుకుందాము. ఇంగ్లీషులో "యర్తు" అని, లాటిన్‌లో "టేరా" అని అంటారు. ఈవిధంగా యర్తు, టేరా అని రెండుశబ్దాలుమాత్రమే వున్నాయి. కాని సంస్కృతంలో కొన్ని డజన్లశబ్దాలు దొరుకుతాయి. పృథ్వి = వ్యాపించియున్నది, ధర = ధరించునది, భూమి = వివిధపదార్థములకు జన్మనిచ్చునది, గుర్వి = బరువైనది, ఉర్వి = విశాలమైనది, క్షమ = సహించునది; మనము కాలితోతన్నినను ఆమె సహిస్తుంది. ఇలా ఒక్కొక్క శబ్దము ఒక్కొక్క గుణవాచకము. శబ్దముతోపాటు దానికున్న ప్రత్యేకగుణముకూడ మనదృష్టికి వస్తుంది. కొందరు కవులు తమ కవిత్వంలో గణపూర్తికొరకు ప్రతిశబ్దాన్ని పర్యాయపదంగా వాడతారు. వారి దృష్టిలో ఛందోనిర్మాణాని కనువుగనుండుటకొరకే ఈ పదజాలమంతా యేర్పడింది. కాని అది నిజంకాదు. అసలు నిజం చెప్పాలంటే ప్రతిశబ్దము స్వతంత్రవ్యక్తిత్వం కలిగి వున్నది. ఒక్కొక్క గుణాన్ని వెలువరించడానికి ఒక్కొక్క శబ్దం పుట్టింది. నలువైపుల వ్యాపించి విస్తరించియున్న ఈ భూమాతను "పృథ్వి" అని పిలిచినప్పుడు మన మాపదార్థముయొక్క అంతర్దర్శనము చేసుకొనగలుగుతాము.

ఈవిధముగ సంస్కృత శబ్దాలలో భావం నిండివుంటుంది. కనుకనే ప్రతిశబ్దము మనతో సంభాషిస్తూ వుంటుంది. ఇంగ్లీషు శబ్దాలలో ఈ శక్తి కనుపించదు. 'వాటర్' శబ్దము మనతో

అనువాదం : శ్రీ యలమంచిలి వెంకటేశ్వరరావు

మాటలాడలేదు. మనమే దానితో మాట్లాడదలచుకొంటే అది వేరేసంగతి. కాని సంస్కృత శబ్దం మనలను పలకరిస్తుంటుంది. పయః=పోషించునది. పానీయం=తృప్తినిచ్చునది. ఉదకము=లోపలినుండి వచ్చునది. చూట్టానికి "సముద్రం" ఒక చిన్న శబ్దం. కాని ఇదికూడ మనల్ని పలుకరిస్తుంది. సమ=ఎల్లవైపుల సమముగ వ్యాపించిన, ఉద్=పైకి లేచిన, పైకి పొంగివచ్చిన నీరు, రమ=ఆహ్లాదదాయకమయిన,—ఎగురునది=కేళిసల్పునది,-ఆనందమిచ్చునది; సముద్ర (సమ+ఉద్+రమ) "సముద్రాత్, ఊర్మిః మధుమాన్ ఉదారత్"—ఈ హృదయంలో సముద్రమువలె అసంఖ్యాకమయిన భావరాశి యున్నది. భావ తరంగములు ఉప్పొంగుతూ వుంటవి. ఈ హృదయము నిజముగ సముద్రమే. సముద్రపు దృశ్యము ఈ హృదయంలో ప్రకటితమాతూ వుంటుంది. కాని "సీ" అంటే ఏమి ద్యోతకమవుతుంది? అది ఒక పదార్థం. ఆ శబ్దము మాట్లాడదు. దుగ్ధం=దోహనము చేయబడిన పాలరూపము!—ఘృతం=మిక్కిలి పవిత్రమైన, నిర్మలమైన, తుక్కు తీసివేయబడిన—"ఘృతం మే చక్షుః"—నా కన్ను నెయ్యి అని విశ్వామిత్రులవారంటున్నారు. "ఇంగ్లీషులోగాని మరి ఏ యితరభాషలోగాని "నా కన్ను ఘృతము" అని చెప్పబడినటు ఎక్కడ చూడబోము. "ఘృతం మే చక్షుః" అనగా నా కండ్లు మిక్కిలి పవిత్రమైనవి; వానిలో ఏవిధమైన పాపమును గ్రహించు వికారములేదు. అవి నేతివలె నిర్మలము, స్వచ్ఛమునైనవని అర్థము.

అగ్ని అంటే "ఫైర్." కాని "ఫైర్" అంటే ఏమన్నా బోధపడిందా? ఏమీ లేదు. కాని 'అగ్నే!' అంజనాతీత్ అగ్నిః! అంటే ఒక స్వరూపం కంటిముందు నిలుస్తుంది—వ్యక్తమౌతుంది. "వహ్నిః"—అది వాహకము—తీసుకుపోతుంది. సందేశవాహకము. యజ్ఞంలో ఆహుతి పడవేస్తే, అగ్ని మీ భక్తిని పైకి తిన్నగా భగవంతుని వద్దకు చేరుస్తుంది. అయితే, 'అగ్నిమీడే పురోహితం'కు మారుగా 'వహ్నిమీడే పురోహితమ్' ప్రయోగిద్దామంటే చెల్లదు. బొత్తుగా అర్థమే మారుతుంది. ఈవిధంగా ఒక్కొక్క శబ్దానికి ఒక్కొక్క విశేషమైన మహత్తువున్నది. సంస్కృతంలో ప్రతిశబ్దమూ ఒక వ్యక్తిత్వాన్ని కలిగివుంటుంది. 'పీయూషం,' 'అమృతం,'. 'సుధ'—ఈ మూడు శబ్దాలు అమృతానికి వాడబడతాయి. కాని ప్రతి శబ్దమూ ఒక విశిష్టమైన అర్థాన్నిస్తుంది. 'అమరానిర్జరాదేవాః' అని అమరకోశపు ప్రారంభమే ఈ వాక్యంతో జరిగింది. 'అమరా' వేరు, 'నిర్జరా' వేరు. ఎవరు చావరో వాళ్లు అమరులు. కాని ఒకడు ముసలి, రోగిష్ఠిఅయినవాడనుకొండి. అతను అమరుడు కాగోరతాడా? అతను 'దేవా! నన్ను తొందరగా తీసుకుపో' అని ప్రార్థన చేస్తాడు. 'నిర్జరా' అంటే జరారహితము. జరారహితులు కాగలిగినప్పుడేగదా అమరులు కాగల్గుట!

సంస్కృతభాషలో శబ్దకోశముకూడ కావ్యత్వం కలిగివుంటుంది. ఒక శబ్దానికి ఎన్నివిధాల వ్యుత్పత్తి! ఒక శబ్దానికి అనేక అర్థాలు, అనేక అర్థాలకు ఒక శబ్దమూను! కనుకనే వ్యాకృతీకరణ సంస్కృతంలో జరిగినంత నిర్మలంగా బహుశా మరే యితర భాషల్లోనూ జరగదు. ఈ దేశంలో శబ్దశక్తి చాలా హెచ్చని నాభావం. గ్రీక్, లేటిన్, అరబ్బీ భాషల్లోకూడ కొంత శబ్దశక్తి వున్నది. ఇక్కడ పోల్చికూడ చూపవచ్చు. కాని సంస్కృత శబ్దాలవలె అవి స్వయం ప్రకాశితములు కావు. 'ఘట' మనే శబ్దం తీసుకుందాం. ఘటమంటే కుండ. ఘటమంటే శరీరమనే అర్థంకూడ వున్నది. కుండలో నీరునింపుతాము. అలాగే ఈ శరీరంలో ఏమివున్నది?—నీరే నిండివున్నది. నీళ్ళతో నిండినకుండద్వారా, పూర్ణకుంభంద్వారా మనం స్వాగతం చెపుతాము. అంటే మనం చెప్పదలచిందేమిటి? మా హృదయం భక్తిభావంతో నిండివున్నదని. ఈ అర్థంలో ఆ 'ఘట' శబ్దం వుపకరిస్తుంది. 'ప్రభువు ఘటఘటంలోనూ నిండివున్నా' డన్నాడు నానక్. మన యెదుట నున్నవన్నీ 'ఘటా'లే—అన్నీ నిండివున్నవే. కాని దేనితో నిండివున్నదో చెప్పలేము. కొన్ని పనికిమాలిన వస్తువులతోకూడా నిండివుండవచ్చు. పోతే, మనం ఇక్కడ చెప్పేది 'ఘట' శబ్దానికున్న విశిష్టతననుసరించి మాత్రమే. 'పాట్'కు ఈ విశేషం స్ఫురించదు. కారణం, 'ఘటా'నికి ఒక ఘట్టంవున్నది. మన శరీరం ఒక ఘట్టాన్ని కలిగివున్నది. 'ఘట' శబ్దం ఒక ఘట్టాన్ని సూచిస్తుంది. ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి శబ్దాలు ఈ విధంగా వాటిలోపలకు మనకు ప్రవేశమియ్యవు. సంస్కృత శబ్దం అంతరంగంలో ప్రవేశించడం తేలిక. కనుకనే శబ్దశక్తి ప్రకటితమౌతుంది.

'చక్షు' అనే శబ్దమున్నది. 'చక్షు' ధాతువు నైర్మల్యానికీ, స్వచ్ఛతకు ప్రతిబింబము. మనం కంటితో మాట్లాడినంతగా నోటితో మాట్లాడము. కోపంవస్తే కన్ను మాట్లాడుతుంది. లోపల జాలివుంటే కన్ను మాట్లాడుతుంది. శబ్దానికంటె కన్ను వెలుగునిస్తుంది. అందుకనే 'వ్యాజ చక్షతే' అంటే వ్యాఖ్యానించుట అని అర్థం. 'చక్షు'నుండియే వ్యాఖ్యానశబ్దం పుట్టింది. మన భారతీయులం ఇతరులకు హెచ్చుగా ఉపదేశించడమంటే యిష్టపడము. మన మహాపురుషులమీద మనకున్న శ్రద్ధయే దీనికి కారణం. వారి కండ్లద్వారా పరిస్ఫుటమైనంత, ఇంక దేనిద్వారా వెలువడదు. వారి కండ్లలో కారుణ్యం నిండివుంటుంది. కారుణ్యమంటే ఏమిటి? 'మర్సీ', 'కైండ్ నెస్'—ఏదన్నా ప్రయోగించండి, ఆ భావం వ్యక్తంకాదు. కాని కరుణ ఏమి చెబుతుంది? ఎప్పుడు ఏదో ఒకటి చెయ్యమని పురికొల్పుతుంది. హృదయంలో ప్రేమ వున్నది. కాని దానితోపాటు కర్మప్రేరణ కలుగకపోతే అది కరుణ కాదు. కరుణ పూరికే కూర్చోనీయదు. ఆ పేదలు అడుగుతూ వుంటారు—"బాబాజీ (వినోబాజీ) ఎందుకు ఇలాగ తిరుగుతాడు? ఇంత తిరిగినా అలవదేమిటి?" అని. ఈ కారుణ్యమే అతన్ని తిప్పుతుంది? అది ఏదోఒకటి చేస్తూ వుండమని బాబాని ప్రోత్సహిస్తూ వుంటుంది—వూరికే కూర్చోనీయదు. పిల్లవాణ్ణి తేలు కుట్టిందనుకోండి. మనం చూస్తూ కూర్చుంటామా? ఒక్కసారిగా సేవ చేద్దామని పరుగెత్తి వెళ్లము? కరుణకూడ శాంతంగా కూర్చోనీయదు. లేవమనే ప్రేరేపిస్తుంది. 'బుద్ధి'ని చూడండి. అది మనకు బోధ చేస్తుంది. దానికున్న విశేషలక్షణమది. మనయెదుట శుభ్రమైన వస్త్రాలు కన్పడుతున్నవి. 'శుభ్ర' మంటే ఏమిటి? శుభ్రమంటే పవిత్రమైనదని అర్థం. 'శుభ్ర'మంటే కేవలం 'వైట్' కాదు. 'శుభ' శబ్దంతో దానికి సంబంధమున్నది. మరి 'శోభ'తో కూడ దానికి తక్కువ సంబంధము లేదు. అప్పుడు సౌందర్యము, పవిత్రత ఒకచోట మేళవించిన వన్నమాట. ఎదురుగా ఆకాశంలో 'శుక్ర' తార ఉదయిస్తూ వుంటుంది. శుక్రమంటే పవిత్రం. 'శుచి' శబ్దాన్నుంచి శుక్రశబ్దం వచ్చింది. దాన్ని చూచేసరికి పవిత్రమైన భావం స్ఫురిస్తుంది. 'సూర్య' శబ్దం తీసుకుందాం. 'సూ' ధాతువునుండి 'సూర్య'శబ్దం పుట్టింది. సూర్య=ప్రేరేపించుట; 'మిత్ర' శబ్దమున్నది. మిత్రుడు చేయునదేమిటి?—ప్రేమిస్తాడు. హిందువులు సూర్యునకు 'మిత్ర' నామకరణం చేశారు. అతని కిరణాలకు-అవి ఎంత తీవ్రంగా వున్నా—మనం భీతిజెందము. మనలను ప్రేరేపించి, మనచేత కర్మను చేయించువాడు మనకు నిజమయిన మిత్రుడు. మనం నిద్రిస్తుంటే అతను మేలుకుంటాడు. మనం కూర్చుంటే మనచేత పనిచేయిస్తాడు. ఇంత మేలు కోరేవాడే మిత్రుడు. 'మిత్ర' శబ్దం కేవలం సూర్యవాచకమే కాదు. "ప్రేమతో అందరికీ సేవచేయువాడు" అనే అర్థం ఇందులో ఇమిడి వుంది. మన మిక్కడ కూర్చున్నాము. గది తలుపులు మూసివున్నవి. సూర్యభగవానుడు బయట వుదయిస్తున్నాడు. ఆయన ఏమి చేస్తాడు? మనకు సేవచేయవలెనని ఆయన కోరిక. సేవకుడుగా, మన తలుపుమీద చెయ్యిపెట్టి తత్పరతతో నిలబడతాడు. మనం కొంచెం తలుపు తెరిస్తే, కొంచెమే లోనికివస్తాడు. పూర్తిగా తెరిస్తే, ఆయన స్వేచ్ఛగా లోపల ప్రవేశిస్తాడు. తలుపులు మూసివుంటే గబగబ నెట్టి లోపలికి రాడు—బయట నిలబడివుంటాడు. ఇది 'మిత్ర' మర్యాద. ఆయన ఎన్నడు వాగాపడడు. యజమాని ఎంతసేపు నిద్రపోయినా, అతడు వేళ దప్పడు! ఇటువంటి సేవక భావం పూర్తిగా సూర్యునిలో కనిపిస్తుంది. ఇలా శబ్దాలు మనలను పలుకరిస్తూ వుంటవి.

ఈ విధమైన సాహిత్యశక్తి భరతభూమిలో వున్నది. ఇటువైపు మీరంతా దృష్టి పెట్టాలి. సరిగా అర్థం కావలెనంటే, మనం జీవితం లోపలిభాగంలో ప్రవేశించాలి. 'సుమన' మంటే ఉత్తమ పుష్పం. దానిని మనం సమర్పిస్తాం. అంటే దీని రూపంలో, మనము స్వచ్ఛము, నిర్మలము నైన మనస్సును సమర్పిస్తాం. 'సుమన'ములో నున్న ఈ విశేషము మరే పదములోనూ లేదు. ఇదంతా దృష్టిలో పెట్టుకుని మనం సరియైన పద్ధతిలో చింతన చేయవలసి వుంటుంది. అప్పుడే భరత భూమి చింతన, ఆలోచనాక్రమం ఇతర దేశాలకు భిన్నంగా కన్పడుతుంది. బయటనుండి దిగుమతియైన శబ్దాలు తెచ్చి మన భాషలకు ముడిపెడితే, మన జీవితంలో అవి ('ఏసిమిలేటు') జీర్ణంకావు.

మనవారు 'సెక్యులర్ స్టేటు' అన్నారు. ఇది బొత్తిగా ఏకాంగ కల్పన. ఇది మనకు జీర్ణంకాదు. యూరపుఖండంలో వున్న పరిస్థితినిబట్టి అక్కడ

ఆశబ్దం పొసుబడి అయినది. మన దేశానికి అనుగుణ్యమైన శబ్దం 'ధర్మం.' ధర్మమంటే ఏమిటి? ధర్మమంటే అందరిని ధరించునది. 'స్టేటు' అన్నా ధరింపబడెడదే. ఒకవేళ ఎవరైనా. 'స్టేటు'కీ ధర్మానికీ ఏవిధమైన సంబంధం లేదని అంటే, ఈ దేశపుస్థితి మరీ అధ్వాన్న మౌతుంది. 'సెక్యులర్' అంటే పరలోకాన్ని గురించి ఆలోచించనే కూడదనీ, ఇహలోకాన్ని గురించిమాత్రమే ఆలోచించాలనీ అర్థమా? అయిన, ఏకత్వాన్నీ, సమానతను ఒప్పుకొంటూనే వున్నారు గదా! అప్పుడు పరస్పర విరుద్ధకల్పనలు ఉత్పన్నంకావు మరి! అందరికి సమానంగా ఓటు హక్కు నివ్వదలచారు. సరే బాగానే వున్నది. కాని అందరికి సమానప్రతిపత్తిని కలగ జేయడమంటే అది కేవలం భౌతిక సృష్టికి సంబంధించిందేనా? ఈ ప్రశ్నకు వారివద్ద సమాధానం లేదు. ఒకడు బలవంతుడయితే మరియొకడు బలహీనుడు. బాహ్యసమత్వం ఏది? దీన్ని బట్టి చూస్తే, ఇది శరీరానికి సంబంధించింది కాదని తేలిపోతుంది. బుద్ధినిబట్టి నిర్ణయిద్దామా అంటే, ఒకడు బుద్ధిమంతుడయితే మరియొకడు మూర్ఖుడు. ఒకేయింటిలో జ్ఞానీ వుంటాడు అజ్ఞానీ వుంటాడు. అప్పుడు అందరికి మతాధికారం ఇవ్వడంలో అంతరార్థం ఏమైవుంటుంది? ఇందుకు జవాబు కావాలంటే అధ్యాత్మ ప్రపంచంలో కాలు పెట్టక తప్పదు. అందరికీ ఓటు హక్కిచ్చారంటే, ఆత్మయొక్క ఏకత్వాన్ని ఒప్పుకున్నారన్న మాటే. తర్క దృష్టితో అయితే, ప్రతిఒక్కడికి ఓటుఅనే సమస్యేవుండదు. అయినా అందరికి ఓటుహక్కు ఇచ్చారంటే ఏ సామ్యంమీద? భౌతిక సామ్యంమీదనా? కాదు. ఆత్మైక సామ్యం మీదనే. దీని అర్థం మీరు ఆత్మైక్యతను స్థిరపరచినట్లే. 'మేము కేవలం భౌతిక సామ్యంమాత్రం చూస్తాము.' అని ఇక మీరు వాదించ వీలులేదు. అంటే, 'సెక్యులర్ స్టేటు'లో (స్పిరిచ్యువల్ వాల్యూస్) ఆధ్యాత్మిక విలువలను ఒప్పుకున్నారన్నమాట. 'సెక్యులర్ స్టేటు' శబ్దంలో వున్న న్యూనతను గమనించే, అందరికి ఓటు అధికారం ఇవ్వబడింది. కనుక, సరియైనశబ్దం ఉపయోగించనప్పుడు, ఇటువంటి పొరపాట్లకు ఆస్కారం వుంటుంది. 'ఇండిపెండెన్సు' ఎంత పనికిమాలిన శబ్దం! ప్రపంచంలో ఏమి జరుగుతున్నది? ప్రతిమనిషీ రెండోవాడిమీద ఆధారపడివున్నాడు! ఇంకెక్కడి ఇండిపెండెన్సు? కాని 'స్వరాజ్యం' సరియైన అర్థాన్ని ఇస్తుంది. స్వయమేవ రాజ్యమది. అది స్వయం ప్రకాశితం. ఇక్కడ కూర్చుని మనం విదేశపుబుద్ధితో ఆలోచిస్తాంటే, అది స్వరాజ్యమెలా అవుతుంది? మన రాజ్యాన్ని మనం పాలించినంతమాత్రాన, అది స్వరాజ్యమైపోయిందా? వేదంలో ఆదిత్యుడు 'స్వరాజ్యం'తో ఉపమింపబడినాడు. సూర్యుడు "స్వరాట్—" అతడు స్వయం ప్రకాశితుడు గనుక. చంద్రుడు పర ప్రకాశితుడు 'యతే మహి స్వరాజ్యే—' స్వరాజ్యము కొరకు మేము ప్రయత్నిస్తున్నాము—అని వేదంలోని అత్రిమండలంలో చెప్పబడింది. అంటే, ఆ యుగంలో వారిమీద ఇంకొకరి ఆధిపత్యమున్నదని, వారు పరతంత్రులని దీని అర్థమా? కాదు—కాదు. బుద్ధి ఆత్మనిష్ఠం కానంతవరకు స్వరాజ్యంలేదు. లోపలినుంచి వెలుతురు లభించినప్పుడే నిజమైన స్వరాజ్యం. కాని మీరు 'ఇండిపెండెన్సు' అంటారు. ఒక దానికొకటి పొసగదు.

'సోషలిస్టిక్ స్టేట్' నిర్మించాలంటారు మీరు. హిట్లరుది కూడ ఒకవిధమైన సోషలిజమే! అసలు దీనికి సరియైన అర్థమేమి? వ్యక్తిని సంఘంనుంచి వేరుచేసి, సంఘానికి వ్యక్తినిదూరంచేసి ఆలోచిస్తే సమన్వయం ఎలా కుదురుతుంది? కల్పనలోకూడ విడదీయడానికి వీలులేని అవిభాజ్యమైన అంగాలను ముందు రెండుగా విడదీశారు. రెంటికీ మధ్య ఘర్షణ అనివార్యమని సిద్ధాంతీకరించారు. ఈ ఘర్షణ తొలగాలంటే సోషలిజం కావాలంటారు.

నేడు ప్రతిఒక్కరు తమనుగురించే ఆలోచిస్తున్నారు. మనచింతన అంతా తప్పుడుమార్గంలో నడుస్తున్నది. మనం మన శబ్దశక్తిని గుర్తించకుండా, పాశ్చాత్యుల శబ్దాలు వాడుతున్నంతకాలం మన చింతన ఇలాగే పెడదారిపట్టక మానదు. మనం మన పరంపరలో చింతన సాగించినప్పుడు అది ప్రపంచానికి భిన్నంగా వుంటుంది. ఈపని అంతా సాహిత్యస్రష్టలయిన వారు చెయ్యవలసి వున్నది. ఇంగ్లీషు, చైనా, జపాను, ఫ్రెంచి మొదలైన భాషలలో సాహిత్యం వుంది. అందులోవున్న మంచిని (మనకు సరిపొయ్యే దానిని) మనం తప్పక గ్రహించాలి. కాని అది మన జీర్ణశక్తికి ప్రతికూలంగా వుండకూడదు. మనం తీసుకున్న భావం మనశబ్దాలను అనుకూలించినప్పుడే అది సరియైనదని అనుకోవాలి. నేడనేక తప్పుడుశబ్దాలు మన

చింతనలో ప్రవేశించినవి. దానికి ఫలితంగా తప్పుడు చింతన జరుగుతున్నది. కనుక సాహిత్యపరులు శబ్ద శోధన చేయవలసి యున్నది. సరియైనశబ్దాలు వాడుక లోకి తెస్తే, ఎన్నో తికమకలు తప్పిపోతవి.

"ఎంతోమంది సాధుపురుషులు పుట్టారు. వారు ఎన్నో ఉపదేశాలు చేశారు. కాని 'ఫోర్సు'ను ఉపయోగించకుండా ఏ పనియైన జరుగుతున్నదా? అని ఒక సోదరుడు ప్రశ్నిస్తున్నాడు. ఇంత మంది సాధు మహాత్ములు పుట్టబట్టే, మనమిప్పుడున్న స్థితిలోనన్నా వున్నామని గుర్తించుకోవాలి. వారు లేకపోతే, మనం పశుకోటిలోనే వుండేవాళ్లం. మనం ఎక్కడనుండి ఎక్కడికి వచ్చాం! భారతంలో, భార్యమీద భర్తకు అధికారం వున్నదా లేదా? అని ఒక చోట ప్రశ్న వచ్చింది. ప్రశ్న చాల కఠినమై పోయింది. భీష్ముడు, ద్రోణుడు, విదురుడు మొదలైన వారెవరూ జవాబు చెప్పలేకపోయినారు. కాని నేడో! ప్రతిపిల్లవాడు చెప్పగలడు. 'విదుర' అంటే ఏమిటి? "యథా విదుర భిదుర్" అని పాణిని సూత్రం. భేదించుటలో మిక్కిలి ప్రవీణతగల శక్తిని 'భిదుర్' అంటారు. భిదుర్ = బ్రద్దలుకొట్టు. బ్రద్దలు కొట్టేది వజ్రం. వజ్రాన్ని భిదుర్ అంటారు. విద్ మరియు భిద్ అనే రెండు ధాతువులకు 'ఉరు' ప్రత్యయం చేర్చినందున రెండు విశేష అర్థవాచక శబ్దాలు ఏర్పడిన వని సూత్రంలో చెప్పబడింది. భిద్ ధాతువుకు 'ఉరు' ప్రత్యయం చేరినందువల్ల భిదుర్ అయింది. భిదుర్ అంటే భేదించుటలో ప్రవీణమైన. విద్, ఉరు కలిసి విదుర్ అయింది. విదుర్ అంటే మహాజ్ఞాని. అంతటి మహాజ్ఞాని అక్కడ కూర్చొని వున్నాడు. కాని నిర్ణయం జరగలేదు. చైతన్యమయమైన ప్రాణిని 'పణంలో' ఒడ్డ వచ్చునా లేదా? అన్నదే ప్రశ్న. ధర్మరాజు ధర్మవిద్య, సత్యనిష్ఠ కలిగిన రాజు. జూదానికి పిలిస్తే రాననలేక పోయినాడు. కాదనడం ధర్మ విరుద్ధమనిపించింది. నేడు జూదమాడుట చట్ట విరుద్ధమే కాక, అనైతికమనికూడా చట్టం చెబుతుంది. కాని ఆ రోజుల్లో ధర్మరాజు కాదనలేకపోయినాడు. అధర్మమని భయం వేసింది. చూట్టానికి చాలా చిన్న సమస్యలు. కాని ఇవి చిక్కు విడడానికి యుగాలు పట్టినవి. ఈ పరిష్కారానికి తోడ్పడినది ఆ సత్పురుషుల కృషియేనని మరువకూడదు.

నేడు ప్రపంచమంతట 'వరల్డు పీస్'కు ప్రయత్నిస్తున్నారు. కాని జరిగేది రవ్వంతలేదు. దీని అర్థం సాధుపురుషులు, మహాత్ములు చేసిన ప్రయత్నం పూరిగా వమ్మయిపోయిందని కాదు. నేడు 'పీస్' లేకపోవడానికి కారణం ఆ శబ్దంలో ప్రాణం లేక పోవడమే. ఆ శబ్దమే అర్థశూన్యం. మన శాంతి ఆ 'పీస్' కాదు. ఆ 'పీస్' 'సైలెంట్' కూడ కావచ్చు. కొన్ని దేశాలతో వ్యాపారబహిష్కరణ జరుపుతూ వుంటారు. ఇది పూర్తిగా 'పీస్ ఫుల్ ఏక్షను' కాని ఇందులో హింస వున్నది. ఇది శాంతి కాజాలదు. శాంతికీ పీస్‌కీ సంబంధమే లేదు. 'పీస్ ఫుల్' అంటే ప్రత్యక్షంగా కొట్టడం తిట్టడం జరగదు గాని యుక్తి ప్రయుక్తుల ద్వారా చర్య జరుగుతూనే వుంటుంది. కనుకనే 'పీస్' శబ్దానికి శాంతిని కలుగజేయడంలో నిరుపయోగమైనది. పాశ్చాత్య శబ్దాల వాడుకవల్ల మన చింతనలో భావదోష మేర్పడింది. కనుక శబ్దసుచిత్వం వైపు దృష్టి పెట్టండని నేను సాహితీపరుల నందరినీ అర్థిస్తున్నాను. శుద్ధశబ్దాన్ని ఆవిష్కరించినపుడే శుద్ధమైన ఆచారము, విచారము ఏర్పడగలదు.

'నీవు దాన మెందుకు అడుగుతావు?' అని ఒక సోదరుడు ప్రశ్నిస్తున్నాడు. అసలీ ప్రశ్న ఎందుకు ఉదయిస్తున్నది?—దానమనే పదానికి అర్థం తెలియకనే. 'దానం సంవిభాజనం' అని శంకరాచార్యుల వారు దానశబ్దాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. 'దా' ధాతువుకు అర్థమే 'విభాజన'మని. 'దా' అంటే రెండు తుంపులు చేయడం!—విభజించడం అని మూల అర్థం. ఇదంతా తెలిస్తే శంకకలుగదు. ఇది తెలియనందువల్లనే దానమంటే చెడ్డగా కన్పిస్తుంది. దయ చెడ్డది, కరుణ చెడ్డది, వైరాగ్యం చెడ్డది, సన్యాసం కూడ చెడ్డదే! ఇంక మంచి ఏమిటో మీరే చెప్పాలి. ఈ విధంగా మంచి అర్థమిచ్చే శబ్దాలు గతించిపోతే, ఇక మిగిలే దేమిటి?

మంటలు

శ్రీ మంథా వెంకట రమణారావు

పాత్రలు: రామో, రామూర్తిపంతులు, డ్రయివర్లు, సెర్వర్లు, కాన్స్టబులు, శారద, శోశి.

రంగం: 1

** రామోహోటలు—హోటలు విశాలమైన ఒకేగది రెండుకిటికీలు. ఒకద్వారం లోనికి; ఒకద్వారం బైటకి; గోడకి ఆనుకుని బెంచీలు వాటిముందు పాత బల్లలు. ఒకమూల అద్దాలు పగిలిన పాతబీరువా - అందులో కాళీ పింగాణీ బేసిన్‌లు-తామర ఆకులు.

హోటల్ గుమ్మంవద్ద ఒక వైపున చిన్న టేబిలు, క్యాష్‌పెట్టె, మరొక వైపు భగభగమండే మంటలతో జోడు బాగ్గు పొయ్యిలు* - ఒక దాని మీద కాలే పెనం - మరొకదానిమీద పెద్ద కెటిల్-

సమయం: తెల్లవారుజాము 4 గం॥— ఒక్కొక్కరే వస్తున్నారు హోటలు లోకి. రామో గబగబా వేస్తున్నాడు దోసెలు పెనంమీద; వయస్సు 40-45; ఉంగరాల జుత్తు; పచ్చటి శరీర ఛ్ఛాయ; మంచి హుషారుగా పని చేస్తూ ఉంటాడు - కాని-ఆ చురుకైన కన్నుల వెనుక ఏదో ఆందోళన వ్యక్త మౌతూ ఉంటుంది.

రామో: (దోసె తిరగ వేస్తూ) ఆఁ...ఆఁ...రా ఇందర్! ఒరే సాహూ ఇందర్ కి వేడి వేడి ఇడ్లీ.

-[వెనుక నుండి సాహూ గొంతు] కొంచప్పుడా... అల్లప్పచ్చడా ఇందర్ గురూ?...

[ఒక ఆజానుబాహు వ్యక్తి ప్రవేశించి]

ఇందర్: తెలీనట్టి...రోజూ ఇదో ప్రశ్నా?

రామో: నేనే అడగమంటాలే-ఏమో-ఏ నిమిషాని కెలా మనసౌతుందో...ఎంత ఇష్టమున్నా ఒకోరోజు మార్పానిపిస్తూ ఉంటుంది...ఒప్పుకుంటావా?

ఇందర్: యిందర్ కి తిరుగులేదు రామోమావాఁ--మనది ఒకటే పంథా.

రామో: (ఆలోచిస్తూ) అదీ మంచిదేలే. అయినా నీలా గుండె నిబ్బరం ఉన్న మనుష్యులు ఎక్కడో లే.

ఇందర్: ఇరవై ఏళ్ళయి ఉంటాది స్టీరింగుపట్టి ఇప్పటికి ఒక్క యాక్సిడెంటు కాని, ఒక్క పోలీసుకేసు కాని మాపెట్టు నామీద...

రామో: నాకు తెలీదా ఇందర్. బొబ్బిలికి మూడు గంటల్లో దుల్లగొట్టుక వెళ్ళగల్గిందెవరు?

ఇందర్: మరా సంగతులన్నీ ఎందుకులే మావా—ఆ కాలం అయిపోయింది.

రామో: సంగతులు పాతవయినా మరిచిపోగలమా? పెసరట్టు వెయ్యనా?—

---

* ఒరిస్సాలో సర్వసాధారణంగా హోటలు గుమ్మంలో ఉంటాయి పొయ్యిలు. పెద్ద ఊళ్ళలో కూడా.

ఇందర్ : కానీ...

రామో: ఒక్కడివే చేమిటి ఇవాళ లైనుకి...తక్కిన వాళ్ళేరీ...

సాహూ: అదుగో గురూజీ — సాంబ - సత్యం... పంతులు...

ఇందర్ : ఏంరోయి పంతులు గారూ...మందెక్కువయి పోయిందేటి...ఇంత వేగం ఒచ్చేసేవ్ లైనుకి.

పంతులు: ఓరి తెప్పాదియ్యా...యిప్పు డిప్పుడే కదా వాలుగ యింది...అయినా పిల్లల వాడ్నం టావా!

సాంబ: పిల్లలుంటే శేటి చేస్తార్లే. యిద్దరు పెళ్ళాల్నుంచు కుని......

[రామోముఖం పాలిపోతుంది]

పంతులు: నోర్మూయియ్య సాంబా......

[రామోనికళ్ళతో చూపిస్తాడు]

సత్యం: నోటి కొచ్చిందల్లా కుయ్యకు మేనల్లా సాంబా......

సాంబ: నువ్వు సెప్పు ఇందర్ —పంతుల్నంటే తప్పేటి

ఇందర్ : (రామోనికళ్లతో చూపిస్తూ) యెవ్వడ్ని కాని—...

సాంబ: సరే...సరే...తూరుపు తెలారలేదు రొండుకు తినవు...ఏది సాహు...ఇడ్లీ అల్లప్పచ్చడి... ఈ యేళ ఒంటో అదోలాగుంది—

పంతులు: ఒకట్రెండు కవడంలే. రాత్రి ఎంత ఊదీద మయిందో—

సాంబ: సాండో దుత్తి నీళ్ళపోసేవేస్—యీడి బాబుగాడి సొమ్ములాగ వాల్లు లాగీసేసిం— ఏం గీబాగలే......

సత్యం: గురూపు సంగతి కెక్కడికనిలే

సాంబ: బగవొంతుడే చూస్తాడు...ఎంత కాలం చెస్తాడ్లే...ఈచార్ పాటీసు...

సాహు: సాంబగురూ కిదో లెక్కా పూరాగాయేసి, రివన్నెలో బండిని గాటే ఎక్కించలేదా? ఏం గురూ....సెప్తారుకదా నిజవే...

సాంబ: నిజమో...అబద్ధమో ఎందుకురా...గుంటనా కొండెలు...(పొయ్యివేపు చూస్తూ) బోన్లే... మాకాలం దాటిపోయింది...అంతా మీదే...

సత్యం: ముసలోడివైపోయినట్టుమాటాడతా వేటిగురూ! ...ఇంకా ఎన్నిసార్లు లైను కొళ్ళాల ఎందరు పోలీసోళ్ళతో తగవులు తేవాల, ఎన్ని దాకల కలు కర్చవాల...

సాంబ: ఏదీ...రామో బావ వసుగు. ఏం రామోబావా

రామో: ఇప్పట్నించి వైరాగ్యం పనికిరాదు సాంబా— సత్యం అన్నదేం అబద్దంకాదు. అయినా ఎంత కనిలే. కాలం అంగాటిది-విరక్తి పుటసం ఆశ్చర్యం. ఏంకాదు...ఆమాటకొస్తే నేనే...(టక్కున ఆగిపోయి) రవ్వకొసె వేశిదా సాంబా?

సాంబ: ఒద్దు రామో బావా......ఏదేడి పెసరట్టు వేయించు...

[ఇంతలో ఇద్దరు ముగురు వ్యక్తులు వచ్చి క్రయి వర్ల పక్కని కూచుంటారు.]

ఒకవ్యక్తి: మూడు ప్లేటు ఇడ్లీ......

సాహు: కారప్పొడా...అల్లప్పచ్చడా?

వ్యక్తి: ఏదో ఓటి యేసి లేవయ్యా.

సాహు: ఏదో ఓటంటే ఏది?

వ్యక్తి: మా కానోడ్లా ఉన్నావే......కారప్పొడేసి పట్రా......

రెం॥వ్యక్తి: నాకల్లప్పచ్చడెయ్యమని సెప్ప గివ రయ్యా

వ్యక్తి: మా అన్నకి అల్లప్పచ్చడి......

రామో: ఏమిటి వెంకయ్యగారూ యింత వేగం ఒచ్చేసిరు........

రెం॥వ్యక్తి: పంతెకదా......

రామో: ఈసారి స్వయంగా బయల్దేరేరు...పెసరట్టు వెయ్యనా వేడివేడిది......

రెం॥వ్యక్తి: ఎయ్యి రామో...లాభోక్రేరో! డయివర్ గారికి పెషల్ టీ చేసి లేవయ్యా......

సాంబ: అక్కర్లేదు సెట్టే...ఈ ఏళ సి. ఎస్. ఓ. టూరు-దాన్లో పట్టుకుంటే ఉద్యోగం వూడు తాది...నీ సొమ్మేం పోయింది......

రెం॥వ్యక్తి: బాబ్బాబు-సాంబా-మాటవినన్న దేలే— యెనక్కే కూకుంటాను...పోలీస్ టేషన్ దగ్గర దిగి ఐడిచేస్తాను...ఇంద—యిదుంచు...

[రెండురూపాయలు అందిస్తాడు...]

సాంబ: అబ్బబ్బే...డబ్బున్నోడు సెట్టే...ఈ యేళ కష్టార్జిత పద్దానంటే ఉద్యోగం పోతుంది... లాబం లే...

రెం॥వ్య: సాంబా...సాంబా...ఈ యేళ సంతరోజు...ఇవి సేతులు కావు కాళ్లనుకో...

సాంబ: యేటను కోడనుయ్యా...పొద్దుటే బస్సులో పోరాదా?

రెం॥వ్య: బస్సులో సీటుండదు కాబట్టే—సంతరోజు కదా...కొత్తిలాగ మాటాడతా వేటి సాంబా...

సాంబ: కొత్తమాట కాదయ్యా...నువ్వు ముఖ్యమా... నా ఉద్యోగం ముఖ్యమా? ఉద్యోగంపోతే నువ్విప్పిస్తావా?

శెట్టి: ఈయేళ ప్రయివేటు వాళ్ల కిటిప్పలు నేవు... నువ్విలా అన్యాయం చేస్తివా?

రామో: సాంబా—సంతరోజు—సరుకు ఉండిపోతే ఎవరు తిన్నట్టూ కాదు...శెట్టిగారూ మరో రెండిచ్చేయండి ఎందుకీ తగవు...సాంబకీ కష్టమే దొరకూడా ఒస్తున్నాడా...

సాంబ: ఏటిబావా...నువ్వెప్పుడూ ఇదే పితలాటకం పెడతావ్...మరోపాలిలా మొగమాటం పెట్టకుమీ—ఊఁ...సరే...ఏదీ...(డబ్బు పుచ్చుకుని) ఒకడోసుకి పాలగు...ఎందుకీ డబ్బులండి ...లొక్టోణో...ఏది...శెట్టిగారు సెప్పిన టీ పట్రా...

లొక్టోణో: రెడీ గురూ...

[టీ ఇస్తాడు]

శెట్టి: బతికించేవ్ రామో...

రామో: ఇదిగో మీ పెసరట్టు... ఆఁ... దాని కేముంది...రోజవరికీ నష్టం లేకుండా పనులై పోడం కావాలి నాకు...

[మనుష్యులు వచ్చిపోతూ ఉంటారు...బయట లారీల శబ్దం వినిపిస్తూ ఉంటుంది.]

చింపిరి జుత్తుతో ఒక వ్యక్తి: రామోగురూ......జేబు కన్నం ఉండి డబ్బులు జారిపోయేయి...రేపు ఉదయం ఇచ్చేస్తాను...

రామో: ఏం బాధలేదు భైరవ్...రేపుకాదు...నెలాఖరికియ్యి...డబ్బు సంగతి ఎత్తొద్దని చెప్పేనా లేదా?

వ్యక్తి: (ముఖం వికసించగా) అయితే నెలాఖరికి మొత్తం ఇచ్చేస్తాను...ఏం?

రామో: నెలాఖరకి కాకపోతే రెండునెలల తరవాత...ఆపాటి నమ్మకం లేకపోతే ఇన్నేళ్ళయి హోటలు ఎలా నడుస్తున్నాది...

వ్యక్తి: ఏం అనుకోకుమీ...

రామో: భైరవ్...నీ కిష్టమొచ్చినంత తిను...నువ్వు నాకో స్తివి...మనకీ మనకీ డబ్బుల ఊసే లేదు... మరి నాకు కోపం తెప్పించకు...

వ్యక్తి: గురూ...గురూ...నువ్వు సానా మంచోడివి గురూ...

[పొమ్మని రామో చెయ్యి ఊపుతాడు.]

శెట్టి: పిచ్చి వాకొండె...

సాంబ: అబ్బ ... అదో శౌయిగాడూ ఈడూ ఎంతదో సీ ఎంత బుజాలూ బుజాలూ రాసుక తిరిగేవోరూ...

శెట్టి: ఏఁవఁయినా అంత అంటుకపోకూడదయ్యా...

సాంబ: మంచిరోజు చూసేను...ఈడి పెళ్ళాన్ని తిన్నాక పోయేను...

[రామో ముఖం పాలిపోతుంది.]

ఇందర్: నేనయినాను కాను—కయినా చేసేద్దును...

పంతులు: ఆడేం చేస్తాడేస్...ఆడదానికి బుద్ధి ఉండాలి...స్త్రీ బుద్ధిః ప్రళయాంతకా అన్నారు...అది నాదెంటబడితే నువ్వేటి జేస్తావ్ నే నేటి జేస్తాను.

[రామో బాధగా జుత్తులోకి వేళ్ళు పోనిచ్చి మంటలకేసి చూసి లోనికిపోయే ద్వారంగుండా పోతాడు.]

సాంబ: దానిగురిం చీను పిచ్చెత్తిపోడ మేటి......అది కాపోతే దానమ్మ మరోత్రి...లకులు.

పంతులు: గురూ...తిడితే తిట్టు కాని, ముండ కొట్టడం తప్ప మరోటి చేతకాదు నీకు—ఆడముండ అంత పని చేసేక ఎలాగుంటందయ్యా ఎవకికైనా... ఆ వెర్రోడు పిచ్చెత్తిపోయేడంటే ఏటుంది ఆశ్చర్యం...

సాంబ: పదరా పంతులూ...పద బండెక్కు...మానీ తులు పెట్టన్నావ్... సీకటి పడితే సాంబారి తోటకాడ మన దర్శనమే మొదట...

పంతులు: ఓ. ఎస్...నాకేం అలాటి దాపరికాలు లేవు గురోయి...లేలే...పద...

సత్యం: ఈడు పిచ్చెత్తి ఈడ్ని వెంట తిరుగుతూంటే ఆదెలాగుందో...దానికేం అనిపించ దంటావా పంతులూ...

పంతులు: అన్నీ అనిపిస్తాయి లేవయ్యా......మాయ గురూ! మాయ!...మహామాయ అని ఎందులోనో చిన్నప్పుడు చదివేలే...అదే ఇది... పద...పద...పదేసీసరికి గాటీ దిగిపోవాలి... నా బండికి చేరింపు పొంగిస్తున్నాది.

సాంబ: పద సెట్టీ...పద...ముందుకుంది పండగ... దొర చూస్తే...

పంతులు: చాల్లే గురూ...మరెంత సణుగుతావ్... పోనీ నాకిచ్చి పురుగుల్నీ...

సాంబ: అరె...రామో బావేడీ......సాహూ... రామో యేడీ...?

సాహూ: డబ్బులెక్కడుంచీ గురూ...బాధ నేను...

సాంబ: సరె...సరె...సెట్టీ డబ్బు లెక్కడుంచీ...

[ఇందర్ తప్ప తక్కిన డ్రయివర్లు వెళతారు]

సాంబ: (పోతూ) రా గురూ...

ఇందర్ : మీరెడుతూ ఉండండి దార్లో కలుస్తాను...

సాంబ: ఏటంత అర్జంటుపని?

ఇందర్ : వెళ్లమని చెప్పేను వెళ్లు...

[సాంబ పోతాడు-ఇద్దరు ముగ్గురు కొత్త డ్రయివర్లు వచ్చి కొసబెంచీల దగ్గరకి పోతారు...మనుష్యులు వచ్చిపోతూ ఉంటారు. సెర్వర్లు డబ్బు వసూలు చేస్తూ ఉంటారు. కొద్దిసేపట్లో రామో వస్తాడు. పాలిపోయిన ముఖంతో]

రామో : (చిరునవ్వుతో) నిలబడిపోయేవేం ఇందర్... అంతా వెళ్ళిపోయినట్టుంది మనవాళ్లు...

ఇందర్. ఔను...నిలబడిపోయేను... ఇలారా...మాట (ఒక ప్రక్కకి వెళతాడు...రామో వెంట వెడతాడు) ఏటి సంగతి?

రామో : (ఆశ్చర్యం నటిస్తూ) సంగతా...ఏం సంగతి

ఇందర్ : నా దగ్గర దాపరికం ఎందుకు మావా...యిరవై ఏళ్ళయి మన పరిచయంకదా...జ్ఞాపకం ఉందా నేను క్లీనర్ గా ఉండేవోడ్ని...ప్రసాదరావు బండిలో. నువ్వప్పుడే కొత్తగా హోటల్ పెట్టేవు...

రామో : మరిచిపోతావా ఇందర్...సాకు సాయంగా ఇక్కడే పడుకో నేవాడివి...

ఇందర్ : సాయమేటి మావా-ఎక్కడా పడుకుండుకి చోటు లేకపోతే నువ్వేకదా అడ్డుపడ్డావ్.

రామో : అలా చెప్పడూ అనకు...ఇన్ని ఇళ్లూ... ఇన్నిరోడ్లూ అప్పుడెక్కడివి? ఆవెనక నేకదా ఆ మేడున్నచోట శ్మశానం దిబ్బ...ఎవడికన్నా ఎదురుగా నేకుండేది. ఇక్కడ పడుక్కుంటే శవాల్ని కాల్చడం కనిపించేది....

ఇందర్ : ప్రతి శనివారం పూజ...భజన—.

రామో: సాహూ!...బాబుల కేమిటి కావాలో చూడు— వర్మ బాబుగా రొచ్చేరు...నెయ్యి ఎక్కువగా వెయ్యి (ఇటు తిరిగి) హోరా హోరిగా వర్షాలు కారిపోతూ తడికల కప్పు.

ఇందర్ : ఆరోజులే బాగుండేవి — ఏం మావా! పెల్లాళ్ళు కొయిలా పడ్డాను గేపకం ఉందా! కొత్తగా డ్రయివరయినపుడు—అన్నదమ్ముడిలా చూసేవ్...నిన్ను మరిచిపోగలనా మావా.

రామో: దానికేముంది ఇందర్—నాకొస్తే నువ్వు చూసి ఉండవా?

ఇందర్ : చూడు—మరి నాకాడ ఎందుకు దాస్తావ్... చేవిందాకట్నించి కని పెడుతున్నాను. రోజూలాగ లేవే లేవు...నా దగ్గర దాచగలవా...చెప్పు సంగ తేమిటి?

రామో: ఏమీ లేదు—రాత్రి సరిగా నిద్రపట్టలేదు— మైకంగా ఉంది...లాఖొక్కణో!...మనవాళ్ళొచ్చేరా?

లాఖొక్కణో: అదుగో తయారయిపోతున్నారు గురూజీ

రామో: ఇవాళ వాలు గేసి ఇడ్లీ ఇచ్చి...కప్పుటీ ఒక్కొక్కడికి వాళ్ళ డొక్కల్లో పొయ్యి...

లాఖొక్కణో: అలాగే గురూజీ—ఆ కుంటియా గాడు రోజూ అల్లర పెట్టేస్తున్నాడు గురూజీ—

రామో: చాలవంటాడా...మరో రెండు పెట్టలేక పోయావ్....రోజల్లా ఉండంలా మరి?

లాఖొక్కణో: అది కాదు గురూజీ...ఇన్నేళ్ళయి తింటున్నాను కదా...ఒక్కనాడన్నా డబ్బు

తీస్తేనేకాని మనస్సు బాగుండదు—ముప్పై తీసి స్తేమాత్రం ఆ డబ్బులు కావా...అది మరి కష్టం కాదా...ఒక్క సారన్నా పుచ్చుకో మంటాడు. ఈ రోజేం పుచ్చుకుంటేనే కాని వదల్డు.

రామో: వారేవా...సరే కానీ...చూదాం...(నవ్వుతాడు)

ఇందర్ : అబద్ధం ఆడకుండా ఈ మండుతున్న పొయ్యల మీద చెయ్యేసి చెప్పు మావా.

రామో: (ఆలోచిస్తూ) ఇందర్. నన్నేమీ అడక్కు.

ఇందర్ : నేనంటే నమ్మకం లేదా మావా. ఏంటో చెప్పు. ఏం కావాలంటే అది చేసి తీరుతాను.

రామో: లేదు ఇందర్. నన్నేం అడక్కు.

ఇందర్ : చెప్తేకాని యివాళ లైను కెళ్ళను.

రామో: అయ్యయ్యో. ఇదేం పట్టుదల...

ఇందర్ : నే నేం వెర్రోణ్ణనుకోకు. ప్రతీది కని పెడుతూనే ఉన్నాను...

రామో: తెలుస్తే ఏందుకడుగుతావ్?

ఇందర్ : ఈ రోజే నీ మొఖం చూస్తే ఆదోలాగుంది- నాకు నిజంగా భయం వేసిందంటే నమ్ము... ఔను...ఒట్టమ్మ...సీరింగు సాక్షి.

రామో: (కొంతసేపు ఆలోచించి) ఇందర్ ...రేపు ఉదయం నించీ ఈ హోటలు ఉండదు ...ఇవాళతో సరి...

ఇందర్ : (మాట్లాడక రామోని చూస్తూ ఉంటాడు)

రామో: నేను కూడా ఉండను...

ఇందర్ : (నమ్మలేనట్టు చూస్తూ) నిజమే! ఏటిమావా ఈ మాట...?

రామో: నిజమే—

ఇందర్ : మావా...బుర్ర కరాబయి పోలేదుకద...

రామో: ఔను...నువ్వు నమ్మలేవు...

ఇందర్ : నమ్మకపోడమేటి—నీ సంగతి కొత్తగవకపా కాని ఇదేంబుద్ధి. యాపారం మంచి పూటులో ఉంది. హాయిగా ఉండక...లాబం లేదు మావా. జరగనియ్యను.

రామో: అందుకే నీకు చెప్పనన్నాను-అయినా భయమేముంది-నువ్వున్నావే ఇందర్ -

ఇందర్ : చూస్తాను—ఇవాళ లైనుకి వెళ్ళను...

రామో: ఇదేనా స్నేహం—నన్ను కష్టపెట్టడమేనా...

ఇందర్ : కాని ఎందుకిదంతా...ఏటయింది నాకు చెప్పు...

రామో: (ఆలోచిస్తూ)పాతికేళ్ళయింది ఈ పొయ్యలు రగిల్చి...ఆరకుండా మండుతున్నాయి. ఎంత వేడి ..ఎంత వేడి...

ఇందర్ : ఎప్పుడూ యిదాంతమేనయ్యా ... సరిగ్గా చెబ్దూ...

రామో: తీర్థయాత్రలకి పోతానయ్యా...

ఇందర్ : హారినీ...ఇదా సంగతి. దీని కింత రహస్యం దేనికి...ఎవరికీ చెప్పకుండా ఉడాయించేద్దామని చూస్తున్నావ్.

రామో: తెలుస్తే వెళ్ళనిస్తారూ మీరు—

ఇందర్ : ఎక్కడా వానవన్నా తిగలనివ్వలేదు-రాత్రి వరకూ హోటలు నడిపించి...

రామో: రేపు వెళ్తానని ఇవాళ హోటలు మూసెయ్యాలా?

ఇందర్ : చెల్లాల్నా—

రామో: (తల ఊపుతాడు)

ఇందర్ : రెండా...

రామో: (తల ఊపుతాడు)

ఇందర్ : మరి?

రామో: నాకే తెలీదు...

ఇందర్ : ఇదేటి వోయిరాగం నీకు...వలభై యేళ్ళు దాటాయో లేదో...

రామో: పాతికేళ్ళు ఈ మంటలలో కాలి...కాలి... ఇంకా కాలాలా ఇందర్.

ఇందర్ : (రామో చెయ్యి పట్టుకుని) ఎందుకీ వోయిరాగం....నాకు చెప్పు—

రామో: (తల అడ్డంగా ఊపి) వెళ్ళు ఇందర్....లైనుకి నీకు వేళయింది.

ఇందర్ : చెప్తేకాని కదల్ను మావా.

రామో: ఎందుకు నీకీ పంతం చెప్పు...వెళ్లు ఇందర్... నిన్నెప్పుడూ మరిచి పోలేను...

ఇందర్ : (చిన్న బుచ్చుకుని) ఆ రామూర్తి పంతులు నీమతి పాడుచేసేడు...అడు అన్నీ బోధచేస్తూ ఉంటాడు...నీ కిలా మతిపోయింది.

రామో: (తుంగుకు వెడుతూ) సాహూ...వర్మ బాబు గారికి కాఫీ కలిపేవా—ధా...ధా......ఏమి

టయ్యా ఇంత ఇది...స్ప్రింగ్ డికాషను...
అర అర చెమ్చాడు. పంచదార.

సాహు : రెడీ గురూ...

[పెదవులు విరిచి ఇండర్ వెళ్లిపోతాడు. ఒక
పోలీస్ కానిస్టేబులు ప్రవేశం]

రామో : రా...రా...అప్పారావ్...ఇవాళ ఇంత
ఉదయం బయల్దేరి పోయేవ్...

అప్పారావు : మా హేడుకి చాద స్తంఎక్కువయి...

రామో : (ఒక చెవితో వింటూ ఈమన్యని)
సాహూ...అప్పారావుకి కొబ్బరి చెట్నీ...

అప్పారావు : పోతున్నాది...

రామో ! ఊఁ

అప్పారావు : ఓరబ్బి సాహు రెండిడ్లీ చాలు—

సాహు : వాలుగేసీను గురూ.

అప్పారావు : రెండు తీసేయొస్ దీన్ఇల్లీసి గాగోయ్యా,
వారంరోజులి కొడ్నించి పట్టుకుందయ్యా...

రామో : ఏఁమిటి...

అప్పారావు : మరేఁమిటి...డిసెంట్రీ......
వారంరోజుల కొడ్నించి పట్టుకుందయ్యా...
డాక్టర్లు బాగుపడ్డానికి ఒస్తున్నాయిలే రోగాలు.

రామో: దానిమ్మ పిందెలు చితక్కొట్టి కషాయం
చేయించి పుచ్చుకున్నావ్ ?

అప్పారావు: ఎప్పుడూ ఇన్లేక ?

రామో: పుచ్చుకుని చూడు...

అప్పా: పనిచేస్తుందంటావా ?

రామో: పుచ్చుకుని చూడ్రాదా ?

అప్పా: కానీ — అదిమానీద్దాం...తెనుగ మాష్టార్రి
పెరట్లో ఉంది దానిమ్మచెట్టు...

రామో: ఇప్పుడు టీ తాగకు—కొంచెం పాలుపుచ్చుకో
ఇస్తాను.

అప్పా: ఒద్దయ్యా. వాంతోస్తుంది. లైట్ టీ యిద్దూ
అంతేకన్న...

రామో: లాఖోణో! అప్పారావ్ కి లైట్ టీ...

లాఖోణో: రెడీ సర్జీ...

అప్పా: దీ స్తల్లీసిగా...ఒంట్లో బాగుండక పోయినా
ఉద్యోగం తప్పదయ్యా...హేడున్నాడే...
అబ్బబ్బ...ఇప్పుడు పద్నాలుగు మైళ్ళు కొరా
ఫుట్ పోవాల...ఏం బాబూలాల్...లైసుకేనా?

డ్రయివర్ : ఔనుగురూ—లైస్ లోడు—

అప్పా: పన్లయిబట్ళ్ళు మాజోరుగా పెరుగుతున్నాయి
లోడ్లు...ఉండు...టీ తాగేసి ఒచ్చేస్తున్నాను.

డ్రయివర్ : వేగం తెములుగురూ...డోరోడు తిరి
గొస్తున్నాడా...

అప్పా: పాలేవయ్యా...ఎందరుదొరల్ని చూసేం కాదు.
ఈశ్వేటి...తెరదొరలు—దొరంటే తెల్లోడే
దొర. గిలు దొరసంగతి చెప్తా...

మరో డ్రయివర్ : ఏంగురూ మనసాబ యాక్సిడెంటు
కేసేటయింది.

అప్పా: ఎళ్లవయ్యా...ఈ యాక్సిడెంట్లకెక్కడికని..

డ్రయివర్ : అహాఁ...మామూలుగా అడిగేనుకదా..

అప్పారావు: యేటవుతాది...యొనక చక్రం కిందపడితే
డ్రయివరేం చేస్తాడు.

డ్రయివర్ : యేటి గురూ...తీర్పిచ్చేస్తున్నావ్.

అప్పారావు: సరే. ఖరారేనా..రూపాయి రూపాయి.

డ్రయివర్ : కప్పు టీ...కప్పు టీ...

అప్పారావు: రైకో!

డ్రయివర్ : రొప్పుడు కలుద్దాం.

అప్పారావు: రోజూ మనకీమనకీ ఉండనే ఉందికదా.

డ్రయివర్ : అ టీయిస్తావో సేదోకాని మన్యని
మాత్రం అఖఁదం రాస్తావగావాల...

అప్పారావు: అ సంగతే—ఈసంగతే...బాగుం
దయ్యా టీ...లాఖోణో! కొంచెం డికాషను.

డ్రయివర్ : జాగర్త...డిసెంట్రీ.

అప్పారావు: మనం యింత వేగం పోవం లేవయ్యా...
సర్తే యీ బాధలన్నీ యొవరుపడతాడు...

[రామ్మూర్తి పంతులు ప్రవేశం. 60 ఏళ్ళవ్యక్తి
సన్నగా, పొడుగ్గా, గుండు...పిలక...పంచె
పాతలాల్చీ.]

రామో : నమస్తే పంతులుగారూ! దయచేయండి...

రామ్మూ : బావున్నావా? చెలినిండా పనిలావుంది...

రామో : రోజూ ఉన్నదే కదా...ఒరే సాహూ!
పంతులుగారికి అరిడ్లీ, కారప్పొడి, కొబ్బరి
చెట్నీ...

రామ్మూ : అబ్బెబ్బె-నాకేం తొందరలేదు...నాకేం
తొందరలేదు...తక్కినపని ముందుచూడండి.

రామో: మరేం బాధలేదు—మీరేం ఇదవకండి...

సాహూ : రెడీ పంతులుగారూ—

రామ్మూర్తి : హరి! అపాధ్యుడివిరా శిష్యా నువ్వు— అప్పుడే తెచ్చి పెట్టేసేవ్? సరే-కానీ... ఏంచేస్తాం...

[కూర్చుంటాడు]

రాము : నేతిదోసె వెయ్యమంటారా?

రామ్మూర్తి : అర్రెరె-ఆగవయ్యా నా వశమా? ఈ నైవేద్యం మొదట అవాలంటావా?

రాము : వాటి మాటకేంలెండి-వాటి సంగతి వాటిదే. దీనిసంగతి దీనిదే...

రామ్మూర్తి : అంతేనంటావ్... సరే చూదాం... ఇవాళమాత్రం మంచి రోస్టు పెసరట్టు... ఏఁవిఁటే... బాగా ఉల్లి చెక్క వేసి...

సాహూ : అల్లప్పచ్చడి...

రామ్మూర్తి : హార్నీ! నువ్వున్నావా ఇంకా ఇక్కడ. హనుమంతుడిలాటి వాడివిరా నువ్వు...

సాహూ : అనుమంతుడని నన్నానకండీ...

రామ్మూర్తి : ఏమయిందిరా—హనుమంతుడు నమ్మిన బంటు.

సాహూ : ఆడెంత గొప్పోడయినా కోతేకదండీ...

రామ్మూర్తి : ఎంతవాడివిరా నువ్వు... రాము... మీవాళ్లు పౌరుషవంతులయ్యా...

రాము : అంతా మీ దలవే... సాహు...మైనర్ గారొచ్చేరు. ఏంకావాలో చూడు—

[మైనర్—నలభై అయిదేళ్ళ వ్యక్తి వస్తాడు-భారీవైన ఒళ్ళు—కమీజు—పాంటు]

సాహు : గురూగారూ!...డజనిడ్లీ తెమ్మంటారా?

మైనర్ : ఏట్రా? —మడిసీననుకున్నావా—ఏటనుకున్నావా?

సాహూ: ధా ధా......డజనిడ్లీ అన్నా తినకపోతే ఇక నేటి గురూగారూ?

[ఇడ్లీ తెచ్చి పెడతాడు]

మైనర్ : ఏట్రా నీ బలవొంతం. యేటే చెట్నీ...పాలీ పాలకుండా...నెయ్యి మరికొంచెం పట్రా.

సాహూ: తినండి గురూగారూ తెస్తున్నాను...

రాము: మైనర్ గారి బళ్లేవి లైను కెళ్ళినట్లేదివాళ...

మైనర్ : నేదయ్యా—సపయి బళ్లకేగాని మనబళ్లకి లోడ్లివ్వటం నేదియాళా రేపూ...ఆళ్ళ యిష్టమెచ్చినట్టు నడుస్తున్నాది రాజ్జం...ఐదు బళ్లకి వోలిసెలు, రెండు బళ్ళకి సింతపండు దొరికింది. తక్కిన బళ్ళు పూరా తొంగున్నాయి... యిలాగయితే దివాలాయెత్తివోల్సిందే టేక్సులు కట్టుకుని...

రాము: మీరే అలాగనేస్తే తక్కిన ఓండ్ల సంగతేం చెప్పేరు?

మైనర్ : ఏ బిజినెస్కన్నా రోజులు బాగులేవయ్యా!

రాము: రోజుల కేమిటి—మీరు ఎలా చెప్తే అలా నేవింటాయి.

మైనర్ : నువ్వెప్పుడు యిలాగే అంటావ్ రాము— ఓటలనుకున్నావేటి? నీకేటి తెలుస్తాయి ఈ వారీయాపారం సోతుపాతులు.

రాము: యిడ్లీ అయిపోయినట్టుంది—డబల్ పెసరట్టు వెయ్యనా?—

మైనర్ : యేటయ్యా రాము — యేటి, మడిసీననుకున్నావా...ఏటనుకున్నావా?

రాము : బాగా రోస్టుచేసి.........

మైనర్ : రుసి బాగాఉంటాదని మెక్కేస్తే యింక డాక్టర్ల కాడకి పరుగెత్తాల.

రాము : నాపరువు తీసేసేరు మైనర్ గారూ...

మైనర్ : ఏటయింది నీ పరువుకి?

రాము : కొత్తిలా అనుకుంటారే—ఒకటి కాదు...అరడజన్ పెసరట్లు తినండి...రేపుదయం అజీర్తి చేసిందని అనండి ... అంతవరకూ ఎందుకు? మరోగంటకల్లా "రాము! రవ్వదోసె వెయ్యగలవూ" అంటూ మీరే రాకపోతే చెప్పచ్చుక్కొట్టండి...నా హోటల్ సామానుతిని హాస్పిటల్కి వెళ్ళినవాడు ఒక్కడు లేడు మైనర్ గారూ.

మైనర్ : కోపంసెయ్యకు రాము ... సరదాకన్నానయ్యా ... ఆ సేత్తోనే ఒక రవదోసెకూడా ఏస...ఎలాసేత్తావయ్యా యింత రుసి...

రాము : అంతా మీదలవేకదా...

మైనర్ : ఇడ్లీ అయ్యా...నీ యిడ్లీ ... యిజీనారం మలబారోడేం చేసేడు......అస్సి మతాంతరకం లేదా ...

రాము : ఏదో ఆపాటిదయుంచండి...చాలు...

మైనర్ : దయకేల్లేవయ్యా ... సరుకు కల్తీ నేకుండా ఉంటే సెల్లకేటవుతాయి ...... యేటంటారు పంతులుగారూ?

రామ్మూర్తి : కోటికి విలువైనమాట పలికేరు...

మైనర్ : చూసేరా ? (నవ్వుతాడు) అన్నట్టు యీ మధ్యని పెళ్ళిమూర్తాలు ఏఁవన్నా ఉన్నాయా పంతులుగోరు......

రామ్మూర్తి : లేకేం—అయితే పడిందన్నమాటే (నవ్వుతాడు) కాని...

మైనర్ : యేటెంకా కానీ గీనీ...

రామ్మూర్తి : ఒక్క మూడు నెలలవరకు మాట్లాడ్డానికి వీల్లేదు...

మైనర్ : మూడ్నెల్లే...యేటయ్యా పంతులుగారో... తిరకాసులో ఎట్టేసినారు...

రామ్మూర్తి : అంతే ఇది అంటే "సరే అంటే సరే"... అయితే ఏమిటీ—మూడ్నెల్ల తరవాత అమోఘం—ఆగదలుస్తే...

మైనర్ : (ఆలోచిస్తూ) మా తిరకాసులో ఎట్టేసినారే...

రామ్మూర్తి : ఇంతకీ ఈ శుభకార్యం ఎవరికి?...సంగతి సందర్భాలేమిటి ?

మైనర్ : (చిరునవ్వుతో మీసం రాస్తూ) నాకేనయ్యా...

రామ్మూర్తి : (వింతగా చూస్తాడు)

మైనర్ : ఏఁటి పంతులుగారో ... యింతగా చూస్తున్నారు...ముసలాడ్నయిపోయినానా ?

రామ్మూర్తి : అయ్యయ్యో ... అది కానే కాదు...ఆ పాటీపాటీ బలవంతుల్ని చిత్తుచేసేస్తారు ... అయితే మీకిదివరకు.

మైనర్ : (పక పక నవ్వి) ఏటయ్యా బాపనోడా... మరీ సత్తెకాల పోడిలాగున్నావ్ ...ముగ్గురెక్కువటయ్యా...ఏం మగాళ్ళయ్యా...

రామ్మూర్తి : అంటే...సంతతికోసం కాని...

మైనర్ : (మరింత జోరుగా నవ్వి) వారేవా ! పంతులుగారో ... పిల్లలు లేరంటావయ్యా నాకు ... యీళ్ళ తల్లిసిగా...ఎనముండుకురయ్యా—

రాము: (ముఖం పాలిపోతుంది...తల దించుకుని వెనుక గదిలోనికి పోతాడు.)

మైనర్ : ఇంకా యెంతమందో....కుడిసికో లారీ అన్నా ఉంటందో ఉండదో...

రామ్మూర్తి: మన ప్రభుత్వం...ఏదో ఏక్టు...

మైనర్ : అది అదే...మనం మనమే...అడ్డమైన గడ్డీ తిన్నకన్నా పెళ్ళిచేసుకోడం మంచిదంటారా కాదా ? (పకపక నవ్వి) ఏడీ...రాము యేడి ...రాము...రాము !

రామ్మూర్తి: (విచారంగా చూస్తూ) లోపలికి వెళ్ళాడులా ఉంది...

మైనర్ : (లేచి టేబిల్ దగ్గరకు వెళ్ళి) డబ్బు లివిగో - టేబిల్ మీదుంచేస్తున్నాను.

సాహూ: ఫరవాలేదు గురూజీ...లేపివ్వండి...ఏలయింది...

మైనర్ : మనదగ్గర రగువుబాపకు లేకుపోరబ్బీ...మళ్లా కలుస్తాను పంతులుగారో...అది మరిసిపోకండి ...అది మామూలుగా 'నామ్‌కేవాస్తే...' చుప్‌చాప్‌గా అంతా జరిగిపోతాది...

రామ్మూర్తి: (తల ఊపుతాడు)

మైనర్ : (పోతాడు)

సాహూ: కాఫీయా టీయా పంతులుగారూ ?

రామూర్తి: టీ వోయి.

సాహూ: లైటా ? స్ట్రాంగా ?

రామ్మూర్తి : అంత లైటూ కాదు అంత స్ట్రాంగూ కాదు.

సాహూ : చీనీ తక్కువా ఎక్కువా?

రామ్మూర్తి : అదిమాత్రం ఎక్కువ వెయ్యిమీ.

సాహూ : నిన్న తక్కువెయ్యమన్నారు?

రామ్మూర్తి : ఇవాళ నిన్నలా ఉందా? నిన్న బతకాలని ఉంటే ఇవాళ చావాలని ఉండొచ్చు కొందరికి...

సాహూ : అందుకా రోజూ అడగమంటారూ...

రామ్మూర్తి : ఏదో ఇదీ చాదస్తమేలే...

సాహూ : గ్లాసులోనా...కప్పూ సాసరులోనా?

రామ్మూర్తి : చూసేవామరి—అడగడంవల్ల ఎంతలాభం ఉందో...నువ్వు అన్నిసార్లు తిరగక్కర్లేకుండా —ఇదికాదు అదీకాదు—గ్లాసు సాసరు... రెండూ మిళాయించి పట్రా...

సాహూ : మా కానోరు పంతులుగోరూ...

రామ్మూర్తి : చె చెప్పాట్రా...ప్రపంచంలో మంచీ చెడ్డా అంతా చూస్తే ఈ పంతులు నీకు జ్ఞాపకం ఉంటాడా?

సాహూ : తెఁవర్ని మరిచిపోతే యీ కండ్లు పేలిపోవా...

[రాను రాను హోటల్ కాళీ అవుతుంది]

లాఖొక్కో: ఓరే లోకే ... బందుచేసేయేళయిందింక యిడ్లీ అపు...

ఎడమనుండి పురుషకంఠం: పొయ్యిమీదున్నది దిగిపోయేక బంద్.

[టీ తెచ్చి రామ్మూర్తి పంతులు టేబిల్ మీద ఉంచుతాడు సాహూ...పంతులు తాపీగా తాగుతూ ఉంటాడు. రాను రాను హోటల్ కాళీ అవుతుంది. ఆఖరిమనిషికూడా వెళ్ళిపోతాడు పనివాళ్ళు తప్ప; తలుపు మూసేస్తా రొక సెర్వరు—అప్పుడే తెలతెలవారుతూ ఉంటుంది—సెర్వర్లు బెంచీలు అవి తుడిచి పెడుతూ ఉంటారు—అదయాక వెనుకకి పోతారు.]

రామ్మూర్తి: (తాగడం పూర్తిచేసి) సాహూ...తీసుకపో...

సాహూ: తొందర్లేదు—తాపీగా తాగండి—

రామ్మూర్తి: అయిపోయిందయ్యా తాగడం...

సాహూ: యేటెంతి యేగం తాగేసినా రియేళ...

రామ్మూర్తి: వేగమేమిట్రా...పది నిముషాలన్నా పట్టిందంటావా?

సాహూ: రోజూ ఒక పావుగంట కావిది...

రామ్మూర్తి: (పాత్రలని చూస్తూ) ఎప్పుడూ అనిపిస్తూ ఉంటుంది. ఈ మంటలని ఎందు కొర్పరా అని...

సాహూ: యెప్పు డెలిగించేరో కాని దానికెక ఆర్పడం లేదు పంతులుగారూ...మధ్యానానికి సామానంతా ఇప్పుడిపుడ్దా...మళ్ళా రాత్రికి సామానా...రెండో ఆట సినిమావరకూ ఉండాలా రాత్రి...మళ్ళా నాలుగ్గంటల్నించి లారీలు డయివర్లు—

రామ్మూర్తి: (ఆలోచనగా) ఔను.....ఎప్పుడూ అదే మంట...ఎప్పుడూ అదే హోటలు...

రామ్మూర్తి మనస్సు: (లైట్ల రంగు మారుతుంది ఎరుపుకి)

ఎప్పుడూ అదే రామో...ఈ బెంచీ...ఈ జాగా. నాకు అరిటీ....పెసరట్టు....కప్పుటీ....అదే కబురు...కాస్త అటూ ఇటూ మార్చి...టీ తాగుతూ రోడ్డుకేసి చూడడం...రోడ్డుకేసి...రోడ్డుమీద నిండే చీకట్లకేసి చీకట్లలోకి చూస్తూ టీ తాగడం...జిగేల్ జిగేల్ మని లైట్లతో సాలూరు పోయే లారీలు...రోడ్లుతుడిచే చప్పుటి వాడు...చీపురుతో చప్పుడు చేస్తూ...వాడిపోయి నలిగిపోయిన పువ్వులలో ఇళ్ళకిపోయే ఆడవాళ్ళు టీ తాగి రోడ్డుమీదికి వెళ్ళేసరికి తోరాపుట్టే పోయే సైకిళ్ళ పాతబస్సు...అప్పుడే బయల్దేరుతూ...ఇవే...ఇవే...ఎప్పుడూ....ఇవే...

[లైట్ల రంగు మారుతుంది]

సాహూ: యేటి పంతులుగారూ...యేదాంతం మొదలెట్టేరు...

రామ్మూర్తి: నా కాలం రానీరా శిష్యా...ఆ గోడ మూలనున్న ఆ వల్ల కిటికీ మూసేవ్... దానికర్ర ఊచలు...మసిబట్టిన ఊచలు...

రామ్మూర్తి మనస్సు: (లైట్లరంగు మారుతుంది ఎరుపుకి) అవి ఆనాడూ ఇలానే ఉన్నాయి......ఈనాడూ అలానే ఉన్నాయి. నాకు వాటిని చూస్తే...ఆకిటికీని చూస్తే కంపరంపుడుతుంది. ఇరవై ఏళ్ళ...నా వేపే సవాలు చేస్తూ చూస్తున్నాయనిపిస్తుంది...వాటికక్కడ అలా ఉండడానికి హక్కేమిటి...ఆ ఊచలకి? ఏం కిటికీ! దానికి చావు లేదు కొబోలు...అలా వాటికేసి చూస్తూనే ఒకనాడు కన్నుమూసేస్తాను...అవిమాత్రం అలానే ఉంటాయి. మారవు...మారవు.

[లైట్లు మారుతాయి]

సాహూ: కిటికీ యేటి చేసింది పంతులుగారూ...యిరిసేద్దునా?

రామ్మూర్తి: తప్పు—దానికి ప్రాణం లేదనుకోకు...... అది బ్రతికి ఉంది...దానంతట అదే చావాలి... చచ్చిందిరా అనిపించాలి. లాభం లేదు... అందరి అంతూ చూసేస్తాయి...

సాహూ: మీకు ముండో (బుర్ర) ఖరాబ్ అయిపోయింది పంతులుగారూ...

రామ్మూర్తి: ఇవాళ్టా నీకు తెలిసింది?

సాహూ: రొమ్మేళ్ళండి పంతులుగారూ...

[రామో ప్రవేశం: ముఖం విచారంగా ఉంటుంది]

రామో: పంతులుగారికి టీ యివ్వలేదా?

రామ్మూర్తి: యివ్వడం...పుచ్చుకోడం అన్నీ అయేయి. ఇంక నేనిక్కడ్నించి కదలడం తరవాయి...

రామో: కూచోండి...కొంచెం...మాటాడాలి...

రామ్మూర్తి: అలానే కానీ. పదా ..పాటూ రాను రాను ఒక రొట్టెలా తయారవుతున్నాను... జడత్వం వచ్చేస్తోంది—

రాము: నువ్వు వెళ్ళు సాహూ... మీరంతా వెళ్ళండి...

సాహూ: మధ్యాహ్నానికి మసాలా గారా, ఉల్లి గారా?

రాము: ఏఁవిఁటి చేయించమంటారు.

రామ్మూర్తి: పెసరగారె చేయించు...

రాము: విన్నావా!

[సాహూ తలవూపి వెళ్ళిపోతాడు]

మరోకప్పు టీ తెప్పించమంటారా.

రామ్మూర్తి: వద్దులే... జలుబు చేస్తుంది...

రాము: మీరు మారలేదు పంతులుగారూ... ఆ నాటికీ ఈ నాటికీ...

రామ్మూర్తి: ఇందాక అదే అనుకుంటున్నానే... ఎప్పుడూ అదే పని... ఎప్పుడూ ఇదే... ఒక నాడు అనుకోకుండా అహం కొట్టొస్తుంది... ప్రపంచానికీ మనకీ ఋణం తీరి పోతుంది...

రాము: (విచారంగా) చచ్చిపోయేక ఏఁవిఁటుంది పంతులుగారూ... జీవుడని... మరోజన్మ అని అంటారూ.

రామ్మూర్తి: నాకు తెలీదు... ఎవరన్నా చూసేరా?

రాము: పెద్దవారు... మీకు తెలీనిది ఉంటుందా... ఎన్నాళ్ళనుండో అడగాలనే అనుకుంటున్నాను... ఇవాళ తెల్సుకోవా లనిపించింది.

రామ్మూర్తి: ఎవడూ చచ్చినవాడు వచ్చి చెప్పలేదు కదా? సామరస్యంగా బతుకు నడవడానికివన్నీను... ఈ వేదాంతం అంతా అందుకే— బతికినన్నాళ్ళూ హాయిగా, తృప్తిగా బతికేందుకు... స్వర్గమూ, నరకమూ అన్న పదాలూ అంతే.

రాము: అయితే మనిషి చచ్చేక జీవుడు ఉండడంటారా... మనిషి మరోజన్మ ఎత్తడంటారా...

రామ్మూర్తి: జీవుడికి చావులేదు... మనిషికి మరో జన్మ ఉంది...

రాము: యిప్పుడిలా అంటారేఁవిఁటి?

రామ్మూర్తి: ఇక్కడ లెక్కలోకి తీసుకోవల్సింది ఏ ప్రత్యేకవ్యక్తినీ కాదు—నిన్నూ... నన్నూ కాదు... సృష్టిని... అందులో మనం ఎన్నో వంతు... ఎప్పుడూ జీవంతో వెలిగే ఈసమస్త సృష్టీ జీవుడు—అదే ఆత్మ... అదే అన్నీను... మనిషి నాశనమైనా మనిషిరూపంలో కాకపోతే మరోరూపంలో జీవుడు ఉంటాడు... సృష్టికి కొసలేదంటారు... అది ఉన్నన్నాళ్ళూ జీవుడు ఉంటాడు.

రాము: మనిషికి మరోజన్మ...

రామ్మూర్తి: మనిషి జన్మిస్తూనే ఉన్నాడు. నేను పోయినా... నువ్వు పోయినా ఒకలక్షమంది పోయినా అంతకు రెండింతలు జన్మిస్తూనే ఉన్నారు... మనమైతే పేర్లు పెట్టుకున్నాం సాంకేతికంగా. కాని... పేర్లు లేవప్పుడు నువ్వు మనిషివే... చీమలున్నాయి... చీమలు పుడుతున్నాయి... చీమలు చస్తున్నాయి అంటాము ...ఒక ప్రత్యేకచీమ అని అనుకోం... అలానే మనిషిని... నీ పేరు మనిషి; రాము కాదు... నువ్వు అలా పుడుతూనే ఉంటావు— మనుష్యజాతి ఉంది అంటే నువ్వు మళ్ళా మళ్ళా పుడుతున్నట్టే లెక్క......

రాము: (ఆలోచిస్తూ ఉంటాడు)

రామ్మూర్తి: ఏంరా రాము... ఆలోచనలో పడ్డావు.

రాము: పంతులుగారూ...... మీకో సంగతి చెప్పడానికి జంకుతున్నాను......

రామ్మూర్తి: (ఆత్రంగా) ఏమిటేమిటి ... ఏమిటయింది.......

రాము: (నవ్వి) ప్రమాదం కాదు...... మామూలుదే— మీతో అంటూ ఉండేవాడ్ని కదా—తీర్థయాత్రలూ అవీ అని చాలాసార్లు... అదే......

రామ్మూర్తి: ఔను... మనం వాదించుకున్నాం కూడా ...అయితే వెడతావా?

రాము: (ఔనన్నట్టు తలవూపుతాడు)

రామ్మూర్తి: ఎప్పుడు...

రాము: రేపే—

రామ్మూర్తి: (మౌనం వహిస్తాడు ... ఇద్దరూ మౌనంగా ఉంటారు) ఎన్నాళ్ళు...

రాము: (విచారంగా) మరి తిరిగి రాననుకుంటాను...

రామ్మూర్తి: హోటలో......

రాము: (తల అడ్డంగా ఊపుతాడు)

రామ్మూర్తి: ఊఁ (ఇద్దరూ మౌనంగా ఉండిపోతారు)

రామో: మిమ్మల్ని తల్చుకుంటే నే విచారం పంతులు గారూ— వెళ్లుతూ ఉండగానే మీకు ఇడ్లీ పెసరట్టు, టీ పాతికేళ్లనుండీ అలవాటయిపోయింది......

రామ్మూర్తి: (విచారంగా) నా గురించి ఎందుకయ్యా విచారం...

రామో: నా చేతిమీదుగా మీకవి అందించడం నాకెంతో తృప్తి—ఏదన్నా అలవాటయినాక వదిలడం కష్టంకదా పంతులుగారూ... ప్రొద్దుటే మీరు అగుపడకపోతే నా మనస్సుకెంత కష్టంగా ఉంటుందో మీకు తెల్సా—

రామ్మూర్తి: (చిరునవ్వుతో) నీ టీ లేకపోయినా నాకంతే—

రామో: (మౌనం)

రామ్మూర్తి: ఈ పాతికేళ్ళయి చూడని తీవ్రమయిన మార్పేదో నీముఖంలో నాకు ఇవాళ కనిపిస్తున్నాది...ఏదో గాఢమయిన అనుభూతి. విచారమేమో...ఏమిటది రామో?

రామో: అందర్ని వదలి వెళ్లడం...

రామ్మూర్తి: ఊహూ ఏదో తొక్కిపట్టి ఉంచేవ్... ఇన్నేళ్లయి. ఇవాళ బట్టబయలుగా నీకళ్ళలో అగుపిస్తున్నాది. ఆ ఇది ఎప్పుడూ నీ ముఖంలో చూడలేదు...

రామో: (ముఖం తిప్పుకుంటాడు)

రామ్మూర్తి: రాళ్ళలా పుట్టించక ఈ గజిబిజి మనస్సులతో కూడా పుట్టించేడే భగవంతుడు. ఏదో అర్థంకాని చెప్పలేని ఆవేదన...కృంగదీస్తూ— ఏళ్లతరబడి వెంటాడుతూ...

రామో: పాతికేళ్ళు పంతులుగారూ—

రామ్మూర్తి: ఆ రోజు నాకింకా జ్ఞాపకముంది. రామో...ఇదే పాక, పైన తడికలతో...

రామో: ఈ పొయ్యిల్ని అప్పుడే రాజేసేను...మొదట పారిగా...ఇన్నేళ్ళూ ఆరకుండా...

రామ్మూర్తి: మన ఇద్దరికీ పరిచయంలేదు. రోడ్డున పోతూఉంటే...పంతులుగారూ! "రెండు ఇడ్లీ కాఫీపుచ్చుకోరా" అంటూ కేకవేసి నా చెయ్యి పట్టుకలాక్కొచ్చేవ్...అవును గాని నేను పంతుల్నని ఎలా తెల్సిందయ్యా...

రామో: అదీ వింతేనా పంతులుగారూ...మిమ్మల్ని చూడగానే అలా పిలవాలనిపించింది—

రామ్మూర్తి: ఆ రావసం రావసం పాతికేళ్ళు!..

రామో: పాతికేళ్ళు...అవే మంటలు! పంతులుగారూ ఆ మంటల్లో పడిపోయే ఇన్నాళ్ళూ!

రామ్మూర్తి: (ఆలోచిస్తూ ఉంటాడు)

రామో: కాలుస్తున్నాయి కాని చంపవు...ఎంత బాధ పంతులుగారూ—

రామ్మూర్తి: (రామో భుజంమీద తట్టి) రామో...

రామో: ఇంక నేను భరించలేను పంతులుగారూ... శక్తి...సహనం...పోయేయి... ఆ మంటలు మింగేస్తాయి నన్నింక...మసి బూడిద...చేసేస్తాయి—అవి నన్ను మింగేయకుండా ఆర్పేస్తాను...ఊహూ...ఆర్పలేను — తప్పించుకుంటాను...ఊహూఁ...తప్పించుకోలేను...

రామ్మూర్తి: రామో ... ఏంటి టయ్యా...అంతబాధ అంతఆవేదన...ఇన్నేళ్ళయి మనసులో ఏ మంటల్ని దాచుకున్నావు ... ఇంత గుప్తమా రామో... నేను నీకు ఆప్తుణ్ని కానా...

రామో: ఈ మంటలది కనుపించని కాలువు...మాటలలో చెప్పలేని బాధ...యాతన...

పంతులు: చెప్పగలిగింది చెప్పు...రామో...తక్కింది అర్థం చేసుకుందుకి ప్రయత్నిస్తాను...

రామో: ఈ పొగల్ని మీకందించను పంతులుగారూ —ఈ గుండెల్లోనే మండనీండి—రేపటినుండి తగ్గిపోతాయి ... తిరగ్గా ... తిరగా ... చల్లారతాయి...కాని మీరు తెల్సుకుంటే నాలో ఆరిన మంటలు మీలో రగులుకుంటాయి... మీరు బాధపడతారు. నాగురించి—ఒద్దు పంతులుగారూ.

రామ్మూర్తి: (మౌనంగా కిటికీకేసి చూస్తూ ఉంటాడు)

రామో: ఆరోజులు జ్ఞాపకమున్నాయా పంతులు గారూ.

రామ్మూర్తి: (తలపోస్తూ) ప్రతిసంగతీ...ప్రతి సంగతీ...సన్నగా నాజూగ్గా ఒక కుర్రాడు—దబ్బపండులా మిసమిసలాడుతూ...చురుకైన కళ్ళు...నిజం...ధర్మం...జాలి...ఆ మనిషి రక్తంలోని పాళ్ళు...

రామో : (కలలోలావింటూ) బంగారపు ఊచలతో కట్టిన ఒక ఖైదు మెట్లు ఏక్కాడు...ఏమయినా అవి ఊచలే...అది ఖైదే...ఇన్ని ఏళ్ళయి శిక్షని అనుభవిస్తున్నాడు.

రామ్మూర్తి: నీకథ తప్ప—కొన్ని ఆశయాలు—కొన్ని నియమాలూ పాటిస్తూ అందరికీ మంచిని చేస్తూ జీవితం మొదలుపెట్టేదు స్వతంత్రంగా—

రామో : (తల అడ్డంగా ఊపుతాడు)...

రామ్మూర్తి: మంచిని చూపేను—చాటేను...

రామో : ఆమని ఎవరో నాకు తెలీదు పంతులు గారూ.

రామ్మూర్తి. ఆమనసు మరింత వికశించేందుకు...ఈ చేతులమీదుగా నే కలిగించేను ఒక చెలి స్నేహాన్ని ...కాని...

రామో: (ముఖం చేతులతో కప్పుకుని) మంట రగిలింది.

రామ్మూర్తి: (విచారంగా తలఊచి) విధి ప్రతికూలించింది...ఔను...ఎంతో విషాదాన్ని భరించేవ్ ధైర్యంగా...కాని...చూడు...రెండోసారి... నేనే మరో మనసుని కలిపేను నీమనస్సుతో... నీ మనస్సు చల్లారింది...నీకు శాంతి దొరికింది.. నాకు కూడా.

రామో: లేదు పంతులుగారూ...రెండో మంట రేగింది రెట్టింపు వేడితో...దూరాన ఉండి మండే మొదటి మంటకి తోడుగా...కాల్చి... కాల్చి...మసిచేసి—బూడిదచేసి గాలిలో కలిపేందుకు—

రామ్మూర్తి : రామో...రామో.. అవేంమాటలయ్యా!

రామో: (చెయ్యి అడ్డుపెడుతూ) ఒద్దు పంతులు గారూ--ఆ సంగతులు మరొద్దు...మీకు బాధ...

[మౌనంగా ఇద్దరూ కూచుంటారు]

రామ్మూర్తి: రామో...నీ మనసు బాగులేదు...... విశ్రాంతి తీసుకో...వెడతాను...

[లేచి నిల్చుంటాడు—రామో తలఎత్తి చూసి ఉలికిపడతాడు-రామ్మూర్తి పంతులుకూడా... ఇంట్లోకి దారితీసే ద్వారంవేపు చూసి—

ద్వారంవద్ద నిల్చుంది ఒక స్త్రీ--మధ్య వయస్కురాలు-పచ్చటి శరీరచ్ఛాయ అందమైన పెద్దకళ్లు, విశాలమైన నుదురు, ముద్దువచ్చే పెదవులతో— నీలిరంగుచీర......తెల్లటి రవిక వేసుకుంది... విరబోసినజుత్తు...ఆమె అలానే నిల్చుంది రామోని మంత్రకత్తెలా చూస్తూ...ఆ చూపులలో, చెప్పనలవికాని ద్వేషం...వాటిలో కోపరేఖలు లేకపోయినా భయంకరంగా ఉన్నాయి.....భూలోకానికి అవతరించిన శక్తిలా ఉందా స్త్రీ...]

రామో: (ఎండిపోయిన గొంతుతో) కాలిపోతాను... కాలిపోతాను...స్వేచ్ఛ...ముక్తి..నాకులేవు.. లేవు పంతులుగారూ!...

[ఆమె అలానే చూస్తూ నిల్చుంటుంది. రామో బెంచీమీద కూలబడి కళ్లు కప్పుకుంటాడు. రామ్మూర్తిపంతులు మాటరాక నిలబడిపోతాడు.. ఆమె అలా కొంతసేపు చూసి దేవతలా మాయమౌతుంది]

పంతులుగారూ లాభం లేదు.

రామ్మూర్తి: (బెంచీమీద కూలబడి తలవంచి నేలను చూస్తూ). బతికే జానెడు బ్రతుకులో కూడా ఈ సెగలూ పొగలూ ఎందుకయ్యా దేవుడా! ఒకే ఒక్కసారి చాలదా! [తెర]

రంగం: 2

* * అంతా మొదటిరంగంలోలానే ఉంటుంది.

సమయం - పగలు - రెండుగంటలు - ఆరోజే.

రామో ఒక్కడూ ఒక కుర్చీలో కూర్చున్నాడు...తలదించి ఆలోచిస్తూ ...ఆమె వెనుకనుండి వస్తుంది...

రామోవేపు కొద్దిసేపు భావశూన్యంగా చూస్తూ నిల్చుంటుంది ... కొద్దిసేపు. అసహ్యంతోనూ కోపంతోనూ ఆమె కళ్లు ప్రజ్వలిస్తాయి...ఆమె పళ్లు బిగబడుతుంది ... ముఖం తిరిగినట్లయి ... తూలిటేబిల్ కిఆని నుదుటిమీద చెయ్యి వేసుకుని మంటలవేపు తిరిగి వాటికేసి చూస్తూ నిల్చుంటుంది...తరువాతఆమె

పిడికిళ్లు బిగుస్తాయి...చేతులు సగంపైకి లేచి దిగుతాయి...ఇటు తిరుగుతుంది. ఆమె ముఖం భావరహితంగా ఉంటుంది...టేబిల్ కానుకుని రామో ఒంటిమీద చెయ్యివేస్తుంది - రామో ఉలికిపడి లేచి ఆమెనుచూసి కొయ్యబారిపోయినట్లవుతాడు...ఆమె అతని కళ్ళలోకి భావరహితంగానే చూస్తూ నిల్చుంటుంది — ఆ చూపులకి తట్టుకోలేక రామో ముఖంతిప్పుకుని కూచుంటాడు.

ఆమె: (సున్నితంగా) ఒళ్ళు వేడిగా ఉంది...

రామో: (మాటాడక తలదించుకుంటాడు)

ఆమె: మంటలదగ్గర ఎక్కువ ఉండకండి...

రామో: (మౌనం)

ఆమె: చల్లటి గాలి...మల్లెపూల వాసన... స్వేచ్ఛ... విశాలంగా...చల్లగా......హాయిగా...పాపాయిలా నిద్రపోయేటట్టు చేసే స్వేచ్ఛ...... బావుండదా...

రామో: (మౌనం)

ఆమె: అవి కావాలికదూ?

రామో: (కాదన్నట్టు తల ఊపుతాడు)

ఆమె: ఔను...ఏం?

రామో: ఉహు...

ఆమె: అదేం పంతం...కావాలనండి...అంటున్నాయి మీ కళ్ళు...

రామో: ఔను...కావాలి...

ఆమె: దొరుకుతే...

రామో: దొరుకుతుంది...

ఆమె: ఔను...ఈ మంటల వేడినించి ముక్తి దొరుకుతుంది కదూ...

రామో: ఔను...దొరుకుతుంది.

ఆమె: చల్లగా...హాయిగా...పక్షిలా ఎగిరి పోతారు కదూ...

రామో: (నిశ్చయానికి వొచ్చినట్టు) ఔను ... ఎగిరి పోతాను ... చల్లగా ... హాయిగా...పక్షిలా ఎగిరిపోతాను...

ఆమె: ఒక్కసారిగా ఆ చల్లదనానికీ స్వేచ్ఛకీ తట్టుకోలేరు ... ఉక్కిరిబిక్కిరయిపోతారు ...ఊపిరాడదు.

రామో: అప్పుడు...ఆ చల్లదనంలో...అక్కడే హాయిగా (ఆమె కళ్లలోకి చురుకుగాచూసి) ప్రాణం వదుల్తాను...

ఆమె: (పకపక 'హిస్టీరికల్'గా నవ్వి) ఎంత హాయి అది! ఎంత ఆశ మీకు!

రామో: ఆ ఆశతోనే బతుకుతున్నాను...నా ఆశని...నన్నూ ఎవరూ వేరుచెయ్యలేరు.

ఆమె: ఎవరో అదేపని పెట్టుకున్నట్టు...

రామో: (ఊరుకుంటాడు).

ఆమె : మీ ఆశనీ...మిమ్మల్నీ ఎవరూ వేరుచెయ్యలేరు...చల్లగా హాయిగా పక్షిలా ఎగిరిపోతారు ఎవరాపగలరు మిమ్మల్ని?

రామో: ఎవరాపగలరు...ఎవ్వరూ ఆపలేరు...ఇరవై ఏళ్లయి మండుతున్న ఈ సెగలు. ఈ వేడి... నుంచి....ఏనాడన్నా ... ఏనాడన్నా...విడుదల...ముక్తి...ఉండొద్దా...

ఆమె : (ముఖం ఎర్రబడుతుంది—కళ్ళు ఛెళుక్కుమని మెరుస్తాయి) మంటలనుంచి ముక్తి!...ఎంత స్వార్థం...ఎంతస్వార్థం...

రామో : స్వార్థమా?...స్వార్థమా?... నేనా మనిషి నేనా...మనిషిలా బతక్కపోయేందుకు నేనేం తప్పుచేసేను...నాకెందుకీశిక్ష?

ఆమె : (ఆలోచిస్తూ) మనుషులే...ఔను ... మనుషులే మీకు...హక్కుంది...

రామో : ఔను...హక్కుంది ... శారదా ... నాకు హక్కుంది...

శారద : (పైకప్పుకేసి చూస్తూ తనలోతను) ఎంత స్వార్థం! ఎంత స్వార్థం!

రామో : (ఆవేశంతో చివాల్న లేచి ఆమెవేపు వేలు చూపుతూ వణుకుతున్న పెదవులతో నిల్చుండిపోతాడు మాటాడలేడు)

శారద: (ధిక్కరిస్తున్నట్టు చూస్తుంది)

రామో: శా...ర...దా...

శారదా: ఊఁ...? (కనురెప్పలు ప్రశ్నార్థకంగా పెట్టి వినోదంగా చూస్తుంది)

రామో: మంటని...మంటని...కాలుస్తున్నావ్.. మెల్లి మెల్లిగా ... చావుబతుకులమధ్య ... స్వేచ్ఛా శ్వాసనిశ్వాసల మధ్య ఉంచి...

శారద: (ఆశ్చర్యపోతు—అసహ్యంగా చూస్తుంది)

రామో: పాపిష్ఠినా?...నాకా! (బెంచీమీద కూలబడి ముఖం కప్పుకుంటాడు...)

శారద: (హిస్టీరికల్ గా నవ్వుతుంది)

రామో: నేనేం చేసేను అంటే తప్పు...పొరపాట్లు జరిగేయి...అని అంత కోపమా...అంతనిర్దయా.. ఎందుకు కాలుస్తున్నాయి నన్నీ మంటలు...దయ జాలి...లేకుండా...

శారద: దయ...జాలీ...(నవ్వుతుంది)

రామో: ఔను...మంటల కెందుకుంటుంది...దయా... జాలి...

శారద: (బెంచీని పట్టుకుని చేతితో కళ్ళు కప్పుకుని) అయ్యో...అయ్యో....

రామో: ఔను...కాల్చు......బూడిదగా ఎందుకు చెయ్యవ్...బూడిదగా...

శారద: (పిచ్చిదానిలా నవ్వుతూ దగ్గరకువచ్చి రామో తల రెండుచేతులతోనూ పట్టుకుని ఆ కళ్ళలోకి చూస్తూ) చేస్తాను...చేస్తాను...నేను బూడిదయినప్పుడు...మంటని ... మంటని... కాలుస్తాను ......నా జోలికి రాకండి ...... కాల్చుకుంటాను...నన్ను నేను ... కాలిపోతాను ... మసి...బూడిద అవుతాను ... (తలవదిలి) అవగలనా?...అవగలనా ... ఇన్నేళ్ళయి రగులుకున్న మంట నాలో...ఆరుతుందా...చెప్పు... నువ్వు చెప్పు...నాలో మంట రగిల్చేవ్...చిచ్చు పెట్టేవ్...నిన్ను కాల్చకుండా వదుల్తుందా నువ్వు రగిల్చిన మంట? ఎగిరిపోతావ్...... చల్లగా...హాయిగా పక్షిలా ఎగిరిపోతావ్... స్వార్థం కాదు ... ఔను ... స్వార్థం కాదు... మనిషివి...

[రామూర్తి పంతులు వస్తాడు......నిల్చుండిపోతాడు వింతగా చూస్తూ]

శారద: (అతన్ని అసహ్యంగాచూసి) అదుగో ఆ బ్రాహ్మడు ......ఆ బ్రాహ్మడే పేర్చేడు సమిధల్ని...

[సుడిగాలిలా లోపలికి పోతుంది]

రామో: (ఏస్థితినీ నమ్మలేనట్టు కూచుంటాడు).

రామూర్తి: (రామో ప్రక్కని కూచుంటాడుమౌనంగా).

రామో: పంతులు గారూ.

రామూర్తి: రామో...నీకేం చెప్పగలను. ఎలా సానుభూతి చూపగలను ... ఎంతబాధ ... ఎంత వేదన—ఎన్నాళ్ళు!...ఎన్నాళ్ళు!...ఎందుకింత అన్యాయం ప్రపంచంలో...

రామో: మీరు బాధపడకండి...

రామూర్తి: ఇటువంటి పరిస్థితిలో నీవంటివాణ్ణి ఉంచి అతనుపడే బాధని చూడాలని ఉంటుంది కామోసు దేవుడికి......కానప్పుడు దీనికేం అర్థం....?

రామో: మీకీ సంగతులు తెలియకుండా...మీకీబాధ పంచకుండా ఉందామనుకున్నాను......కాని ఈ ఆఖరురోజున మీరు తెల్సుకున్నారు.

రామూర్తి: (మౌనం)

రామో: మనిషికి మరోజన్మ ఉందంటారు...

రామూర్తి: (రామోభుజంమీద తడతాడు).

రామో: ఈ బతుకే మరోసారి నాకిస్తే...చేసిన పొరపాట్లు దిద్దుకుంటాను...

రామూర్తి: దానికి మరోజన్మ ఎత్తాలా రామో.

రామో: ఈ తప్పు ఈ జన్మలో సరిదిద్దేదేం కాదు... నేరం... నేరం...

రామూర్తి: నువ్వేం నేరంచేసేవయ్యా రామో... ఎవరయినా నమ్మగలరా... ఎవరికయినా హాని చెయ్యగల మనస్సేనా నీది...

రామో: మీరు మరో అభిప్రాయంలో ఉన్నారు... అన్యాయం నాకు జరిగిందనుకుంటున్నారు... కాదు... నేరం చేసింది నేను...

రామూర్తి: ఒక సదుద్దేశంతో నువ్వు చేసిన పని ఇలా అయితే నువ్వెలా నేరస్థుడివి?...

రామో: తెల్సుకోవల్సింది... తెల్సును...కానిసద్దిగా ... స్వార్థంలో... కేవలం స్వార్థం...కోరికలకు బానిసనై... మనస్సు నిగ్రహించుకో లేక ... బలహీనతకి లోబడి...

రామూర్తి: రామో... ఇటుచూడు... నావేపు చూడు......వివాహం పురుషుడి స్వార్థం అంటావా?...సుఖదుఃఖాలలో ఇద్దరికీ పాలుండదంటావా. పోనీ ఆ అమ్మాయి చదువుకోనిది... తెలివిలేనిదీ కాదు...పురాణగ్రంథాలన్నీ చది

వింది...ఏ కష్టాలలోనన్నా ఆడది ఎలా ప్రవర్తించాలో ఆమెకి తెలీదా?...

రామో : (మౌనం)

రామ్మూర్తి : చెప్పు రామో.

రామో: ఇది వేరు పంతులుగారూ...మొదట జరిగింది పొరపాటు...తెలియని పొరపాటు ... దానికి నేను బాధ్యుణ్ణి కాను...భగవంతుడు నన్ను క్షమిస్తాడు...అందుకు శిక్ష అనుభవించేను... ఘోరమైన శిక్ష అనుభవించేను...స్త్రీలో. స్త్రీత్వమే కాకుండా ఒక శక్తి...దీక్ష పూనగలిగే శక్తి ఉందని తెల్సింది...అయినా తెల్సి తెల్సి చేసేను రెండవసారి పొరపాటు...పొరపాటు కాదు...నేరం...ఏ స్త్రీ క్షమిస్తుంది పంతులుగారూ...

రామ్మూర్తి: రామో...నేరం...నీదే అన్న నిర్ధారణ ఏమిటి...?

రామో: తెల్సి తెల్సి ... ఓదార్పు మాటలంటారేం పంతులుగారూ...బతికిఉన్న రెండు జీవులూ సాక్ష్యం...నన్ను ఇంకా శిక్షిస్తూ...

రామ్మూర్తి: (తల దించుకుని చెప్పవద్దన్నట్టు చెయ్యి ఊపుతాడు.)

రామో: (ప్రతినిముషం శిక్షిస్తూ...అది తెలిసిఉండి... తెలిసి తెలిసి...కేవలం స్వార్థంకోసం...

రామ్మూర్తి: శిక్ష అనుభవించేవ్ కదా రామో దానికి... అది చాలదా...ఇంక ఈ బంధాలు బాధల్లో నుంచి విడుదల అవడం...అందుకు ప్రయత్నించడం న్యాయం కాదా...

రామో: ఇది శిక్ష కానే కాదు...ఆమెలో రగిలే మంట ముందు...నేనే...ఈ చేతులతో నే... తెల్సి తెల్సి...నేనే రగిల్చే నామెలో...ఆమె జీవితం నాశనం చేసేను ... అయినా ఎంత ఓర్పుతో సహిస్తోంది...ఆమె ఎందుకు సహించాలి...అందులో బతుకల్లా ఆమె ఎందుకు కాలాలి...మొదట నాకు పడిన శిక్షవంటిదే ఈమె కూడా ఎందుకు విధించకూడదు?

రామ్మూర్తి : ద్రోహం చేసేనని అనుకుంటూ ఏవో అభూతకల్పనలు మనసులో నే చేసుకుని బాధపడుతున్నావిన్నేళ్లు...ఒక మాట చెప్పు... ఏమీ తెలీకుండా ఆమె నీగడప మెట్టిందా...

రామో: ప్రపంచాని కేమి తెల్సు ఆమెకీ అదే తెల్సు...అందరూ నామీద సానుభూతిచూపితే ఆమెకూడా నామీద ప్రేమ, సానుభూతి చూపింది...మొదటి నాలుగయిదేళ్ళు నాలుగు క్షణాలలా గడిచిపోయేయి...ఎంత ఆనందంగా గడిచిపోయేయి ... అప్పుడు...దీని వెనకనున్న కారణం ఏది తెలుస్తే లోపమంతా నామీద మోపేదో ప్రపంచం — ఆ కారణం అప్పుడు ఆమె కేమి తెల్సు పంతులుగారూ.

రామ్మూర్తి: నువ్వు అన్ని కారణాలూ నీమీదే వేసుకోడం న్యాయం కాదు — హిందూ స్త్రీధర్మం కష్టసుఖాలన్నిటిలోనూ భర్తకి అండగా ఉండడం అంటావా, కాదంటావా?

రామో : అందుకే నేను అనుభవిస్తున్నా నీ నరకం... అందుకే ఇన్నేళ్ళయి కాలుతున్నాను మంటల్లో ...ఆమె అంతఓర్పులో సహిస్తోందికనక నే...

రామ్మూర్తి : ఈ వింతఆలోచన లన్నీ ఏమిటి నీకు...

రామో : మొదటిలా జరిగిఉంటే ఆ ఘోరమైన శిక్షకి కొన్నాళ్లు బాధపడి మిక్కిన బ్రతుకంతా భగవంతుడి పాదాలముందు ప్రశాంతంగా గడిపి ఉందును...కాని ఈమె...ఓర్చి...ఓర్చి... అండగా ఉండి ప్రతినిముషం నా ద్రోహాన్ని నాకళ్లకు కట్టిస్తోంది...నా నేరాన్ని ప్రతి నిముషం నాకు ఋజువుచేస్తోంది...జీవితాంతం వరకూ ఇంతే...తను అండగాఉండి తను కాలి నన్ను కాలుస్తూఉంటుంది...ఇంతకీ కారణమై స్వేచ్ఛకోసం ప్రయత్నమా...ఎంత స్వార్థం... ఎలా...ఎలా...ఎలా దొరుకుతుంది ఈమంటల నుండి ముక్తి...

రామ్మూర్తి : మనిషికి ఇంత సున్నితమైన మనస్సు కూడా ఎందుకిచ్చేవయ్యా భగవాన్...

రామో : మీరు బాధపడవద్దు పంతులుగారూ దీని గురించి...మరిచిపోండి...

రామ్మూర్తి: తీర్థాలుసేవిస్తే...వివిధస్థలాలూ మనుష్యులనీ చూస్తే నీ మనస్సు కుదుటపడుతుందని నాకు నమ్మకం ఉంది. కావ్యంలో మనసు లగ్నం చెయ్యి ... శాంతి దొరుకుతుంది ... మనసుకి స్వేచ్ఛని కలుగజేస్తుంది...

రామో: (లాభం లేదన్నట్టు తలవూపుతాడు).

రామ్మూర్తి: ఇది తప్పితే ఇంకేమార్గం ఉంది...

రామో: (ఆలోచిస్తూ వుంటాడు)
రామ్మూర్తి: ధైర్యం...రామో...ధైర్యం...
రామో: ధైర్యంఉంది...మీరు చెప్పిన మార్గం ఒక్కటే ఉంది...నా నిశ్చయంకూడా అదే...కాని...

[శారద సడిలేకుండా ప్రవేశిస్తుంది...ఇద్దరి ముందూ నిల్చుంటుంది. ఆమె ఇందాకటి దుస్తుల తోనే విరబోసుకున్న జుత్తుతోనే ఉంది]

రామ్మూర్తి: గాభరగా లేస్తాడు. లేచి ఆమె కళ్ళల్లోకి వెతుకుతూ చూస్తాడు ... ఇద్దరి వేపూ చూసి, నిట్టూర్చి వెళతాడు)
రామో: పంతులు గారూ...రాత్రిఒకసారిరండి...... సినీమాలు అయాక...మీతో మాటాడాలి...
రామ్మూర్తి: (తలఊపి వెళతాడు)
శారద: (కుర్చీని టేబిల్ మీద మోచేతులుఆన్చి)ఇరవై ఏళ్ళనాటి ఒకరోజు జ్ఞాపకం ఉందీ?
రామో: (ఆశ్చర్యపోయి చూస్తాడు...ఆమె వేపు)
శారద: జ్ఞాపకం వుందా?
రామో: ఏ రోజు...
శారద: ఆ రోజు...
రామో: ఏ...ఆ?
శారద: మన జంటబతుకులోని మొదటిరోజు...
రామో: మసకగా వుంది.
శారద: నువ్వు అన్నివిధాలా సంతృప్తి పొందడమే నా కోర్కె.
రామో: జ్ఞాపకం వుంది.
శారద: ఆనందంగా వుండడమే కావాలి.
రామో: ఔను.
శారద: ఎప్పుడూ కళకళా మెరుస్తూ...పకపకా... నవ్వుతూ...
రామో: (తల దించుకుని) ఔను.
శారద: జ్ఞాపకం వుందా ?
రామో: ఉంది.
శారద: మసగ్గానా?
రామో: బాగానే...
శారద: మీ కోర్కె తీర్చినట్టే అయిందికదూ?
రామో: (మౌనం)
శారద: సంతృప్తిగా కళకళా మెరుస్తూ...పకపకా నవ్వుతూ
రామో: (మౌనం)

శారద: అయింది కదూ? అయిపోయింది కదూ...రేపు మీకు స్వేచ్ఛ...శాంతి...చల్లదనం...తృప్తిగా ఒక నిట్టూర్పు వస్తాడు...మగతిగా కళ్ళు మూసుకుంటూ రోకక్షణం...పక్షి అయి ఎగిరి పోతారు...
రామో: (నుదుటిమీద చెయ్యి వేసుకుని కళ్ళు మూసుకుని) ఎగిరిపోగలవా...ఎగిరిపోగలవా...
శారద: రెక్కలు లేవా? పంజరంలో ఉన్నారా?
రామో: ఔను...నిజమే...నిజమే—
శారద: మరోకపక్షి...రెక్కలున్నా ఎగరలేనిపక్షి ఆ పంజరంలో తృప్తిగా కళకళా మెరుస్తూ పక పక నవ్వుతూ....హాయిగా ఉంటుందికదూ...
రామో: (మౌనంగా తల దించుకుంటాడు).
శారద: చదువుకోనివాన్ని తెలీక అనుకున్నాను... పక్షులలో అలా జరుగుతుందీ......(మౌనం) జంటలో...(మౌనం) తెలీదూ?...పంతులు గార్ని అడగరూ? అడిగి చెప్పరూ?

[పకపకా నవ్వుతుంది]

రామో: (లేస్తాడు......వెళ్ళి ఆమె చేతులు పట్టు కుంటాడు...)
శారద: (ఆశ్చర్యపోయి......గాభరాగా లేచి నిల్చుం టుంది).
రామో: క్షమించు...నన్ను క్షమించు శారదా...
శారద: (మెల్లిగా చేతులు వదిలించుకుని) కూచోండి.
రామో: శారదా - నేను నీకు ద్రోహం చేసేను... అందుకు ఇన్నేళ్ళూ నిన్ను చూసిన ప్రతి నిముషం బాధపడుతున్నాను ... ఇంక నేను ఓర్చలేను...మానసికంగా ఎంత తీవ్రంగా వ్యథ ననుభవిస్తున్నానో నీకు తెల్సు...నువ్వు క్షమిస్తే నువ్వు నీ అనుమతినిస్తే......ఇక్కడినుంచి దూరంగా పోతాను. ఏ తీర్థాలలోనో...ఏ ఆశ్రమంలోనో......ఏ మహాత్ముడి దర్శనం వల్లనో శాంతి దొరుకుతుందని ఆశ...
శారద: ఔను ... ఈ పిశాచగ్రహంనించి మీకు విముక్తి దొరుకుతుంది...
రామో: శారదా...శారదా ... తప్పుగా అర్థం చేసు కోకు...నీనించి తప్పించుకపోయేందుకు చూడ డంలేదు నేను... నేను చేసిన దోషం... నేరం. నా బలహీనత నీలో నాకు ప్రతినిముషం...

కనుపించి నన్ను విచారించి శిక్షిస్తూ ఉంటాయి... మరి భరించలేను శారదా...క్షమించవూ ?

శారద: ఏంటింటి క్షమించమన్నారు...ఏంటింటి క్షమించాలి...క్షమించేందుకు నాకు అర్హత ఉందనే అడిగేరా...

రామో : నా మనస్ఫూర్తిగా...

శారద: క్షమించేను అంటే మీ మనస్సుకి తృప్తి దొరుకుతుందా...నిజంగా చెప్పండి. తృప్తి దొరుకుతుందంటే అమాటనడానికి నాకు అభ్యంతరం లేదు...

[మౌనం]

క్షమించేను అంటే జరిగిపోయిన ఏ పొరపాటున్నా చేసిన ఏ దోషమున్నా పోతుందా...

రామో: పోదు శారదా...పోదు...కాని...

శారద: ఇన్నేళ్ళయి సరోజని చూసేరూ ?

రామో: (ముఖం చిన్నబుచ్చుకుని) ఆసంగతి తెచ్చి ఎందుకు బాధపెడతావ్ శారదా...

శారద: ఆమె చేసిన పని తప్పంటారా?

రామో: తప్పొప్పులు నిర్ణయించే అధికారం నాకు లేదు...

శారద: ఆమె నెలా చూస్తారు...చూడక్కర్లేదు... ఆమెని క్షమించగలిగేరా? సరోజా నిన్ను క్షమిస్తున్నాను అని ఆమెతో కాకపోయినా మనసులోనన్నా అనుకున్నారా.

రామో : దేవుడిముందు ఆమెని భార్యగా స్వీకరించేను...అందుకు ఆమెను అన్నివిధాలా తృప్తిపరచడం నావిధి...ఆమె అన్నివిధాలా సంతోషంగా ఉండేందుకు ప్రయత్నించేను.

శారద: మిమ్మల్నలా చెయ్యడం ఆమెకు న్యాయం కాదు—నిజమే—కాని ఆమెలో రగిలిన ఆమంటకి ఆమె నిలవలేకపోయింది ... ఈ క్షణిక మైనకోరికలన్నా అతీతమైన...కోరికకి ఆమె లొంగిపోయింది ... ఆశక్తి ఆమెలో ఎక్కువయి లొంగదీసుకుందామెని...(కసిగా చూస్తుంది)

రామో: శారదా...దయచూపెట్టు...ఆ సంగతులు తిరగవెయ్యకు...

శారద: ఆమెని క్షమించగలిగేరా? ఆమె మీకు ఎంతో కష్టాన్ని కలిగించింది ఆపనిచేసి... న్యాయాన్యాయాలు నిర్ణయించే అధికారం లేకపోయినా ఆమె అన్యాయంగా ప్రవర్తించిందనుకుందాం ... కాని నేను...నాబతుకులో చిచ్చురగిల్చేను ... ఇది పొరపాటుకాదు... తెలిసి తెలిసి...క్షమించాలా? ...ఔను... క్షమించాలి...

రామో: శారదా...శారదా...

శారద: నాకు తెల్సు...నేను చూసే నామెని...

రామో: నువ్వు...చూసేవా?

శారద: ఔను...చూసేను...చూసెకూసెదా? ముగ్గురునీ చూసేను...ఎంత ముచ్చటవేస్తున్న సంసారం...

రామో: (జుత్తు పీకుకొని) భగవాన్...భగవాన్... నా కెందుకీ చిత్రవధ...శారదా......నీ బతుకు కొక ఎడారి చేసేను...కేవలం మానసిక బలహీనతకి...శరీరానికి లొంగి... తెలిసి... తెలిసి...నీ పాదాలమీద పడతాను...అలా చూడకు...ఆ మంటలతో కాల్చకు... చేసేం చెయ్యగలను ...బతుకంతా అనుభవిస్తాను బాధ...నరకం... ఇంక ఊరుకో...

శారద: (చివాల్న లేచి) చిత్రవధా? చిత్రవధ... నేనూ అనుభవిస్తున్నాను.....ఇన్నేళ్ళయి...., మాడి మసౌతోంది...నువ్వు రగిల్చిన చిచ్చులో.. నువ్వెందుకుపడాలి యాతన...పడేది నేను... కాలేది నేను...మండేది నేను....

[పిచ్చిదానిలా పకపకా నవ్వి....ఇంటి పైకప్పుకేసి చూస్తూ.]

మండేది నేను...కాలేది నేను...మండేది నేను...కాలేది నేను...ఔనా...ఔనా... శారదా ?... [తెర]

[సశేషము]

మొదటి మూలతత్త్వం: పోసిట్రోనియం

శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు

మానవుడు ఆలోచనాపరుడైనప్పటినుండి ప్రకృతిని పరిసరాలను పరిశీలింప పూనుకొన్నాడు. ప్రకృతిలో గోచరించు వైవిధ్యాన్ని యథాతథంగా అంగీకరించలేక ఆ వైవిధ్యంలో ఏకత్వాన్ని, సంకులత్వంలో సారళ్యాన్ని కనుగొనవచ్చునన్న విశ్వాసంతో శ్రమించ మొదలు పెట్టేడు. బహురూపాలలో నున్న వస్తుసముదాయమంతా ఏవో కొన్ని ప్రాథమిక తత్త్వాలతో ఏర్పడుతున్నదన్న నమ్మకం కలిగింది. దేశదేశాల మనీషాపరులు సహజావబోధంవల్ల ఎవరి మటుకు వారే అంగీకరించిన పైభావంవల్ల ఈ మూల తత్త్వాల సంఖ్య 4 నుండి ఏడువరకు వివిధదేశాలలో ప్రబలింది. భారతీయ తత్త్వవేత్తలు పంచభూతాలను ప్రతిపాదించేరు అవి పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము. ఈ పంచభూతాలతో నే విశ్వం నిర్మింపబడిందని వారి అభిప్రాయం.

వైజ్ఞానికభావం పెంపొందినప్పటినుండి మూల తత్త్వాలను కనిపెట్టడానికై భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు ప్రయోగాలు ప్రారంభించేరు. మూలతత్త్వాల సంఖ్యను నిర్ణయించడానికై రసాయనిక విజ్ఞానులు చేసిన ప్రయోగాలు ఫలించగా, మూలతత్త్వాలసంఖ్య 92 అను నిర్ణయానికి వచ్చేరు గత నూరేళ్ళలోపుగా. మెండెలీఫ్ అను విజ్ఞాని సాహసంగా ఒక మూలపదార్థాల ఆవర్త క్రమసూచిని తయారుచేసి, అప్పటికి తెలిసిన తత్త్వాల కందులో క్రమస్థానాల నేర్పరచి, మునుముందు కనుగొనవలసినవాటికి ఖాళీ గదులుంచి, వాటి స్వరూప స్వభావా లెట్లుండగలవో కొంతవరకు సూచించేడు. ఆ జోస్యం అద్భుతంగా ఫలించింది. ఈనాడు 92 గదులు పూర్తిగా నిండేయి. పైగా పది కొత్తతత్త్వాలు కూడ పరిశోధనాగారాలలో సృష్టింపబడ్డాయి.

ఒక మూలతత్త్వంలోనున్న పరమాణువు లన్నీ ఒకేవిధంగా ఉంటాయన్నది మూలతత్త్వభావానికి గీటురాయి. ఆ విధంగా 92 రకాల పరమాణువు లున్నాయి. ప్రతి పరమాణువు ప్రత్యేకమైన గుణాలు కలిగి ముక్కలుకాజాలనంత చిన్న కణమని పరమాణువు నూహించేరు. ఆ భావం చాలకాలంవరకు అమలులో నున్నప్పటికి సూక్ష్మమైన ప్రయోగాలవల్ల పరమాణువు భిన్నం కాగలదని, దానికి అవయవాలు కలవని తెలియవచ్చింది. ముఖ్యంగా కొన్ని పరమాణువులనుండి విద్యుత్కణాలు, శక్తి తరంగాలు యాదృచ్ఛికంగా వెలువడుచుండుట గమనించిన విజ్ఞానులు పరమాణువునకు నిర్మాణమున్నదని, అది అవయవి అని అంగీకరింపవలసి వచ్చింది. ఏ మంటే పరమాణువునుండి రెండురకాల విద్యుత్కణాలు బహిర్గమించడం స్పష్టంగా కనవచ్చింది. అవి ధనావేశము, ఋణావేశముగల కణాలు. ఏ పరమాణువు నుండి వచ్చిన ఋణకణాలైనా ఒకే ఆవేశంకలిగి ఒకే విధంగా నున్నట్లు స్పష్టమైంది. అంతకంటె తక్కువ ఋణావేశంగల కణం ఏ ప్రయోగంలోను కనిపించ లేదు. అందుచేత, ప్రాథమికమైన ఋణావేశంగల విద్యుత్కణం ప్రతి పరమాణువులో ఒకభాగమని గుర్తించక తప్పిందికాదు. దానిని ఎలక్ట్రాను అన్నారు.

ప్రతి పరమాణువు విద్యుదావేశంలేని తటస్థమైన కణం. అందుచేత పరమాణువులో సమాన విద్యుదావేశంగల ధనకణం ఉండకతప్పదని ఊహించి దానిని గుర్తించేరు. అది ప్రోటాను. విద్యుదావేశంలో అది ఎలక్ట్రానుకు సరిగా ప్రతియైనప్పటికి బరువులో మాత్రం ఎలక్ట్రానుకు రమారమి 2000 రెట్లుంది. ఆ రెండుకణాల చేరికవలన విద్యుదావేశం మొత్తంపై నశించగా ఒక తటస్థకణం ఏర్పడగలదు. అదే పరమాణువు; విద్యుత్కణాల కూడికవలన ఏర్పడిన ద్రవ్యకణము. అదేవిధంగా ప్రతి పరమాణువుకూడ ప్రోటానులు ఎలక్ట్రానులు కూడుటవలన ఏర్పడినట్లు భావించేరు. పరమాణువులోనున్న ప్రోటానులసంఖ్య దాని భారాన్ని నిర్ణయిస్తుంది. ప్రోటానులన్నీ కేంద్రంలో నుంటాయి. వాటిచుట్టూ ఎలక్ట్రానులు నిత్య ప్రదక్షిణాలు చేస్తూంటాయి.

పరమాణుకేంద్రాన్ని పరీక్షిస్తున్న సందర్భంలో మరొక ప్రాథమికకణం కనిపించింది. అది న్యూట్రాను. ప్రోటాను భారమంత బరువున్న తటస్థ కణం. కేంద్రకంలో న్యూట్రానులున్నాయని తెలియవచ్చింది. కాని, ప్రకృతియొక్క సౌష్ఠవంలో విశ్వాసం కలిగిన విజ్ఞాని ఎలక్ట్రానుకు ప్రతియైనకణం ప్రోటాను అని అంగీకరించలేకపోయేడు. వాటి భారంలోనున్న వ్యత్యాసమే దానికి కారణం. అందుచేత సూక్ష్మపరిశోధనలు చేయగా విజ్ఞాని ఊహించిన కణం గుర్తింపబడింది. అది పాసిట్రాను. ఎలక్ట్రానంత బరువు, ఎలక్ట్రానుకు గల ఋణావేశమంత ధనావేశముగల కణమది. అదేవిధంగా ప్రోటానుయొక్క ప్రతియైన నెగట్రానుకూడ బయల్పడింది.

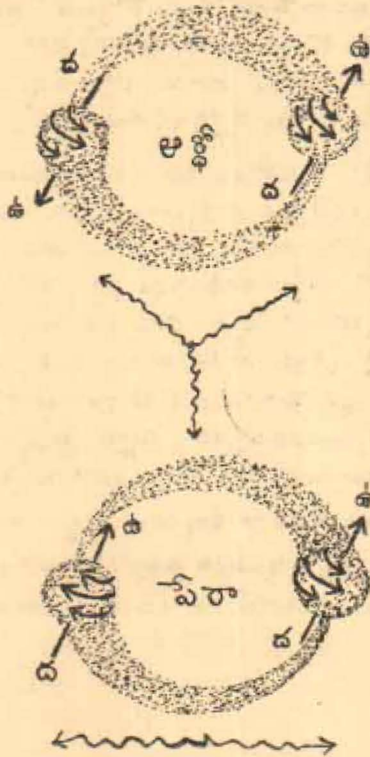
విద్యుదావేశపు ప్రాథమిక కణాలైన ఎలక్ట్రాను పాసిట్రానులు పరస్పరం ఢీకొని, లయమొంది, గామా కిరణాలుగా రూపొందడమూ, గామా కిరణాలు ద్రవ్యంపై పడినప్పుడు ఎలక్ట్రాను పాసిట్రానులు ఆవిర్భవించడమూ కూడ ప్రయోగాలు సూచించేయి. ద్రవ్యము శక్తిగాను, శక్తి ద్రవ్యముగాను రూపాంతరమొందుతుందని పై పరిశీలనలవల్ల స్పష్టమే. కాని, ఎలక్ట్రాను పాసిట్రానులజంట లయమయేలోగా చక్కని నాటకాన్ని ఆడుతాయని ఈ మధ్యనే గుర్తించేరు. ఆ రెండు కలిసి అత్యల్పకాలం ఒక పరమాణువుగా ఏర్పడి, ఒకదానిచుట్టు ఒకటి తిరిగి, నాట్యమాడి, ఢీకొని, లయమై, గామా కిరణాలుగా వెలువడుతాయి ఆ పరమాణువే పాసిట్రోనియం పరమాణువు. పరమాణువులలో మొదటిది; మొదటిది అని మనం భావిస్తున్న హైడ్రోజన్ పరమాణువుకంటె తేలికైనది. పరమాణు భారాన్ని పూర్ణాంకాలలో చెప్పినప్పుడు హైడ్రోజన్ పరమాణుభారం ఒకటి. దానిలో వెయ్యోవంతు బరువున్న పాసిట్రోనియంయొక్క పరమాణుభారసున్న అని వ్రాయాలి. కాని, అది యథార్థంగాదు. ఆ పరమాణువు లయమై రూపాంతరమొందినప్పుడు బలమైన గామా కిరణాలు రెండుకాని, మూడుకాని జనిస్తాయి. పాసిట్రోనియం అత్యల్పజీవి.

సామాన్య పరమాణువులలో స్థిరమై బరువైన కేంద్రకం (nucleus) మధ్యనుండగా, దానిచుట్టు ఎలక్ట్రానులు అనేక కక్ష్యలలో తిరుగుతుంటాయి. కాని, పాసిట్రోనియం పరమాణువులో కేంద్రకమంటూ లేదు. అందున్న రెండు కణాల బరువులో వ్యత్యాసంలేదు. ఒకే భారం వ్యతిరేకమైన ఆవేశంగల కణాలవి. అందుచేత, ఒకటి స్థిరంగానుండి రెండవది దానిచుట్టు తిరిగే అవకాశంలేదు. కాగా, చేతులు పట్టుకొని ఇద్దరు వ్యక్తులు ఒప్పులకుప్ప తిరిగినట్లుగా, ఒక బిందువుచుట్టు అవి రెండు తిరుగుతాయి. వాటిని ఆకర్షించి తిరగనిచ్చేది విద్యుత్ బలం. ఆ విధంగా అది తిరుగుతూ పాసిట్రోనియం వేషం ధరించి మనగలకాలం ఒక సెకండులో కోటియవభాగం మాత్రమే! కాని, ఆ స్వల్పకాలంలోనే కొన్ని లక్షలసార్లు నాట్యం చేయగల సామర్థ్యం వాటికుంది.

పాసిట్రోనియం పరమాణువులలో రెండు రకాలున్నాయి. వాటి లయసమయంలో మాత్రమే వాటి వ్యత్యాసాన్ని గమనించగలము. మొదటి రకం పరమాణువు లయమైనప్పుడు రెండు గామా కిరణాలు జనిస్తాయి; రెండవరకం పరమాణు లయంలో మూడు గామా కిరణాలు జనిస్తాయి. మొదటి రకాన్ని "పేరా పాసిట్రోనియం" అని, రెండవ రకాన్ని "ఆర్థో పాసిట్రోనియం" అని అంటారు.

గామాకిరణాలని గుర్తించే ఉపకరణాలున్నాయి. వాటిలో "గామారే కౌంటరు" ఒకటి. అట్టి రెండు కౌంటర్లని సరళరేఖలో ఏర్పరచి, వాటి మధ్యనొక గొట్టాన్ని పెట్టేరు. ఆ గొట్టంలో పాసిట్రానులు జనిస్తాయి. జనించిన పాసిట్రాను ఎలక్ట్రానుతో చేరి పరమాణువుగా రూపొంది, నాట్యమాడి, లయమైనప్పుడు జనించిన గామాకిరణాలు కౌంటర్లలో ప్రవేశించినప్పుడు ధ్వని చేసేటట్లు, కాంతిరేఖ గోచరించేటట్లు ఆ కౌంటర్లను అమర్చేరు. కాబట్టి పాసిట్రానుజననానికి, కౌంటరు చైతన్యవంతమవడానికి మధ్యనున్న కాలమే పాసిట్రోనియం పరమాణువుయొక్క జీవితకాలమని నిర్ణయించవచ్చు. ఈ విధంగా పేరా పాసిట్రోనియం పరమాణులయాన్ని స్పష్టంగా గుర్తించేరు. సౌష్ఠవంగా ఏర్పరచిన మూడు కౌంటర్లను వినియోగించి ఆర్థో పాసిట్రోనియం పరమాణులయ సమయాన్ని గుర్తించేరు. ఆ విధంగా వాటి జీవితకాలాలు సరాసరిని కనుగొన్నారు. సాపేక్షంగా పేరా పాసిట్రోనియం కంటె ఆర్థో పాసిట్రోనియం ఎక్కువకాలం జీవిస్తుందని తెలియవచ్చింది. ఆర్థో పాసిట్రోనియం జీవితకాలం 1.4×10^{-7} సెకండు.

అంటే, సుమారుగా ఒక సెకండులో ఒక కోటి యవభాగం. పేరా పాసిట్రానియం యొక్క జీవిత కాలం 1.25×10^{-10} సెకండు. అంటే, మొదటిదాని జీవితకాలంలో సుమారు వెయ్యవభాగమని గుర్తించాలి.

పాసిట్రానియం పరమాణువుల జీవితకాలం ఊహాతీతమైనంత స్వల్పమైనప్పటికి ఆస్వల్పజీవితంలోనే కొన్ని లక్షలసార్లు పరిభ్రమిస్తాయి వాటిలోనున్న ఎలక్ట్రాను పాసిట్రానులు. పరిభ్రమిస్తూ తమలో తాము బొంగరం లాగ తిరుగుతుంటాయి. విద్యుదావేశంగల కణం పరిభ్రమించినప్పు డది అయస్కాంతంవలె ప్రవర్తిస్తుంది. అందుచేత, రెండు అయస్కాంతాలు ఒక బిందువు చుట్టు పరిభ్రమించినప్పుడు కలుగుఫలితమే పాసిట్రానియం పరమాణువులో కలుగుతుంది. ఎలక్ట్రాను పాసిట్రానులు విరుద్ధావేశం గలవి. అవి ఆత్మభ్రమణం చేసినప్పుడు ఆ భ్రమణ విధానాన్ని బట్టి వాటికి అయస్కాంత లక్షణాలు అలవడతాయి. రెండూ సవ్యంగా ఆత్మభ్రమణం చేస్తే భిన్న ధ్రువాలు ఒకే వైపునవున్న అయస్కాంతాలట్లు ప్రవర్తిస్తాయి. లేదా, ఒకటి సవ్యంగాను రెండవది అపసవ్యంగాను ఆత్మభ్రమణం చేసిన పక్షమందు రెండిటి సజాతిధ్రువాలు ఒకే వైపునవున్న అయస్కాంతాలట్లు ప్రవర్తిస్తాయి. ఈ వ్యత్యాసమే వాటిని ఆర్థో పేరాపాసిట్రానియములుగా విభాగించింది. చిత్రంలో చూపినట్లు ఆర్థో పాసిట్రానియం పరమాణువులోనున్న కణాలు వాటి అక్షలు సమాంతరంగానున్నప్పు డత్యధికంగా ఆకర్షించుకొనగా పేరాపాసిట్రానియం పరమాణువులోనున్న కణాలు వాటి అక్షలు ఒకే సరళరేఖలో నున్నప్పు డత్యధికంగా ఆకర్షించుకొంటాయి. ఎలక్ట్రాను పాసిట్రానుల పరిభ్రమణంలో పేరాపాసిట్రానియం పరమాణువు త్వరగా భగ్నమయే అవకాశముంది. అందులో పరస్పరాకర్షణబలం అధికమవడమే ముఖ్యకారణం.

శక్తికూడా కణరూపంలో వ్యక్తం కాగలదు. అట్టి శక్తికణాలను ఫోటాను లన్నారు. మనం పరిశీలించు పరిస్థితినిబట్టి గామా కిరణంగానో లేక ఫోటానుగానో శక్తి వెల్లడి కావచ్చు. పాసిట్రానియం పరమాణువు లయమైనప్పుడు అథమం రెండు ఫోటానులైనా జనించాలని ప్రకృతి నిర్ణయం. తుపాకి పేల్చినప్పుడు గుండు ముందుకి దూసుకొనిపోయినప్పుడు తుపాకిని వెనుకకు నెట్టుతుంది. ఆవేగ నిత్యత్వ (Conservation of momentum)సూత్రప్రకారం గుండుయొక్క ఆవేగానికి సమమైన ఆవేగాన్ని తుపాకికి కలిగిస్తుంది. అదే విధంగా, ద్రవ్యం శక్తిగా రూపాంతరం పొందినప్పు డొక్క ఫోటానే జనించడానికి వీలులేదు. అథమం రెండైనా జనిస్తే అవి ఇరువైపులా దూసుకొనిపోతాయి. ఒకప్పుడు మూడుఫోటానులు జనించవచ్చు. స్వల్పకాల జీవియైన పేరాపాసిట్రానియం పరమాణువు లయమైనప్పుడు రెండుఫోటానులును; అంతకంటె దీర్ఘకాల జీవియైన ఆర్థోపాసిట్రానియం పరమాణువు లయమైనప్పుడు మూడుఫోటానులును జనిస్తాయని ప్రయోగపూర్వకంగా విజ్ఞానులు నిరూపించేరు.

పాసిట్రానియంను స్వల్పమాత్రంగా సృష్టించ కలిగినప్పటికి, దాని జీవితకాల మత్యంత స్వల్పమైనప్పటికి దాని వర్ణపటం (Spectrum) ని తీయకలిగేరు. ప్రతి మూలతత్త్వము దానికి సహజమైన వర్ణపటాన్ని కలిగిస్తుంది. మూలతత్త్వం ఉత్తేజితమైనప్పుడు వర్ణపటం లభిస్తుంది. మూలతత్త్వాల వర్ణపటాలలో కొన్ని భాసుర

రేఖలుంటాయి. సోడియం రెండు పసుపు పచ్చని గీతలు కలిగివుంది. పాదరసపు వర్ణపటంలో నీలి, ఆకుపచ్చ, పసుపు పచ్చగీత లుంటాయి. వాటివాటి స్థానాలు స్థిరమైనవి. గీతల స్థానాలనుబట్టి వాటిని కలిగించిన మూలతత్వాన్ని గుర్తిస్తారు రేఖారహస్యా లెరిగిన విజ్ఞానులు. అదేవిధంగా పాసిట్రోనియం యొక్క రేఖాపటాన్ని పరిశీలించి వారి జోస్యం యథార్థ మయిందని విజ్ఞానులు తృప్తిపడ్డారు. సుమారుగా స్థిరంగానున్న ప్రోటాను చుట్టు ఒక్క ఎలక్ట్రాను తిరుగుతూంది హైడ్రోజన్ పరమాణువులో. అట్లు కాక, ఒకే బిందువు చుట్టు ఎలక్ట్రాను పాసిట్రానులు రెండూ తిరుగుతున్నాయి పాసిట్రోనియం పరమాణువులో. కక్ష్యలో తిరుగుతూన్న ఎలక్ట్రాను ఒక కక్ష్య నుండి మరొక కక్ష్యకు గెంతినప్పుడు వర్ణపటంలో భాసురరేఖ లేర్పడతాయి. ప్రతి రేఖ ఒక ప్రత్యేక అలపొడవుని నిరూపిస్తుంది కాంతి అలపొడవు గల కాంతి కిరణాలను హైడ్రోజన్ ప్రసరిస్తుంది. హైడ్రోజన్ పరమాణువుకంటె పాసిట్రోనియం పరమాణువు రెండింతలుండాలి; ఏమంటే పాసిట్రోనియంలో రెండు కణాలు తిరుగుతున్నాయి. అందుచేత పాసిట్రోనియం ప్రసరించు కాంతియొక్క అలపొడవు కూడా హైడ్రోజన్ కాంతి అలపొడవుకి రెండురెట్లుండాలని సిద్ధాంతరీత్యా నిర్ణయించేరు. అదినిజమని ప్రయోగం రుజువుచేసింది. ఈవిధంగా అత్యల్ప జీవియైన పాసిట్రోనియంను సృష్టించి, గుర్తించి, లక్షణాలు తెలిసికొని, మూలతత్వాలలో ప్రథమ స్థానం పాసిట్రోనియందని నిరూపించేరు. పరమాణు భారం లేని తత్వమది. లయంకోసమే అది జనిస్తుంది. పాసిట్రోను జనించగానే అదొక ఎలక్ట్రానుతో నాట్యాని కుపక్రమించి, కొన్ని లక్షలసార్లు తిరిగి తిరిగి రెండు ఫోటానులుగా కాని, మూడు ఫోటానులుగా కాని రూపాంతరం పొంది, శక్తిని ప్రసాదిస్తుంది.

ఇంకా తెలిసికోవలసిన రహస్యాలున్నాయి. ఎలక్ట్రానుకి ప్రతిదైన పాసిట్రాను, ప్రోటానుకి ప్రతిదైన ఏంటీప్రోటాను లేక నెగట్రాను మన మెరిగిన ప్రపంచంలో అట్టే కనిపించవు. ఒక వేళ వాటిని మనం యంత్రాలలో సృష్టించినప్పటికి అవి వెంటనే లయమై శక్తి క్రింద మారిపోతాయి. దీనికి కారణం తెలియదు. మన మెరుగని ఆకాశవిహారాలలో క్రొత్త రకం ద్రవ్యముండవచ్చునని విజ్ఞుల అభిప్రాయం. ఆ ద్రవ్య పరమాణువులందు కేంద్రకంలో నెగట్రానులు న్యూట్రానులు ఉండగా కేంద్రకం చుట్టూ పాసిట్రానులు తిరగవచ్చు. ఆ ద్రవ్యం మనలోకాలలో ద్రవ్యం వలెనే ఉంటుందంటారు. దానిని గుర్తించగలమా?

ఒక సంఘటన

శ్రీ కొమ్హారి హనుమంతరావు

ప్లాట్ ఫారమ్‌మీద పెళ్ళివారిదృశ్యం డాక్టర్ శర్మని ఆకస్మికంగా ఆకర్షించింది. ఏభై సంవత్సరాల వయస్సు దాటిపోయి ఇప్పుడిప్పుడే ముడతలు పడుతున్న అతడి ముఖంమీద సానుభూతి ఛాయగా వ్యాపించింది. వాళ్ళందరూ కూడా తన మాతృభాషలోనే మాటాడుతున్నారు. ఐదు సంవత్సరాలు విదేశంలో ఉండిపోయి తిరిగి రావడం, తన మాతృభాష మాట్లాడే ప్రజలని కలుసుకోవడం, అన్నిటికన్నా పెళ్ళికుమార్తెను అత్తవారింటికి వీడ్కొలుపుతున్న ఆ దృశ్యం అతడి మనస్సును ఉద్వేగంతో నింపేయి.

రైలు బయలుదేరబోతోంది. గార్డు విజిల్ ఊదాడు. ఆ అబ్బాయి, క్రొత్తగా పెళ్ళయిన అతడి భార్య, అతడి ముసలి తల్లిదండ్రులు డాక్టర్ శర్మ ఉన్న కంపార్ట్‌మెంట్‌లోకి వచ్చేరు. తల్లిదండ్రులిద్దరూ లోపలికి వచ్చేసి కిటికీలోంచి బంధువులందరి దగ్గరా సెలవు తీసుకొంటున్నారు. ఆ అబ్బాయి, అమ్మాయి గేట్ దగ్గర నిలబడ్డారు.

"వెళ్ళొస్తానమ్మా. వస్తాను నాన్నా." ఆ అమ్మాయి ప్లాట్ ఫారమ్‌మీద నిలబడ్డ తన తల్లిదండ్రులతో దీనంగా అంది. సహజంగా పెరుగుతున్న చోటు నుండి ఊడదీసి ఇంకోచోట పాతిన మొక్కలాగ ఆమె ముఖం వాడిపోయి బెంగగా ఉంది.

"వెళ్ళగానే ఉత్తరం రాయమ్మా." ఆమె తండ్రి అన్నాడు. వెంటనే ఆ అబ్బాయిని చూసి మళ్ళీ అదే అడిగాడు.

"అలాగే నాన్నా."

"తప్పకుండా రాస్తానండీ." ఇద్దరూ అన్నారు. కూతుర్ని అత్తవారింటికి పంపించి వేస్తున్న ఎడబాటు మనస్సుని క్రుంగదీస్తున్నా ఆ అమ్మాయి తండ్రి ఎంతో ప్రయత్నంమీద పైకి లేని ధైర్యాన్ని ప్రకటిస్తున్నాడు. ఆ అమ్మాయి తల్లి కళ్ళు రెండూ కరిగి కన్నీరై ప్రవహిస్తున్నవి. వీళ్ళందరి మధ్యా ఆ అబ్బాయి పరిస్థితి విషమంగా ఉంది.

రైలు కూతకూసి బరువుగా కదిలి బయలుదేరింది. ప్లాట్ ఫారమ్ క్రమంగా వెనక్కి నిర్గమిస్తున్నది. ఆ అమ్మాయి తన తల్లిదండ్రులనుండి కోసి వేరుచెయ్యబడుతున్నది. నిర్నిమేషమైన దృష్టులతో రైల్లో పోతున్న తమ కూతుర్ని చూస్తూ ఆ తల్లిదండ్రులిద్దరూ రెండు శిలా విగ్రహాలవలె ప్లాట్ ఫారమ్‌మీద నిలబడిపోయారు. ఆ ఫస్ట్ క్లాస్ కంపార్ట్‌మెంట్ గేట్ దగ్గర నిలబడ్డ తమ కూతురుతప్ప తక్కిన రైలేమీ వాళ్ళకి కనిపించడం లేనట్లుంది.

రైలు మలుపు తిరగడంతో ఈ దృశ్యం అంతా తటాలున మారిపోయింది. ఆ అబ్బాయి, అమ్మాయి లోపలికి వచ్చి సామానులు సర్దుకొని పక్క చుట్టలు విప్పుకోసాగేరు. డాక్టర్ శర్మ ఇదంతా కొంతసేపు కుతూహలంగా పరిశీలించాడు. ఆ కంపార్ట్‌మెంట్‌లోని ఆరో వ్యక్తికి సుమారు నలభై సంవత్సరాలుంటాయి. అతడిలో ప్రత్యేకలక్షణా లేవీ లేవు. సిగరెట్టు కాలుస్తూ న్యూస్ పేపర్ చదువుతున్నాడు.

రైలు క్రమక్రమంగా వేగం హెచ్చుతున్నది. టక్ టకా టక్ టకా అనే నిర్విరామమైన రైలు ధ్వనులు ఒకేశృతిలో డాక్టర్ శర్మ కర్ణపుటాలకి వినబడతాయి. దగ్గరగా ఉన్న చెట్లు, పొదలు, టెలిఫోన్ స్తంభాలు చర్ చర్‌మని వెనక్కి పోతాయి. కొంత దూరంలో ఉన్న చెట్లు, ఎలెక్ట్రిక్ స్తంభాలు రైలుతోబాటే ముందుకి వస్తాయి. కనుచూపు మేరలో ఉన్న పచ్చటి ముద్దలవంటి చెట్లశిఖరాలు, మబ్బుల ఆకారాలు, దృక్పథపు చివరలో నీలి ముసుగులు వేసుకొన్న కొండలు— ఇవన్నీ ఒక పెద్దవలయంలో తమలో తామే సుళ్ళు తిరుగుతాయి.

సాయంకాలం సూర్యుడివేడి తగ్గినా ఇంకా ఎండ పోలేదు. ఒకవైపునుండి ఎండ కాస్తూఉంటే

ఇంకో వైపునుండి వర్షం పడుతోంది. ఏటవాలుగా ప్రసరిస్తున్న సూర్యకాంతిలో వాన చినుకులు తళతళ మని మెరుస్తున్నాయి. వర్షార్ద్రప్రకృతిని సూర్య కాంతులు మృదువుగా స్పృశించి ఆకాశంలో తూర్పు దిక్కున రమ్యమైన ఇంద్రధనుస్సును చిత్రిస్తున్నవి. భూమి తడిగా ఉంది. చెట్లు వర్షం కారుతున్నాయి. ఎంతో రమణీయంగా ఉంది ప్రకృతి. ప్రకృతి తలనిండా స్నానంచేసి సౌందర్యార్చన చేస్తున్నట్లుఉంది. భగవానుని సౌందర్య స్వరూపాన్ని ధ్యానం చేస్తున్నట్లుగా ఉంది.

ఎండ, వాన, ఇంద్రధనుస్సు—ఇవన్నీ ప్రకృతిలో ఎలాగ ఏర్పడుతాయో సైన్సు మనకు విడదీసి చూపుతుంది. కాని మానవ ఆత్మ పీటలో సైన్సుకి అందని అనుభూతిని, ఉత్కంఠను పొందుతుంది. ఈ సృష్టికి సైన్సు సరియైన నిర్వచనం అవునా? కాదా? అనేది చాలా చిక్కు సమస్య.

ఈ సమస్య కొంతవరకూ డాక్టర్ శర్మ వ్యక్తిత్వానికి సంబంధించినది. కాని ప్రస్తుతం అతడు ఆ సమస్యని తర్కించడం లేదు. అతడికి కంపార్ట్మెంట్లో తనతో ఉచితమైన సంభాషణచేసే తోటి ప్రయాణీకులు దొరక లేదు. ఆ అబ్బాయి తల్లిదండ్రులు బద్ధకంగా శరీరాలు వాల్చారు. నిర్విరామమైన రైలు ధ్వనుల శృతి వారిమీద మత్తుమందులాగ పనిచేస్తున్నది. ఆ అబ్బాయి తన సూట్ కేస్ తెరచి, అందులోనుంచి ఒక పుస్తకంతీసి చదవసాగాడు.

ఆ అమ్మాయి ఏదో సినిమా మేగజీన్ పేజీలు త్రిప్పుతున్నది. డాక్టర్ శర్మని ఆమె అలంకరణ, క్రొత్తగా పెళ్ళయిన స్త్రీని అత్తవారింటికి సాగనంపుతున్న అలంకరణ అమితంగా ఆకర్షించింది. పారాణి పూసిన ఆమె పాదాలమీద సరిక్రొత్తచీర కుచ్చెళ్ళు జీరాడుతున్నాయి. నుదుటిమీద కళ్యాణతిలకం, కళ్ళకి కాటుక—పెళ్ళికళతో ఆమె ముఖం నిండుగా వెలిగింది. ఆమెజడలోని తెల్లటి, ఎఱ్ఱటి, పచ్చటి రంగులపువ్వులు ఆనందంతో విచ్చుకొన్నాయి.

పువ్వులలో సౌందర్యాన్ని డాక్టర్ శర్మ ఒక ప్రత్యేకమైన పద్ధతిలో మెచ్చుకొని ఆనందిస్తాడు. పువ్వులలోని పరిమళం, రంగు, మృదుత్వం ఇవికేవలం క్షణికమైనవి అనీ, మైక్రో స్కోప్ క్రింద పరీక్షిస్తే పువ్వులలో జీవశక్తి, అసలు సౌందర్యం కనిపిస్తుందనీ అతను వాదిస్తాడు. తన సహోపాధ్యాయుడు వ్రాసిన ఒక పుస్తకానికి పరిచయవాక్యాలు వ్రాస్తూ చెట్లలో సౌందర్యంగురించి తన అభిప్రాయాన్ని ఇట్లా వ్యక్త పరచాడు.

“ఒక చిన్న కొయ్య ముక్క, ముసలివాళ్ళు ఊతగా ఉపయోగించే కఱ్ఱలో ఒక సన్నటి ముక్కని కోసి మైక్రో స్కోప్ క్రింద పరిశీలించిచూస్తే అందులో జైలమ్ కణాల సముదాయం ఎంతో అందంగా కనిపిస్తుంది. ఎండి నిర్జీవమై పోయిన ఒక కొయ్య ముక్కలో మైక్రోస్కోప్ క్రింద ఇంతఅందం కనిపించినప్పుడు, నిండా జీవిస్తున్న పువ్వులు మొదలైన వాటిలో ఎంత అందం కనిపిస్తుందో చెప్ప నక్కర లేదు. ప్లాంట్ అనాటమీ చెట్లలో అంతరంగా దాగి ఉన్న సౌందర్యాన్ని బయటికి చూపుతుంది” అని వ్రాశాడు.

సైన్సు, డాక్టర్ శర్మ హృదయంలో ఉద్వేగ కలిగించడం ఈ వాక్యాలతో తెలుస్తుంది. సైన్సుని ఒక వృత్తిగా, కాలక్షేపంగా మాత్రమే కాకుండా, జీవిత సమస్యలని పరిష్కరించుకొనే సాధనంగా డాకర్ శర్మ స్వీకరించాడు. ఈ ఉద్దేశంతోనే జీవ శాస్త్ర విజ్ఞానాన్ని సామాన్యప్రజలకి అందించడానికి అతను ఎన్నో వ్యాసాలు వ్రాశాడు. “ది ఆరిజిన్ ఆఫ్ లైఫ్”, “మ్యుటేషన్స్ అండ్ ఇవొల్యూషన్”, “ది ప్రాపర్ టీస్ ఆఫ్ ప్రొటో ప్లాజమ్”, “మేన్స్ ప్లేస్ ఇన్ నేచర్”, “ది ఫ్యూచర్ ఆఫ్ మేన్ అండ్ ఆఫ్ లైఫ్”, “హెరిడిటి అండ్ సోషల్ ప్రొబ్లమ్స్”—ఇవి అతడువ్రాసిన కొన్ని వ్యాసాలు. ఇవన్నీ ఒక సంపుటిగా “లైఫ్ అండ్ నేచర్” అనే పేరున ప్రకటించబడ్డాయి. ఈ పుస్తకం డాక్టర్ శర్మకి జనసామాన్యంలో ఎంతో కీర్తిని కలిగించింది. ప్రస్తుతం అతడు పోస్ట్ గ్రాడ్యుయేట్ విద్యార్థులకి ఉపయుక్తంగా ఉండేటట్లు జెనెటిక్స్ మీద ఒక పుస్తకం వ్రాసేప్రయత్నంలో ఉన్నాడు. ఆ పుస్తకానికి కావలసినగ్రంథ మంతా ఎంతో దీక్షతో సమకూర్చు కొంటున్నాడు. డాక్టర్ శర్మకి కార్యదీక్ష, విజ్ఞానతృష్ణ అపారం. రోజూ ఉదయాన్నే లేబొరేటరీకి పోవడం, సాయం కాలంవరకూ శాస్త్రపరిశోధనలో గడపడం, రాత్రి పడుకోబోయేముందు సుమారు నూరుపేజీల ఏదైనా శాస్త్రగ్రంథాన్ని చదవడం-గత ఇరవై అయిదేళ్లగా అతడి దినచర్య సరిగా, ఇదే ప్రణాళికలో జరుగుతూ

వచ్చింది. ఈ ఇరవై అయిదేళ్ళలోనూ అతడు చేసిన శాస్త్ర పరిశోధన ప్రపంచంలో అందరి శాస్త్రజ్ఞుల మన్ననలనూ అందుకొన్నది. జెనెటిక్స్‌లో ప్రపంచం మొత్తంమీద అగ్రగణ్యులైన శాస్త్రజ్ఞులు కొద్దిమంది లోనూ డాక్టర్ శర్మ ఒకడు. ఏభైఏళ్ళు దాటిపోయినా అతనికి గల విజ్ఞానతృష్ణ తగ్గలేదు సరికదా హెచ్చసాగింది. ఈ విషయంలో డాక్టరుశర్మ ఎంతో గర్వపడతాడు. అతడి జీవితమంతా ఒక విజ్ఞానయాత్ర వలె సాగుతోంది. విజ్ఞానతృష్ణ, జీవితంలో కార్యదీక్ష లేని మనుష్యులను, ముఖ్యంగా యువకులను డాక్టరు శర్మ క్షమించలేడు. అందుచేతనే ఆ అబ్బాయి ఒక నవలని ఎంతో ఉత్సాహంతో చదవసాగినప్పుడు అతడి అభిప్రాయంలో ఆ అబ్బాయి మనస్తత్వం పైన ఒక నిరాదరణ, చిన్నచూపు కలిగేయి. ఆ నవలకి బదులుగ ఒక సైన్స్ న్యూస్ సంపుటంగాని, విజ్ఞానదాయకమైన మరొక పుస్తకంగాని అతడు చదివినట్లయితే డాక్టర్ శర్మ అతడిని మెచ్చుకొని వుండును. ఈ తేలిక భావంతోనే నవల చదువుతున్న అతడి ముఖకవళికలని డాక్టర్ శర్మ పరిశీలించసాగాడు. కథలోని ఏదో విషాద సంఘటనని బట్టి కాబోలు అతడి ముఖంలో సానుభూతి స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది. ఆ అబ్బాయి నవలలో గబగబా కొన్ని పంక్తులు చదివి, పుస్తకం ప్రక్కని పెట్టి, తన భార్యవంక తిరిగి—

"పటాపా! ఈ కథలో పటాపా ఆ పెళ్ళమ్మాయి క్షణికమయిన ఆకర్షణ, మోహాంధవల్ల జీవితంలో శాశ్వతమయిన ప్రేమను పోగొట్టుకుంటుంది. ప్రపంచంలో ఇది సాధారణంగా జరిగే పొరపాటు" అన్నాడు. ఆ అమ్మాయి తన పుస్తకంలోనుంచి తలపైకెత్తి, అంతా శ్రద్ధగా విని, జవాబు చెప్పడానికి ఏమీ లేనందువల్ల తిరిగి తన పుస్తకం చదవడంలో నిమగ్నురాలయిపోయింది.

ఈ ఇతివృత్తం డాక్టర్ శర్మకి సరదా కలిగించలేదు. ప్రేమకి అతడి మనస్థితిని తాకే శక్తి లేదు. అతడికీ అతడి భార్యకీగల సంబంధంలో ప్రేమయొక్క ఉద్వేగము లేదు. అది మిక్కిలి సాధారణమైనది, బాహిరమయిన లౌకిక మర్యాదలకు సంబంధించినది. భార్యను గురించి అంతకన్నా ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసుకోవడానికి అతడికి నిత్యజీవితంలో వ్యవధి లేకపోయింది. అందుచేతనే అతడి మనస్థితికి ఆ ఇతివృత్తం హేళనంగా తోచింది.

ఆ అబ్బాయిని పరిశీలించడం విరమించేడు. కాలం గడవడానికి మంచిపుస్తకం ఏదీ దగ్గర లేకపోవడము డాక్టర్ శర్మకు చికాకు కలిగించింది. ఉత్తమమైన ఉపయోగకరమైన శాస్త్రగ్రంథాలు ఎన్నో అమెరికాలో కొని అతడు తెస్తున్నాడు. కాని అవన్నీ వెనుకగా ఓడమీద వేరే వస్తున్నాయి. అతని దగ్గర ప్రస్తుతం ఏదీ పుస్తకం లేదు. కాలం ఎలా గడుస్తుందో తెలియడు.

బయట క్రమంగా చీకటి ముసిరి దట్టంగా వ్యాపించింది. రైలేదో స్టేషనులో ఆగింది. తక్కిన ప్రయాణీకు లందరూ రాత్రి భోజనాలు చెయ్యడానికి ఉపక్రమింప సాగారు. శర్మకి ఆకలిగా లేదు. కొన్ని పళ్ళు కొనుక్కొని తినసాగాడు.

"మీరు రాత్రి భోజనం చేయరా?"—ఆ అబ్బాయి డాక్టర్ శర్మని ఉద్దేశించి ఇంగ్లీషులో అడిగేడు.

"ఆకలిగా లేదు" అని శర్మ ఇంగ్లీషులో చెప్పేడు.

"ఎక్కడికి వెళ్తున్నారు?" ఆ అబ్బాయి మళ్ళీ ప్రశ్నించాడు.

"వాల్తైర్" అన్నాడు శర్మ.

"మీరు తెనుగువాళ్లా?" ఆ అబ్బాయి ఉత్సుకతతో తెనుగులో అడిగాడు.

"అవును." అన్నాడు శర్మ. తక్కినవాళ్ళంతా అతడిని అభిమానంతో చూశారు.

"మేమూ విశాఖపట్నమే వస్తున్నాం" అన్నాడు ఆ అబ్బాయి. తర్వాత కొద్ది క్షణాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచింది.

"మీది విశాఖపట్నమా?" ఆ అబ్బాయి మళ్లీ ప్రశ్నించాడు.

"అవును." అన్నాడు శర్మ. తర్వాత ఆ అబ్బాయి డాక్టర్ శర్మ ఉద్యోగం వాటినిగురించి ప్రశ్నిస్తూ సంభాషణ చేశాడు. డాక్టర్ శర్మ విశ్వవిద్యాలయంలో వృక్షశాస్త్రంలో ప్రధానోపాధ్యాయుడు. విజిటింగ్ ప్రొఫెసర్ గా అమెరికా వెళ్ళి, ఐదు సంవత్సరాలు అక్కడఉండి తిరిగి వస్తున్నాడు. ప్రస్తుతం అతడు ఆ ప్రయాణంలోనే ఉన్నాడు.

"మీరాది విశాఖపట్నమా?" ఈసారి ప్రశ్నించే వంతు తనది అని తోచి శర్మ ప్రశ్నించేడు.

"అవును. నేనక్కడే మెడిసిన్ చదువుతున్నాను." ఆ అబ్బాయి అన్నాడు. డాక్టర్ శర్మకి తన పెద్దకొడుకు ఈ మధ్యనే ఎమ్. డి. పాసయినట్లు వ్రాసిన ఉత్తరం జ్ఞాపకం వచ్చింది. అతడి రెండో కొడుకు అమెరికాలో భౌతిక శాస్త్రంలో పి. హెచ్. డి కి చదువుతున్నాడు. శర్మ అతనే కూతురునీ, ఆఖరి కొడుకునీ భార్యతో స్వదేశంలో విడిచిపెట్టి అమెరికా వెళ్ళేడు. కూతురు తను నిష్ణాతుడైన వృక్షశాస్త్రంలోనే బి. యస్. సీ. చదువుతోంది. ఆమెను ఆ శాస్త్రంలో చాలా పెద్దదాన్ని చెయ్యాలని అతడి గాఢ ఆశయం. ఆఖరికొడుకు పిన్నవాడు. కాన్వెంట్‌లో చదువుతున్నాడు. క్లాసులో ప్రతి సబ్జెక్టులోనూ ఫస్టుమార్కు తనదేనని విదేశంలో ఉండే తండ్రికి ఉత్తరాలు వ్రాస్తూ ఉండేవాడు. తన విజ్ఞాన పిపాసా, తెలివితేటలూ తన బిడ్డలందరికీ సంక్రమించినందుకు డాక్టర్ శర్మకి చాలా సంతృప్తిగా ఉంది. అసలు అతని బిడ్డలందరి విద్యాభ్యాసం, లోకజ్ఞానం, సంస్కృతి అన్నీ తన అభిప్రాయంలో ఉత్తమ అభిరుచులు అనుకొనే వాటి ప్రకారమే ఏర్పరుపబడ్డాయి.

డాక్టర్ శర్మకీ, ఆ అబ్బాయికీ అభిరుచులలో సారూప్యం లేదు. అంతేకాదు, శర్మ ఉద్దేశంలో చాలా అంతరం ఉంది. అందుచేతనే తర్వాత వాళ్ళిద్దరి మధ్యా సంభాషణ సరదాగా సాగలేదు. ఏదో కాలం గడిపివెయ్యడానికి మాత్రం వినియోగపడింది. అమెరికా దేశం, అక్కడి లేబొరేటరీలలోని సౌకర్యాలూ వీటిని గురించి చాలాసేపు మాట్లాడుకొన్నారు. ఆ అబ్బాయి తల్లిదండ్రులు నిద్రపోడానికి ఉపక్రమిస్తున్నప్పుడు శర్మ టైమ్ చూశాడు. రాత్రి పదిగంటలు కావస్తోంది. తనుకూడా పడుకొందుకి బట్టలు మార్చుకొన్నాడు.

"నిద్రవస్తోందా?" ఆ అబ్బాయి తన భార్యని గోముగా అడిగాడు.

"ఏమో!" అంది ఆమె విలాసంగా ఒళ్లు విరుచుకొంటూ. లైట్లన్నీ ఆర్పేసి అందరూ నిద్రకి ఉపక్రమించారు. కంపార్ట్‌మెంట్‌లో నిశ్శబ్దం రైలు ధ్వనుల శ్రుతిని అధికం చేస్తున్నది. రైలు చాలా వేగంగా పోతూ పట్టాలమీద తేలిపోతున్నట్లుగా పోతున్నది. డాక్టర్ శర్మ కళ్ళు మూసుకొన్నాడు గాని ఆలోచనలు పరిపరివిధాలుగా పోతున్నాయి. తన విద్యార్థి జీవితం, సాధించిన గొప్ప కార్యాలూ వీటిని గురించి ఒకసారి ఆలోచిస్తాడు. ఇంకోసారి అతడి మనస్సు ఇంటి దిక్కుగా భార్యాబిడ్డలవైపు ప్రసరిస్తుంది. మరోసారి అమెరికాదేశపు లేబొరేటరీలలోని సౌకర్యాలూ, హిందూదేశపు లేబొరేటరీల దీనపరిస్థితులు వీటిని గురించి బాధతో ఆలోచిస్తాడు. అతడికి ఎప్పుడు నిద్ర వచ్చిందో అతడికే తెలియదు.

ఎప్పుడు తెల్లవారిందో తెలియదు. ఎప్పుడు రాత్రి వర్షం కురిసి కురిసి వెలిసిందో తెలియదు. డాక్టర్ శర్మ నిద్ర లేచేసరికి బాగా ప్రొద్దెక్కింది. అంతా ఇదివరకే లేచి ఉన్నారు. ఆ నలభై నిమిషాలలో వచ్చే స్టేషన్‌లో దిగిపోవడానికి తయారవుతున్నారు.

రైలేదో జంక్షన్‌లో ఆగింది. అంతా ఫలహారాలు చేశారు. రైలు తిరిగి కదిలే వేళ అయింది. ఆ అబ్బాయి చాలా ముందుగా టిఫిన్ ముగించి బుక్‌స్టాల్‌లో పుస్తకాలేమైనా ఉంటాయేమో అని వెళ్లాడు. ఇంకా తిరిగి రాలేదని అతడి తల్లి దిగులుపడుతోంది.

అవతల ప్లాట్‌ఫారమ్‌లో బుక్‌స్టాల్‌లో పుస్తకాలు చూస్తున్న ఆ అబ్బాయి పరధ్యానంగా రైలు బయలుదేరిపోవడం చాలాసేపటి వరకూ గమనించలేదు. తీరా రైలుకూత కూసి కదులుతూ ఉండగా చప్పున పుస్తకాలు పడేసి తొందరగా పరుగెత్తాడు. ప్లాట్‌ఫారమ్‌లో చాలా ముందుగా ఉన్న తన కంపార్ట్‌మెంట్ వైపు దూసుకుపోయాడు. అతడు పరుగెత్తుతూ తమ కంపార్ట్‌మెంట్‌ను సమీపించడం డాక్టర్ శర్మ ముందుగా చూశాడు. ఒక్క క్షణం అతడు తమ పెట్టెని అందుకోలేడని సందేహించి వెనకాల ఏదైనా పెట్టెలోకి ఎక్కితే బాగుండునని అనుకొన్నాడు. మరుక్షణంలోనే ఆ అబ్బాయి తమ పెట్టెను చేరుకొన్నాడు. గేట్‌ని పట్టుకొని, కొన్ని గజాలు రైలుతో బాటే ముందుకి పరుగెత్తి లోపలికి దూకాడు.

కాని! ఏదీ అతడు? ఏమైపోయాడు? అంతా కెవ్వున కేక వేసి గేట్ దగ్గరకి పరిగెత్తారు. ఎవ్వరికీ ఏమి చెయ్యడానికీ తోచకుండా బుద్ధి శూన్యంగా ఉంది. రైలు హఠాత్తుగా ఆగిపోయి అంతా త్రుళ్లిపడ్డారు.

....

రైలుని కొన్ని ఫర్లాంగులు వెనక్కి నడిపించి ఆ అబ్బాయి మృతకళేబరాన్ని బయటకి తీశారు. కొద్దిక్షణాలలో స్టేషనంతా హాహాకారాలతో, సానుభూతితో, ఆశ్చర్యంతో నిండిపోయింది. ఏ దేవుడో పగబట్టి ఇలా చేశాడని అంతా అనుకుంటున్నారు. ఆ అబ్బాయి తల్లిదండ్రులు గుండెల్ని అరచేతులతో బాదుకొంటూ ఏడుస్తున్నారు. ఆ అమ్మాయి విలాపానికి అంతులేదు. ఈ దృశ్యాన్ని చూస్తున్న డాక్టర్ శర్మ రెండు కళ్ళూ రెండు అగ్నిగోళాలవలె జ్వలించి పోయాయి. అతడిని ఈ సంఘటన బాగా కదిపి వేసింది. ఇలాటి రైలు ప్రమాదాలని అతడు ఇదివరకు ఎప్పుడూ చూడలేదు. రైళ్ళక్రిందపడి మనుష్యులు చచ్చిపోవడం వార్తాపత్రికలలో చదివాడు. కాని అవి కొన్ని కేవలం వార్తలకన్నా ఎక్కువ ఏమీ కావు. ఆ అబ్బాయి భార్యని ప్రేమిస్తూ, తల్లిదండ్రులతో మాట్లాడుతూ ఇప్పటిప్పటివరకూ తన కళ్ళముందు నిండా జీవిస్తూనే ఉన్నాడు. ఒక్క క్షణంలో రైలు ప్రమాదానికి లోనై చచ్చిపడి ఉన్నాడు.

డాక్టర్ శర్మ వెళ్ళి ఆ అబ్బాయి శిథిలశరీరాన్ని చూశాడు. అబ్బ! ఘోరంగా ఉంది. కొన్ని క్షణాలసేపు జీవితం, మరణం ఇవి కొన్ని శాస్త్రీయమైన పద్ధతులుగా అతడికి కనిపించడం హఠాత్తుగా ఆగిపోయింది. ఆ దేహాన్ని చూడలేకపోయాడు. తల బాధతో గిర్రున తిరిగిపోయింది. కాళ్ళు భూమిమీద నిలవలేక నీరసంగా తేలిపోసాగాయి. రెండు నిముషాలలో అతడు స్మృతితప్పి భూమిమీదకి ఒరిగి పడిపోయాడు.

ముహంమీద చల్లటి నీళ్ళు ఎవరో చల్లగా అతడికి స్మృతి వచ్చింది. శర్మ ఇంక అక్కడ ఉండలేకపోయాడు. అంతటి మానవప్రేమనీ, మరణాన్నీ, దుఃఖాన్నీ ముఖాముఖిగా తారసిల్లి నిలబడగలిగే మనోదార్ఢ్యం అతడిలో లేకపోయింది. పిచ్చివాడిలాగ వెళ్ళిపోయి తన కంపార్ట్‌మెంట్‌లో కూర్చున్నాడు. కొంతసేపటివరకూ అతడిలో ఆలోచనాశక్తి నశించిపోయింది.

చాలాసేపటికి రైలు మళ్ళీ బయలుదేరింది. ఇదివరకు ఆ అబ్బాయీ, అమ్మాయీ కూర్చున్న బెర్తులు ఎదురుగా ఖాళీగా కనిపించేసరికి అతడిలో దుఃఖం ఒక్కసారిగా పెల్లుబికింది.

"అయ్యో! పాపం!" అనిపించిందతనికి. అతడి మనస్థితికి పూర్తిగా విరుద్ధమైన ఈ సంఘటన అతడి హృదయపు లోలోతులలో సూటిగా తగిలింది. విజ్ఞానయాత్రికవలె సాగిన అతడి జీవితానుభవం అంతా ఈ సంఘటనముందు చాలా అల్పం అయిపోయింది.

"ఆ అబ్బాయి బ్రతికి ఉంటే ఎంత బాగుండును! అతడి ముసలి తల్లిదండ్రులు గాని, నేను గాని చచ్చిపోయి ఆ అబ్బాయి బ్రతికి ఉంటే ఎంత బాగుండును!" అని డాక్టర్ శర్మ అనుకొన్నాడు. ఇది కేవలం ఆ స్థితిలో ఆ యువదంపతులపైన కలిగిన క్షణికమైన సానుభూతి మాత్రమే కాదు. తన కళ్ళముందు ఒకరోజంతా అంత బాగా కనిపించిన ఆ జీవన సౌందర్యం, ఆ యువదంపతుల ఆనందమయమైన సంసారం అలాగ విశ్లేషమై పోవడం అతడు సహించలేకపోతున్నాడు. ఆ ప్రమాద సంఘటనలో తను ఉద్దేశించిన మార్పుని డాక్టర్ శర్మ మనస్ఫూర్తిగానే ఆశింపసాగాడు.

దూతమత్తేభము

కళాదాస

అధికారంబున నేమరిల్లి - ప్రభుశాపగ్రస్తుడై - యక్షుఁ డొ
క్కఁడు కాంతావిరహార్తితో జనకపుత్రీస్నానపుణ్యోదకం
బుల ఛాయాతరువీథులన్, నవయుచుండెన్ రామగిర్యాశ్రమం
బులలో, ప్రజ్ఞలు గ్రుంక, భోగ్యమగు వర్షాంతంబు నీక్షించుచున్.

అటు కొన్నాళ్లు ప్రియావియోగకృశతన్ ముంజేతి క్రొంజాళువా
కడియం బత్తక జాఱిపో గడపి, ఆషాఢాద్యవారంబునన్
తిలకించెన్ గిరిసానుకూటముల - కోరల్ గ్రుచ్చి కోరాడు కే
ళి గజంబుం బలె - వ్రాలి తారసిలు మేఘుంబున్ స్మరావిద్ధుడై.

లలనాలాలస మావహింప ఘనుముం దెట్లో చిరం బాగి, అ
శ్రులు లోలోన నడంచి యక్షు డిటు చింతించెన్ "సహప్రేయసీ
సుఖులే తొల్కరి రాక నుల్కెదరు కంఠాలింగనానందిత
ప్రణయుల్ దూరగులై వియోగపరిపీడన్ చిక్కి నింకేమనన్."

దరియన్ శ్రావణమాసపక్షములు జాయాజీవితాలంబనా
వనుడై, అమెకు మేఘుచే స్వకుశలోదంతంబు నందింపగా -
అత, డర్ఘ్యంబును కొండమల్లెపువ్వులన్ గల్పించి, సంప్రీతుడై
పలికెన్ స్వాగత మంత ప్రీతివచన స్నేహప్రసన్నంబుగన్.

జలవాతంబులు - వహ్నిధూమములు రూపుంగొన్న మేఘుం డదె
క్కడ ప్రాణేంద్రియభద్రపాటవసుసాధ్యంబైన సందేశ మె
క్కడ! సం చెంచడు యక్షు డుత్సుకత పేర్మిన్; చేతనాచేతనాం
తరసంమూఢులు గారె కాముకు లపస్మారస్వభావావశుల్.

భువనఖ్యాతము నీదుపుట్టుక పయోదా! పుష్కలావర్తకా
న్వయ - మింద్ర ప్రథమ ప్రవర్తకుడ - విచ్ఛారూపి - విశ్లాటచే

* మహాకవి కాళిదాసు మేఘసందేశ కావ్యమునకు అనువాదం. యతిప్రాసలు వదలివేయబడినవి.

విధి దోషింపఁగ దూరబంధువుఁడనై యాచింతు నిన్; భాగ్యహా
సుగుణాభ్యర్థన భంగమే వరమమన్యంబౌను లాభించియున్.

శరణం బీవ ప్రతప్తచిత్తులకు జీమూతా! ధనస్వామి కో
పమునన్ బిట్టెడబాటుపాలయితి, నా సందేశ మందింపవో!
శివచూడాశశిచంద్రికల్ తడుపు బాహ్యోద్యానహర్మ్యంబులన్
లలితంబౌ అలకన్ వసించు సఖి; నీ యాత్రోవ పోవందగున్.

పవనాధ్వన్యుఁడవైన నిన్ను పథికస్త్రీ లాసతో నూఱడి
ల్లి యాలోకింతురు - ముంగురుల్ పయికిపోఁ ద్రోసి—తథ్యం బెవం
డో పరాధీనుఁడుదక్క నావలె, నుపేక్షించున్ వియోగ వ్యథా
మథితస్వాంతను కాంత నెందు? భవ దాప్యాయ ప్రియాసన్నతన్.

పవమానుం డనుకూలుఁడై సహకరించున్ మందమందంబుగా,
పలుకున్ తీయనినోట చాతకము వామంబందు గర్వంబుతో
నయనానందకరున్ నినున్ గొలుచు గర్భాధాన కేళిక్రియా
పరిపాటిన్ బిసకంఠికల్ చదల బంతుల్ బంతులై యింపుగన్.

దినముల్ లెక్కలుపెట్టుకొంచును మదేకధ్యాననై ప్రాణముల్
విడ దస్మత్ప్రియ; భ్రాతృజాయవలె సందర్శింపనౌ నీకు, త
థ్యము; కాంతాహృదయంబు పువ్వువలె రాలున్ విప్రయోగార్తి, నై
నను నిల్పున్ ప్రణయాలవాలమగు ఆశావృంత మాద్యంతమున్.

ఫలసస్యోత్సవ సూచకంబుగ శిలీంధ్రంబుల్ మహిన్ లేపు నీ
స్తనితస్వాదు సుఖారవంబు విని, యాత్రామానసోత్కంఠమై
చను రాయంచలు వెంటరాగలవు కైలాసంబుదాకన్—బిసాం
కుర పాథేయము లారగించుచు—సహాయస్నేహచర్యారతిన్.

సఖుఁడా సేమము లాడి పొమ్ము శిఖరీంద్రున్ కౌగిటం గ్రుచ్చి, పూ
జ్యుఁడు—శ్రీరామపదాంకమేఖలు—డుదాత్తుం డాత—డేడాదికొ
క్కఁడు ప్రాప్తించు భవత్సమాగమసుఖాప్తిన్ వేఁడికన్నీళ్లు నిం
చును, పర్యాయవియోగభారశిథిలస్నేహాంతరావిష్కృతిన్.

అలపుల్ సొక్కులునింప నెత్తముల సేదల్ తీఱ కాలూఁది, -దు
ర్బలమై చిక్కినచక్కి ద్రావి గిరికుల్యాధాతుమత్తోయముల్,

చను నీయాత్ర కభీప్సితంబయిన త్రోవన్ చెప్పెదన్ చూడు, మా
వల నాలింపుము కర్ణపేయమగు మందాక్రాంతసందేశమున్.

గిరిశృంగంబును పెల్లగించుకొనిపోనే వాయు వంచున్ మొగం
బులు పైకెత్తి భ్రమించి చూచెదరు ముగ్ధల్ నిన్ను సిద్ధాంగనల్,
నిచులక్లిన్నపదంబు గొల్చి చదలన్ దిఙ్నాగహస్తార్భటీ
త్రుటి కొత్తిల్లి - ఉదీచికై జరుగు ముత్సాహంబుతో నీరదా!

బహురత్నప్రభ లల్లిబిల్లిగొనెనా చక్షుష్యమై క్రాలు ఇం
ద్రధనుఃఖండము మొలుచుచున్న దదె వల్మీకాగ్రమందుండి, త
ద్రుచులన్ నల్లని నీదురూపు రమణించున్ — గోపవేషంబుతో
శిఖిపింఛచ్ఛవి నుజ్జ్వలించు అసితశ్రీవిష్ణులీలాంశలన్.

కృషిసంపత్తులు నీ యధీన మగుటన్ వర్షింపు మా మిట్టభూ
ములు సౌరభ్యము పుక్కిలింప, అనభిజ్ఞ భ్రూవిలాసంబులన్
నిను సేవింతురు పల్లెచేడియలు స్నేహప్రీతి; వెన్కాడి — యిం
చుక సేపాగి, గమింపు మావల నుదీచీలక్ష్మీపీఠాగతిన్.

జడివానన్ మును ప్రామకూటవనదందహ్యాగ్ని చల్లార్చివే
సిన ని న్నాదలదాల్చు సానువిభు డధ్వశ్రాంతి విశ్రాంతిగా;
కృపణుండైనను మోము త్రిప్పడు కృతజ్ఞాసంస్మృతిన్ మిత్రు డా
శ్రయ మర్థింపగ-ఏమి చెప్ప నిక శిష్టస్నేహితాచార్యముల్.

మెఱియన్ పక్వఫలాళితో అడవిమామి ళ్లోరలన్, నింగి వా
ల్జడవన్నెల్ కయిసేయు నీవు గిరిశృంగం బెక్క శోభిల్లగా,
నడుమన్ నల్పును శేషమంతయును తెల్పన్ మించు భూభామినీ
స్తనమో నా దరిశింత్రు ఖేచరులజంటల్ చిత్రకూటస్థితిన్.

వనకాంతల్ శయనించిపోవుపొద లాసాదించు ఆ మావికా
నను వర్షింపుము సుంత నిల్చి - బరువీగన్ మీఁది మార్గంబు స
త్వరమే దాటుము - వింధ్యపాదమున పాషాణాంతరాకీర్ణ రా
గను రేవన్ కనవచ్చు మేన వెలిపట్టెల్ పోల్చు పద్మింబలెన్.

విమభారంబును వెళ్ళబోసి ఘనుడా! రేవాపయోధార లా
నుము - నేరేళ్ళకుదుళ్ళ మాగు గజమాద్యద్గంధతిక్తంబు - ల

ఇక సెలవు

శ్రీ పుల్లాభట్ల నాని

ఆ రాత్రి ఆకాశంలో మేఘాలు దట్టంగా క్రమ్ముకున్నాయి. మధ్య మధ్య ఉరుముల ధ్వనులు భయంకరంగా వినిపిస్తున్నాయి. అగ్నికి ఆజ్యంలా చల్లని రొజ్జగాలి దీనికి తోడైంది. సాధారణంగా అటువంటి వాతావరణంలో ఎవరూ బయటకు రావటానికి సాహసించరు. ప్రకాశంమాత్రం పెరటిలో వాలుకుర్చీమీఁద కూర్చొని దయ్యాల్లా తిరుగుతున్న మేఘాలను పరికిస్తున్నాడు. చల్లగాలి బాగా పట్టడానికి అతను చొక్కాగాని, బనియనుగాని తొడుగుకోలేదు. ఆ విధంగానైనా తన ఉడుకు గుండెకు ఉపశమనం కలుగుతుందని అతని భావన.

జీవితమంటేనే, నేడతనికి అసహ్యం వేసింది. నాఁటి అతని ఏకాంతవాసమే దానికి కారణం. అప్పుడే మానవునికి విషాదకరమైన విషయాలన్నీ జ్ఞప్తికి వస్తాయి. అటువంటి తరుణాల్లోనే మానసికంగా గాయపడతాడు.

ప్రకాశం ద్వితీయ ప్రపంచసంగ్రామంలో ఘోరముగా పోరాడిన యోధుఁడు. అతను మిత్రమండలి సేనావాహినిలో ఎన్నికపడసిన వీరుడుగా వివిధ దేశాలను తిరిగేడు. ఐదు సంవత్సరములు, నిమిషం నిలకడలేని ప్రమాదకరమైన జీవితాన్ని గడిపి యుద్ధం పరిసమాప్తి కాఁగానే అధికారుల అనుమతిని స్వీకరించి స్వస్థలానికి తిరిగి వచ్చేడు.

ఒకప్పుడు మేటి వీరుఁడైన ప్రకాశం నేడు ఒక గుమాస్తాగా పనిచేస్తున్నాడు. ఈ నాడు అతను తన యింటిలో గోడలు తప్ప మరి ఓదార్చేవారులేని నిర్భాగ్యుఁడు.

తనకు తండ్రి యెవరో గుర్తుపట్టఁగల యీడు రాకుండానే పేరయ్య చనిపోయేడు. పేరయ్య చాలా బీదకుటుంబీకుఁడు. బంట్రోతు పనిచేస్తూ ఉండేవాడు. పేరయ్య ఒక యేడాదిపాటు తీవ్రమైన వ్యాధితో మంచంపట్టి ఒకనాడు జన్మను చాలించేడు. అతని జబ్బు నయమౌతుందనే ఆశతో పోలమ్మ తన శరీరముపై ఉన్న బంగారం కాస్తా అమ్మి మందులకూ మాకులకూ ఖర్చు చేసింది. ఆఖరికి ఫలితం దక్కలేదు. ఆమె గొల్లుమంది. హృదయం పగిలేటట్లు విలపించింది. ధైర్యాన్నంతా కోల్పోయింది. కాని అద్దాలలో ఉన్న రెండేళ్ళ బిడ్డను చూసి ఆమె గుండె దిటవు చేసికోక తప్పలేదు.

ప్రకాశం అచ్చు పేరయ్యరూపే అని ఆమె మురిసిపోయేది. పేరయ్యకు ప్రకాశం అంటే విపరీతమైన అభిమానం ఉండేది. పాపం! తీరా ప్రకాశానికి ఏడాది నిండేసరికి పేరయ్య మంచం ఎక్కేడు. ఈలోగానే రెండు జర్మన్ బొమ్మలు, ఒక బఫూన్ టోపీ, ఉయ్యాలామంచమూ ఇలాటివేవో ఒకటీరెండూ కొని తెచ్చేడు.

పోలమ్మకి ఆనాఁడు తనభర్తకు ప్రకాశంమీఁదగల వ్యామోహం జ్ఞప్తికి వచ్చింది. తనహృదయములో నుంచి పుత్రవాత్సల్యము కట్టుతెగి ప్రవహించింది. అందుకే ఆమె ఆత్మహత్య చేసుకోవాలనే ప్రయత్నం విరమించుకుంది. ప్రకాశరావుని పెంచి పెద్దచేసే బాధ్యతను తన భుజస్కంధములపై ధైర్యంగా వేసుకోగలిగింది.

ఆనాటినుండి పోలమ్మ మరి నవ్వలేదు. ఎప్పుడో ప్రకాశం పెద్దవాడయి తనను నవ్విస్తాడని భావించింది. అప్పటిదాకా తను నవ్వలేననుకుంది. ఆమె ఆ పల్లెటూరి భోజనశాలలోనే వంటపుట్టిగా ప్రవేశించింది. అక్కడ ఇంత భోజనం చేసి వచ్చే అల్పవేతనంతో ప్రకాశానికి ముద్దుముచ్చటలుతీరుస్తూ భారంగా కాలం గడిపింది.

ప్రకాశం క్రమముగా ప్రాజ్ఞుఁడై స్కూలు ఫైనలు పరీక్షలో కృతార్థుఁడయేడు. తరువాత చుట్టుపట్లనున్న నగరాలన్నీ ఉద్యోగార్థియై గాలించేడు. ఉద్యోగం దొరకడం అతనికి సమస్య అయింది.

ప్రకాశం ఒకవంక తల్లి చేసే నీచమైన సేవావృత్తి చూసి సహించలేకపోయేడు. మరొకవైపు తను చిల్లిగవ్వను సంపాదించలేకపోయేడు. ఇఁక చేసేది, ఏమీ లేక తనుగూడా ఒక హోటలులో సర్వరుగా పనిచేస్తూ నీరసంగా కాలం గడుపుతున్నాడు.

ఈవిధంగా మాతాపుత్రులు జీవిస్తూఉండఁగా ఒకనాడు ప్రకాశం తీవ్రమైన ఆలోచనలో మునిగిపోయేడు. రాఁబోయో మాతృవియోగాన్ని స్మరించుకుని ఖేదపడ్డాడు. అతని కన్నులవెంట అశ్రువులు

రాలేదు. ఏమైనా అతను తన మనోభావాలను నిగ్రహించుకుని అంతర్ధానమయేడు.

“ఆనాటికీ, ఈనాటికీ ఏడు సంవత్సరాల అంతరముంది.” అనుకున్నాడు ప్రకాశం. తను మిలటరీ జీవితాన్ని విరమించుకునే నాటికి రెండేండ్లయింది.

స్వస్థలాన్ని చేరుకున్నాక ప్రకాశానికి పోలమ్మ దర్శనం మాత్రం కాలేదు. పోలమ్మ ప్రకాశం యుద్ధం నుండి తిరిగి రాకుండానే చనిపోయింది. ప్రకాశం పెద్దపిల్లవాఁడయేడు. ప్రయోజకుఁ డనిపించుకున్నాడు. కాని పోలమ్మ నవ్వవలసిన సమయం రాకుండానే ఎగిరిపోయింది.

ప్రకాశం తిరిగి రాఁగానే పోలమ్మ మరణవార్తను విని నిలువునా నీరైపోయేడు. వెక్కి వెక్కి ఏడ్చేడు. కొంతసేపుపోయేక గాని తను ఏడుస్తూన్న సంగతి తనకే తెలిసింది కాదు. తరువాత తను పిల్లవాఁడవన్న సంగతి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని పొంగిపొరలేదుఃఖాన్ని అతికష్టం మీద తమాయించుకున్నాడు.

అప్పుడు ప్రకాశం ఎందుకు అంతలాగ విలపించేడో యీ నిమిషంలో పరీక్షించుకున్నాడు. రెండు సంవత్సరాల క్రింద తను అనుభవించిన వేదనను ఈ రాత్రి పరిశీలించేడు. తను సంతాపాన్ని సూచించటానికి అర్హుడా! కాడా! అనే విషయాన్ని వితర్కించుకోఁ దలఁచేడు నేఁడు అతనియొక్క యోజనలకు పైని ఉరుములు కాని, చలిగాలి కాని అంతరాయాన్ని కలిగించలేదు. ప్రకాశం తనభావాలలో తనే లీనమై పరిసర వాతావరణాన్ని సర్వస్వాన్నీ మఱచిపోయేడు.

సమరభూమిలో లెక్క లేని మానవ కళేబరముల మీదనుంచి తను పురోగమిస్తున్నపుడు తను కించిత్తైనా చలించేడా అంటే, లేదు. కాని వృద్ధురాలైన తనతల్లి మరణించి నందుకు చంటిపిల్లవాఁడిలాగ ఏడ్చేడు. తను ఏకాకినయ్యేనని గుండె బాదుకున్నాడు.

ఐతే! తనకు తల్లి మరణించిందని తెలిసి ఏడుస్తున్నపుడైనా ఈవిషయం జ్ఞాపకం వచ్చిందా! పోలమ్మ యింతో అంతో ముసలిదయింది. ఆమెకు ఆయువుచెల్లి మరణించింది. అంతేగాని ఎవరూ కొట్టలేదు. బలవంతాన చంపలేదు. పైఁగా ఆమెమీఁద ఆధారపడేవారు ఇంట్లో ఎవరున్నారు?

మఱి యుద్ధంలో చనిపోయినవారో! వారిని చిరంజీవులుగా ఎంతమంది ఆతృతతో యిళ్లనుండి దీవిస్తున్నారో! ఎంతమంది వారిపై ఆధారపడి ఉన్నారో కదా!

యుద్ధంలో ఎంతమంది ఢాం! అని గుండు దెబ్బకు గురికావటం తను చూసేడు. వారు భూమికి ఒరుగుతూ ఎంతబాధ ననుభవించేరో! ఆ నిమిష కాలంలోనే హా! పరమేశ్వరా! ఇఁక చేపోతున్నాను. ఇంటి దగ్గర నాభార్య అమాయకురాలు. చంటి పిల్లలు. పెళ్ళియీడు చెల్లెలు, చదువుకుంటూన్న తమ్ముళ్లు వీరందరికీ యిటుపై నెవరు దిక్కు! ఎవరు దిక్కు? అనే యోచనలు వారి బుర్రలలో గిర్రున తిరుగుతాయి. వారు తాము మరణిస్తున్నామనే భయంకంటె తమ కుటుంబాలకు సంప్రాప్త మవుతూన్న దుస్థితినిగూర్చి ఆ నిమిషం వాపోయి అస్తమిస్తారు.

మానవజీవితపరిభ్రమణం ఎంత విచిత్రంగా ఉంటుంది! వివేకంగా చూసినా మానవుఁడు మరణానికి గురికాక తప్పదు. అలాఁటప్పుడు ఒకరిని ఇంకొకరు చంపుకుని ఎప్పుడో రానున్న వినాశానికి ఇప్పుడే స్వాగతమిచ్చి పున్నమివెన్నెలల వంటి జీవితాలను నిర్ధూమధామం ఎందుకు చేసుకోవాలి? ఈ దేశము స్పర్ధ లెందుకు; దేశములు పరస్పరము పోట్లాడి ఈ విధ్వంసానికి ఎందుకు దోహదము చేయాలి? అనుకున్నాడు ప్రకాశం.

ప్రకాశం తనతల్లి గతించినప్పుడు ఏడ్చేడు. కాని ఈనాడు అలాగ ఏడ్వడం తనకు భావ్యం కాదనుకున్నాడు. దొంగ ఇంటిలో దొంగతనం జరిగినప్పుడు దొంగ పురరక్షకునికి ఫిర్యాదుచేస్తే ఏమి భావ్యంగా ఉంటుంది? తను ఎంతోమంది మనుష్యులను కాల్చి చంపేడు అనేకమంది మృతజీవులను యుద్ధభూముల్లో చూసేడు. అప్పుడు తనలో ఈ జాలి కరుణ, అవి యేమయేయి? ఎక్కడ దాగున్నాయి?

ప్రకాశం నవ్వుకున్నాడు. మరణం సర్వజీవ సామాన్యమైనది. అది రావలసి వచ్చినప్పుడు ఎవరేమి చేయగలరు. ఎప్పుడో యముఁడు తన పాశాన్ని వేయవలసిన వారిమీఁద వదులుతూనే ఉంటాడు. ప్రతిజీవి దానికి లొంగిపోవలసిందే.

ఇంతమాత్రంలో మానవుఁడు స్వార్థాన్ని పెంచుకుంటున్నాడు. దేశాలు ఒకదానితో ఒకటి పెనుగులాడుతున్నాయి. సమరకేళుల్లో మానవులు శలభాల్లాగ పడి నుసి అవుతున్నారు.

ఇఁక మానవుఁడు నీతిని కోల్పోయి చేసే దౌర్జన్యాలకు అంతూ పంతూ ఉండటంలేదు. అలాఁటి ఘాతుక చర్యలను కప్పిపుచ్చేందుకు అంతకంటె ఘోరాలను ఆచరిస్తాడు. ఇదంతా సంఘంలో మానవుని దుస్థితికి కారణభూతమౌతుంది.

ఇలా ప్రకాశం గతించిన తన చరిత్రలోని పుటలను తిరగవేసి పరిశీలిస్తూ నిద్రపోవుటకు ప్రయత్నిస్తున్నాడు. కాని అతనికి నిద్రపట్టే సూచనలేవీ కనుపించలేదు. అందుచేత లేవలేకపోయినవాడు మళ్ళీ కుర్చీలోనే కూలబడి యింకా ఏవో పాతగతులను పిచ్చిపిచ్చిగా పునశ్చరణ చేసికున్నాడు.

కొంచెంసేపు ఆలోచనలతో గడిపి అతను గంభీరంగా ఒకసారి నవ్వేడు. తిరువాత తనలో తనే అనుకున్నాడు.

"ప్రకాశం మాత్రం ఎవ్వరికీ పల్లెత్తు ఉపకారం చేయలేదు. పైగా ఒక అర్ధదశ మారణహోమం చేసేడు. అయినా వానిలోని దౌర్జన్యాన్ని వాడు గుర్తించుకోలేడు సరికదా పైవారి కరుణా స్వభావాన్ని అర్పిస్తాడు. సంఘం వాడికీ, వాడి బంధువులకీ ఉపకారం చేయాలని ఆకాంక్షిస్తాడు. వాడికి గలిగ విషాదాన్నే గుర్తించుకోగలడు. ఇతరుల బాధామయ గాథలను గూర్చి విచారించే శక్తి వాడికి అవగింజంత పరిమాణమైనా లేదు" అనుకుని ప్రకాశం మరొకసారి గట్టిగానవ్వి, ఉండిఉండి కలవరిస్తూ అలాగ కుర్చీలోనే ఎప్పుడో గాఢంగా నిద్రపోయేడు.

మరునాడు ఉదయం ప్రకాశం ప్రశాంతంగా లేచేడు. అతని హృదయం తొలినాటికన్న చాలా తేలిక అయింది. కారణం ఏమీ లేదు. తన భావాలు మారేయి. అతని దృక్పథం వేఱయింది. అంతరూ తెలిసికూడా అదరించని ఒక నగ్నసత్యాన్ని మనస్ఫూర్తిగా ఆచరించ సంకల్పించేడు. ఆ నిశ్చయంతో రక్తకాంతులను స్ఫుటీకరించే ప్రకాశం నయనాలు నిర్మలదయార్ద్రహృదయాన్ని ప్రతిబింబించే అద్దాలుగా మారేయి. అతని మొగంలోనూ, ప్రవర్తనలోనూ, భావాల్లోనూ విపరీతమైన పరిణామము గోచరించింది.

2

ఆరోజుమొదలు ప్రకాశం ఒక చిదానందమూర్తిగా మారేడు.

యుద్ధంనుండి రాగానే తనతల్లికి తగినమందులు ఇప్పించకుండా డబ్బు కొట్టేశారని యిరుగుపొరుగుల వారిని నిష్ఠురములాడేడు. ప్రాణం పూర్తిగా పోకమునుపే ఆమెను శ్మశానానికి తీసుకుపోయేరని మాధవరావు చెప్పే వారందరినీ కర్కశకఠోరంగా తూలనాడేడు. కాని యీనాడు వారందరినీ క్షమార్పణ కోరుకుని వారికి అవసరసమయాల్లో సహాయం చేస్తూ మిత్రుడయేడు.

ఆనాడు సంఘాన్ని ద్వేషించిన ప్రకాశం, సంఘంలో తన ఉనికిని గుర్తించుకుని ఎదుటివారికి పరుషంగావుండే ఒక్క మాటను కూడా నోటినుండి జార్చుట మానేడు.

ప్రకాశం యుద్ధంలో చేసిన దారుణకృత్యాలన్నీ మఱచిపోవాలని విశ్వప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. కాని ఇంట్లో ఏకాంతంగా ఉండటంచేత కాలక్షేపం ఏమీ ఉండేదికాదు. ఎంతసేపని చదువుకుని కాలం గడుపగలడు?

ఒక్క నిమిషం తీరికగా వాలుకుర్చీలో కూర్చుంటే చాలు, తను పరమపాపిని నిరూపించే సంఘటనలు పరంపరలుగా జ్ఞప్తికివచ్చేవి. అందుకే ఇక అతను ఒంటరిగా ఇంటిలో ఉండలేనని నిశ్చయించుకున్నాడు. రెండవవ్యక్తి అగత్యం అతనికి ఎంతైనా కన్పించింది.

కొలదికాలంలోనే ప్రకాశం లతామంజరిని తొలిసారిగా చూడటం సంభవించింది. ఒకసారి పనిమీద పట్నంవెళ్ళి కాఫీహోటల్లో ఉపాహారం తింటున్నాడు. ఆమె తనకెదురుగా కుర్చీలో కూర్చుని ఓవల్‌టైన్ త్రాగుతూంది. అనుకోకుండానే ప్రకాశం లతవదనంలోకి దీక్షగా ఒకసారి చూసేడు. తిరువాత అతనికన్నులను ఆమెనుండి మరల్చలేకపోయేడు. ఆమె ఉండీ ఉడిగీ అతనివైపు చూస్తూ ప్రకాశం ఇంకా తననే చూస్తున్నాడని గుర్తించి యించుక తలవంచుకున్నది.

ప్రకాశం ముందూ లత వెనుకా హోటలుద్వారం ప్రవేశించేరు. ప్రకాశం పైకాన్ని చెల్లించాలని పట్లాం జేబులో చెయ్యిపెట్టేడు. కాని ఎంతకీ జేబురొక్క అంతు దొరకలేదు. అతను బిత్తరపోయేడు. ఒక చోరాగ్రేసరుడు జేబును కత్తిరించి తన పర్సును చేజిక్కించుకున్నాడు. పైకాన్ని ఎలా చెల్లించాలో ప్రకాశానికి తోచిందికాదు. లత ఈ సంగతిని తెలుసుకుని ప్రకాశం చెల్లించవలసిన పైకాన్నికూడా మొత్తంగా చెల్లించింది.

ప్రకాశం సంతోషించి లతా మంజరికి లెక్కలేని ధన్యవాదాలను చెప్పేడు. "దయచేసి మీ ఇంటి విలాసాన్నియిస్తే పైకాన్ని తిరిగి మీకుయిచ్చేస్తాన"ని ఆమెకు చెప్పేడు.

కాని లత నిరాకరిస్తూ తల పంకించింది. "మానవులు ఒకరికొకరు వీలునుబట్టి సహాయం చేసికోటం భావ్యం. కాని నేను నావలన అవగింజంత సహాయాన్ని పొందినంతలో వెంటనే బాకీ చెల్లించివేయాలని మీరు యోచించటం అంత భావ్యంగా కనుపించదు" అంటూ ముఖపద్మాన్ని ఆచ్ఛాదింపజూచే ముంగురులను చేతో ఒకసారి సవరించుకుంది. ప్రకాశం ఆమెకు లొంగిపోయేడు.

3

పట్నానికి ప్రయాణం అంటే చిరాకుపడే ప్రకాశం, వారానికి రెండురోజులైనా పట్నానికి బయలుదేరకుండా ఉండలేక పోతున్నాడు.

అధమం రెండుమూడుసార్లయినా పట్నం వెళ్తేనే గాని లత ప్రకాశానికి అగుపించేదే కాదు.

ఏ బజారుదగ్గరో పాఠశాల మార్గంలోనో కనుపించినా ప్రకాశంతో చాలా ముభావంగా మాట్లాడేది.

ప్రకాశం లతను ప్రేమించేడు కాని లత హృదయంలో తనకు స్థానం ఉందో లేదో ఇంకా అతను తేల్చుకోలేదు.

ఆ అవకాశం ప్రకాశానికి అచిరకాలంలోనే లభ్యమయింది. ఒకనాడు సాయంత్రం ప్రకాశం లతను కలుసుకున్నాడు. ఆ నాడు ఆమె చాలా ఉల్లాసంగా కనుపించింది. కాదనకుండా కోరినట్లు సముద్ర తీరానికి ప్రకాశంతో వచ్చింది. సముద్రతీరాన్ని గల యిసుక తిన్నెపై ఉభయులూ తిరుగల విలాసాలను విలోకిస్తూ కొంతకాలం గడిపేక ప్రకాశం లతను మాట్లాడించాలని ఇలా అన్నాడు.

"నేడు నువ్వు చాలా ఆహ్లాదంగా కనుపిస్తున్నావు."

"మీరు అన్నది నిజమే! నిన్నటితో మా పరీక్షలు పరిసమాప్తి అయేయి. నేడు నా మనసు కట్లు విప్పిన కురంగము లాగుంది. పిక్నిగుకి పోవాలని ఉబలాట పడుతున్నాను. ఇంతలో మీరు పిల్చేరు." ప్రకాశం ఊహించింది సత్యమేనని లత ఒప్పుకుంది.

క్రమంగా సంభాషణ ప్రకాశానికి అనుకూలంగా జరిగింది. ప్రకాశం లలితంగా తన హృదయాన్ని లతకు నివేదించేడు.

లత ప్రకాశం అభ్యర్థనకు అంగీకారాన్ని గాని నిరాకరణనుగాని తెలుపలేదు. విప్పారిన కన్నులతో అతని వక్షస్థలాన్ని ఒకసారి చూసింది. తామరరేకుల వంటి ఆమె విశాలనయనాలలోని సొగసు అతన్ని ఉఱ్ఱూతలూపింది. లత హృదయంలో మాలతి మెదలింది.

మాలతి రెండేండ్లు భర్తతో కాపురం చేసింది. ఇంతలో అతను మరణించేడు. ఆమె విధవ అయింది. కాని మాలతి యింకా నిండు యౌవనముతో ఆకర్షణీయంగా ఉంది. శిల్పులను కూడా మోహింపచేయగల సౌందర్యం ఆమెది. పాపం! ఆమెలో హెచ్చరిక ఆమూలాగ్రంగా నశించింది. ఆమె యొక్క దుర్భర స్థితిని తల్లిదండ్రులు చూసి సహించలేక పోయేరు. వారు మాలతికి మళ్ళీ పెళ్ళి చేసేరు. ఆ నూతన దంపతులకు లేక లేక ఒక కూతురు జన్మించింది. ఆ పిల్ల గారాబంగా పెరిగి పుష్పవతియై అపురూప సౌందర్యముతో శోభిల్లుతూంది. ఆమెయే లతా మంజరి. ప్రకాశం హృదయాన్ని లాగికొన్న జాణ. లత ఈ విషయాన్ని ప్రకాశానికి చెప్పేసి తన హృదయాన్ని తేలిక చేసుకుంది. "నన్ను మీరు ప్రేమిస్తున్నారు. అందుకు నా పుట్టుపూర్వోత్తరాలు మీకు చెప్పటానికి నిశ్చయించి అలాగ చేసేను. ఇప్పుడు మీరు నన్ను ప్రేమించగలుతారో లేదో మరొకసారి పరిశీలించుకోండి!" అని అతణ్ణి హెచ్చరించింది.

ప్రకాశం "పాపం! మాలతికి ఒక మగపిల్లవాడు కూడా పుట్టి ఉంటే ఎంత బాగుండును!" అన్నాడు.

విశాల సముద్రంలోగల అనంతమైన నీరమునుండి వీచే చల్లనిగాలులు సైకత ప్రదేశమున ఆసీనులైనవారికి మిక్కిలి ఉల్లాసాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. నీలాకాశంలో పున్నమిచంద్రుడు శోభాయమానంగా వెలిగిపోతూ కడలిరాజును ఆనందంలో ఉప్పొంగిస్తున్నాడు.

లతకు ఇంకా ఇంటికి పోవాలని బుద్ధిపుట్టలేదు. ప్రకాశంతో తన విషయాన్ని కొంచెంసేపు ప్రస్తావించాలనిపించింది.

ప్రకాశందూరంనుంచి వస్తూన్న పొగఓడను తదేకధ్యానంలో పరికిస్తున్నాడు.

"నా కథను మీరు విన్నారు, కాబట్టి ఇటుపైని నన్ను ప్రేమించరనుకుంటాను"—లత ప్రకాశాన్ని మళ్లీ ప్రస్తావనలోకి దింపింది.

"విన్నాను!" అన్నాడు ప్రకాశం. "ఇప్పుడు నీలో ఉన్న సత్యం నన్ను పూర్వంకంటె వేయిరెట్లు అధికంగా ఆకర్షిస్తూంది. ఇప్పటివరకూ సౌందర్యవతివనే నిన్ను ప్రేమించేను. కాని నేడు మూర్తీభవించిన సత్యానివని తెలుసుకుని ఇంకా ఎక్కువగా ప్రేమిస్తున్నాను."

ప్రకాశం పెదవులపై ప్రకాశవంతమైన చిరునవ్వు వెలిగింది.

లత మరేమీ మాట్లాడలేదు.

కొద్దినిమిషాలు గడిచేక మళ్లీ ఆమె ప్రక్కకు ముఖాన్ని తిప్పుకుని ప్రకాశం మెల్లిగా అడిగేడు "లతా! ఇంతకూ, నువ్వు నన్ను వివాహం చేసుకునేందుకు అంగీకరిస్తావా?"

ఆమె తన తలను ప్రకాశం ఒడిలోకి వాల్చింది.

4

సంతోష సంతాప సమ్మిళితమైనది సంసారం. ఆ మహాసాగర గర్భంలో ఒకనాడు ఆనందం కలుగ

తుంది. మరొకరోజు దుర్భరమైన వేదన అనుభూతమవుతుంది.

యుద్ధంనుండి తిరిగి వచ్చేక రెండుసంవత్సరాలు ప్రకాశం పొందిన వ్యాకులతిగ్మహస్తుఁడు కొవటంతోనే వెన్నెలగామారింది ప్రకాశం ఐదు సంవత్సరాలుఐదు నిమిషాల్లా గడిపేడు.

సరిగా ఐదుఏండ్లు ప్రకాశం పటాలములో మానవ విధ్వంసక్రియలయందు మునిగి గడిపేడు.

అలాగే ఐదుఏండ్లు మానవత్వానికి ప్రత్యేకత నాపాదించే ప్రేమకు దాసుఁడై గడిపేడు.

ఈనాఁడు ప్రకాశం వాలుకుర్చీమీద పడుకొని శోభాయమానంగా వెలిఁగిపోతూవున్న గగనవీధిలోకి అవలోకిస్తూ అనిర్వచనీయమైన ఆనందాన్ని అనుభవిస్తున్నాడు. లత దగ్గరగా కూర్చుంది. ప్రకాశం విక్కలి ఉల్లాసంతో నిండుచందురుని కన్నులారా చూస్తున్నాడు. కొన్ని నిముషములు ప్రశాంతంగా గడిచేయి. ఇంతవరకూ ఉభయులూ ఆచరించిన మౌనవ్రతం లతకు విసుగుగొల్పింది.

“పూర్ణేందుఁడు తను అనుభవిస్తూవున్న ఆనందంతో సంతృప్తిఁ బొందలేడు. పుచ్చపువ్వులాఁటి వెన్నెలను వసుంధరకు కానుకఁగా సమర్పించి ఆమెను పరవశం చేస్తాడు. అతను పరోపకారి” నిశాకరుని తన సన్నని పొడుగైన వ్రేలితో ప్రకాశానికి చూపిస్తూ అన్నది లత.

ప్రకాశం నవ్వుకున్నాడు. కొన్ని సెకనులు ఊరుకుని దగరగావున్న మల్లెకుప్పలవైపు లత మొగాన్ని తన చేతులతో త్రిప్పి అన్నాడు. “విరఁగఁబూసిన మల్లెపూల సౌరభాన్ని మారుతుఁడు గైకొనివచ్చి మనకు ఉల్లాసాన్ని కల్గిస్తున్నాడు, అతనూ పరోపకారి.”

“అక్కడ ఊగుతూఉన్న ఊయలలో అబ్బాయిని చూడండి. వాఁడుకూడా మన ఇద్దరికూ ఉల్లాసాన్ని కల్గిస్తున్నాడు. వాఁడు పరోపకారి కాడా! మరి?” అని ప్రకాశాన్ని ప్రశ్నించింది లత ఊరుకోకుండా.

అప్పుడే ఊయలలో బాబు కదిలేడు. లత లేచి వెళ్లి ఉయ్యాలనుండి బాబునితీసి రెండువైపులా బుగ్గలమీఁద ముద్దులుపెట్టుకుని లోనికి తీసుకువెళ్లింది. ప్రకాశం ఆమెను అనుసరించేడు.

“ఎల్లుండి బాబు పుట్టినదినం!” ఆనందంతో లత బాబుని మంచంమీద పరుండబెట్టి జోకొడుతూ ఆ నాటి రాత్రి ఒక మహోపర్వదినాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చింది.

ఔను. అప్పుడే మనబాబుకి రేపటికి ఏడాది నిండుతుందని ప్రకాశం లయ వేసేడు.

మరి మీకు చాలాపనుంది. ఎప్పుడు చేస్తారని లత ప్రకాశాన్ని ప్రశ్నించింది.

“ఏమిటది?” ప్రకాశం తెలుసుకోగోరేడు.

“బజారుకు వెళ్లటం ... బాబుకి రెండుజతలు మంచి దుస్తులు కొనటం.”

“కొనటం...” ప్రకాశం తాను జాగ్రత్తగా వింటూ ఉన్నట్లు లతకు తెలియాలని కొసముక్క తిరిగి ఉచ్చరించేడు.

తరువాత మూడువందలు లడ్డూ తేవాలి. శెనగలు పది శేర్లు పట్రండి—నలుగురినీ పిల్చి వాయనాలివ్వాలి.

ప్రకాశం తలమీద చెయ్యి పెట్టుకొని దీర్ఘంగా ఒక పెద్ద నిట్టూర్పును విడిచేడు. ఆ నిమిషంలో లత పొందుతూవున్న ఆనందం తనకు అనుభూతి కాలేదు— సరికదా కొంచెం చిఱచిఱలాడేడు.

లత కొంచెం కంగారుపడ్డది. ఆమె మొదట ప్రకాశంకి శరీరంలో బాగులేదేమో అనుకుని ‘తల నొప్పిగా వుందా?’ అని జాలిగా అడిగింది.

“అదికాదు లతా! నువ్వు చెప్పినట్లు చెయ్యటానికి నా మనసు అంగీకరించదు. ఈ విషయాన్ని చెప్తే నువ్వు నొచ్చుకుంటావు.” అన్నాడు ప్రకాశం.

“నాకు మీ వుద్దేశం అవగతమవలేదు ప్రకాశ్! నాకు తోచినవిషయాన్ని మీకు చెప్పేను. తద్భిన్నంగా మీరు ఏది చెప్పినా కాదనే స్వభావం కాదు నాది.” ప్రకాశం అంగీకరించని ఏ కార్యాన్నీ తను తలపెట్టనని సూటిగా చెప్పింది లత!

ప్రకాశం వదనం తిరిగి ప్రకాశవంతమైంది. “అలాగయితే రేపు పదిమందికి సరిపడే భోజనాన్ని నీ స్వహస్తాలతో వండు. ఎక్కడికి పోయినా తిండి దొరకని అసంఖ్యాక నిర్భాగ్యులలో అగుపడ పదిమందిని పిలుస్తాను. వారికి కడుపునిండా అన్నదానము చెయ్యి. బాబుకి క్రొత్తబట్టలను కొనితెస్తాను. ఉదయమే నీళ్ళుపోసి వాఁడికి తొడుగు. బాబు చేత్తో ఒక్కొక్కడికి రూపాయి దక్షిణను ఇప్పించు. నా దృష్టిలో అదే మహోత్సవం.”

ప్రకాశం లతకు పురమాయించేడు.

లత ఒక్కసారి చలించింది. ఆనాఁడు అంత స్వల్పకాలంలోనే ఆమె ఎటువంటి భావాలను పొందిందో ఊహించటం కష్టం. ఆమె ప్రకాశం ఉద్బోధించింది ఆదర్శప్రాయంగా గుర్తించింది. మారు మాటనకుండా “అలాగే!” అని తల ఊపింది.

ప్రకాశం లత తన కోర్కెకు విరుద్ధంగా ఉన్న ఆజ్ఞను శిరసావహించినందుకు చాలా సంతోషిం

చేడు. అంతేకాదు వివశుడై ఆమెను బాహాటంగా ప్రశంసించేడు కూడా.

"లతా! నువ్వు నా మాటను కాదనవు. నీకు ధర్మమన్నా సత్యమన్నా మిక్కిలి మక్కువ. నువ్వు ఉన్నతాదర్శాలను చాలా సులభంగా గ్రహించగలవు, అందుకే నువ్వు నా జీవితానికి......"

ఇంక ప్రకాశం ప్రశంసలు లత వినదల్చుకో లేదు. నెమ్మదిగా లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

5

చంద్రుడు వినువీధిలో కాంతులు విరజిమ్ముతూ ఆనందిస్తూ ఉంటాడు. భూదేవి అతని ఆనందాన్ని పంచుకుని ప్రకాశిస్తుంది. ఎప్పుడో ఒకప్పుడు హఠాత్తుగా కారుమేఘాలు ఉభయులనూ వేరుచేస్తాయి. ఆ తరుణంలో భూదేవి బహుశః అంధకారం మునుగుంది. మానవ జీవితంకూడా అచ్చంగా ఇలాగే ఉంటుంది. చీకటి వెలుతురు ప్రకృతిలో నిబిడీకృతం చేసేడు ఈశ్వరుడు.

లతామంజరి ఆకస్మాత్తుగా చనిపోవటంతో నే ప్రకాశానికి పృథ్వి అంతా చందమామలేని యామిని లాగ కారుచీకటి అయింది. ఆమె చనిపోతుందని ఆఖరువరకూ ఎవరూ అనుకో లేదు. లత ఒక కుమారుని ప్రసవించింది ప్రకాశం హృదయంలో ఆనందం చిందులు త్రొక్కింది.

రెండుగంటలు బ్రతికి శిసువుపోయింది.

తండ్రి హృదయం తడిసింది.

మరునాడు జ్వరంతగిలి లతకూడా తన జన్మను చాలించింది. ఇప్పుడు ప్రకాశం హృదయం ఏకంగా బీటలు వారింది. అతని కాళ్లక్రింద భూమి కంపించింది.

పాపం!...ప్రకాశం "నేను ఎందుకు మిగిలి ఉన్నాను?"

బాబు కూడా బ్రతికి ఉన్నాడు. అప్పటికి సుమారు ఏడేండ్ల వాడు.

ప్రకాశానికి తన ఇల్లు నరకమయింది. శీతాంపసు కత్పు వయ్యేను

బాబుకి లత ఎక్కడికి పోయిందా! అన్న సందేహం కలిగింది.

ప్రకాశం హృదయవిదారకంగా శోకిస్తున్నాడు.

బాబుకి నాన్న ఎందుకు ఏడుస్తున్నాడో అర్థం కాలేదు.

లతకు ఈ సంగతిని చెప్పాలని ఇల్లంతా గాలించేడు. ఆమె కనుపించలేదు. బాబు "అమ్మా! నీకు చెవుడేమిటే?" అని గట్టిగా అరిచేడు. ఇల్లంతా ఆర్తితో మారు మ్రోగింది.

ప్రకాశానికి వెర్రి ఎత్తింది. గబగబ వచ్చి వాడిని చావమోదేడు. బాబు వెక్కి వెక్కి ఏడ్వనారంభించేడు. బాబుని ఇప్పటిదాకా ఎవరూ కొట్టలేదు. నేడు ప్రప్రథమంగా ప్రకాశం బాబుమీద చెయ్యి చేసుకున్నాడు. బాబు గోడమూలకు పోయి ఏడుస్తున్నాడు.

ప్రకాశానికి బాబు ఏడుపు వినబడటం లేదు. లత ఉంటేనే అతను మనిషి. నేడు లత లేదు.

ప్రకాశానికి మరి ఇంట్లో ఉండే బుద్ధి పుట్ట లేదు. విప్పు చేసుకుని ఇంతవరకున్నాడు, కడుపులోని ఆకటి మంటలను కాస్త ఉడికీ ఉడకని మెతుకులు తిని చల్లార్చుకున్నాడు. అతనికి భోంచేశాక గాని బాబు సంగతి స్ఫురణకి రాలేదు. ప్రకాశం బాబుకి ఇంత అన్నం తినిపించబోయేడు. బాబు అతని చేతిని నోటినుండి త్రోసివేసి గోలుగోలున ఏడుస్తున్నాడు. "అమ్మని పిలవండి!" అని గట్టిగా కేక వేసేడు.

ప్రకాశానికి మళ్లీ హృదయం గాయపడింది. అతనికి లత జ్ఞాపకం వచ్చింది. తిరిగి ప్రపంచం చీకటయింది. బాబును కొంపమీద సాగదీసి ఒక్కటి కొట్టి వెనుదిరిగి చూడకుండా వీధితలుపు గడియ వేసి బయలుదేరేడు. ప్రకాశానికి ఎక్కడికి పోవాలో తోచలేదు. అలా నడిచిపోతున్నాడు. దారిలో మాధవరావు అతన్ని పరామర్శించేడు. ప్రకాశం మళ్ళీ ఏడ్చేడు.

మాధవరావు పానప్రియుడు. పాపం పరితాప నాశనం అనే మూలమంత్రాన్ని అవ్యక్త తైలధారగా జపిస్తాడు. ప్రకాశంలాగే అతనుకూడా కష్టాలుపడ్డ వాడే. ఒకనాడు మాధవరావు పెద్దకుటుంబంలో ఉండేవాడు. నేడు పానాబుద్ధితో మాత్రమే ఉంటున్నాడు. దారీతెన్నూ కానరాని ప్రకాశంకి మాధవరావు మార్గదర్శి అయేడు. ఆనాడు ప్రకాశం మాధవరావుతో కూడా ఒకింత సారా త్రాగేడు.

రాత్రి పన్నెండు గంటలయింది. ప్రకాశం వీధి తలుపు తోసుకుని ఇంట్లోకి వచ్చేడు. అతనికి ఆశ్చర్యాన్ని కల్గించే దృశ్యంఒకటి కన్పించింది.

ఇంట్లో దీపం వెలుగుతూంది.

చిందరవందరగా ఉండవలసిన సామగ్రి స్వస్థానాన్ని సంపాదించింది.

ఎవరో ఒక యువతి బాబును జోకొడుతూ నిద్ర గొల్పుతూంది.

ఆ సుందరి ప్రకాశం రాగానే నిలబడింది.

"నువ్వెందుకు ఆ నిర్భాగ్యుని గూర్చి శ్రమ పడుతున్నావు?" ప్రకాశం ఆమెను నిరుత్సాహ పరిచేడు.

ఆమెలో విషాదచ్ఛాయలు స్పష్టంగా కనిపించాయి. "ఒక ఆదర్శనూతి సుగుణాలమైన భూదేవికి సమర్పించిన కానుకగా బాబుని నేను భావిస్తున్నాను. ప్రకాశ్! నాలోఉన్న ప్రేమను యావత్తూ వీడు స్వాధీనం చేసుకున్నాడు." అని ఎంతో జాలిగా ఆమె పలికింది.

ప్రకాశం ఆమె ముఖంలోకి చూసేడు. ఆమె కళ్ళెంట నీరు కారుతూంది. లతమరణం ఆమెకుకూడా దుఃఖాన్ని కల్గించింది.

మానవజీవితమంతా సుఖమయం కాదు ప్రకాశ్! సుఖాలాగే కష్టాలుకూడా జీవితంలో వస్తూఉంటాయి. సుఖాల్లో ఆనందించేశక్తి ప్రతీవాడూ కలిఉంటాడు. కాని కష్టాల్లో చలించకుండా వున్నవాడే ధన్యుడు. అందుచేత మీరు ధైర్యం వహించాలి. బాబుని పెంచి పెద్ద చేయాలి. అపని చేస్తేనే మీరు లతకు సేవచేసినవారవుతారు. వణికే గొంతుకతో ఆమె ప్రకాశాన్ని హెచ్చరిక చేసింది.

ప్రకాశం వికారంగా నవ్వుతూ "ఎందుకూ! నేనూ చచ్చిపోతాను. బాబూ వస్తాడు. మేం ఇద్దరం చస్తేనే లతకు ఆత్మశాంతి చేకూరుతుంది" అన్నాడు.

ఆమె మరేమీ మాట్లాడలేకపోయింది. పోత పోసిన బొమ్మలా అలాగే నిల్చుంది. ప్రకాశం ఆమెను దీక్షగా చూస్తున్నాడు. ఆమె ముఖంలో ఏదో దివ్యశక్తి తాండవిస్తున్నట్లు అతనికి కన్పించింది. ఇంత దుఃఖంలోనూ ప్రకాశానికి ఒక శాంతి కల్గింది. ఆమెనైపే చూస్తూ తన దుఃఖాన్ని మరచిపోగలనేమో అనుకున్నాడు ఒకసారి.

బాబు కదిలేడు. ఆమె మళ్ళీ కూర్చుని తల వంచుకు బాబుని జోకొడుతూంది. ఆమె బాబుకి సేవ చేస్తూంది. ప్రకాశం ఆ జవ్వని మాతృప్రేమను మదిలో ప్రశంసించేడు. ఒకవేళ బాబు పెరిగి పెద్దవాడవాలంటే ఆమె ఉండాలి. తను ఇప్పుడు బాబు నేమి చేయగలడు? తను ఇప్పుడు వివేకాన్ని కోల్పోయేడు. ఆమె మాత్రం బాబుని ఎంతకాలం సంరక్షిస్తుంది. ఏవో వాలుకోజులు. ఆమె మాత్రం పరిణయమాడదా? ఆమె అత్తవారింటికి పోతుంది. అప్పుడు బాబు ఏమౌతాడు. ప్రకాశం తన భావాలనే ఆమెకు చెప్పేడు.

"నువ్వు ఎంతకాలం బాబుకి పరిచర్య చేయగలవు?

"ఎంతకాలమైనా చేయగలను. బాబుకి నేనే లతను అనే భావన కలిగించేశక్తి నాకు లేకపోలేదు" దృఢంగా ఆమె సమాధానం చెప్పింది.

ప్రకాశం అపారమైన ఆశ్చర్యాన్ని పొందేడు. ఈమె చంపయేనా? ఎంత ధైర్యంగా నాలో ఆశాదీపాన్ని వెలిగిస్తూంది? నిజానికి ఈమె లతకు తగిన మిత్రురాలు అనుకొని ఆమెను వేరొక ప్రశ్న వేసేడు.

"రేపు నీకు వివాహమౌతుంది. నువ్వు అత్తవారింటికి పోతావు. అప్పుడు బాబు ఏమౌతాడు."

"నేను లతస్థానాన్ని వహిస్తాను."

ప్రకాశం పరమానంద భరితుడయేడు.

"చంపా! నువ్వు నన్ను వివాహమాడగలవా?" ఆమెను అడిగేడు.

చంప తల వాల్చింది.

ప్రకాశం రెండడుగులు ముందుకు వేసేడు. చటుక్కున లత అతనికి స్ఫురించింది.

"నేను లతను ఎలా మరచిపోగలను చంపా?"

దీనంగా అతను చంపను చూస్తూ అన్నాడు.

"నేను మాత్రం మరిచిపోగలనా ప్రకాశ్! మనం ఇరువురం ఆమెను పూజిద్దాం. ఆమెకు సర్వస్వం అయిన ఈ అర్భకునికి రెక్కలనిద్దాం. అవాడు మీకు లతయందుగల ప్రేమ నాకు ఆమెయెడలగల పూజ్యభావం రెండూ సార్థకమౌతాయి."

ప్రకాశంహృదయంలో ఒక ఆశాజ్యోతి వెల్గింది.

చంప ప్రకాశం ఇంటికి వాల్గిళ్లు అతలగల గంగమ్మగారి ఏకైకపుత్రి. ఆమె వయస్సు సుమారు పదునెనిమిది సంవత్సరాలు. చంప చాలా చక్కగా ఉంటుంది. చంప తండ్రిని ప్రకాశం బాగా ఎరుగును. అతను యుద్ధంలో తన ప్రాణాన్ని కోల్పోయేడు.

చంప ఆ నాటికి తను ఇంటికి వెళ్ళటానికి అంగీకారాన్ని అర్థించింది.

"బాబుకి అన్నం తినిపించేను. ఇక తెల్లవారే దాకా లేవడు. ఒకవేళ ఎప్పుడైనా కదిలితే కాస్త బుజ్జగించండి. ఇదుగో! ఇలా చూడండి! వాడిపై మీరు కోపం ప్రదర్శించడానికి వీల్లేదు. ప్రొద్దున్నే కాఫీ పట్టుకువస్తాను. మా అమ్మకూడా వస్తానంది. ఈ రెండు ముక్కలూ ప్రకాశానికి చెప్పి మెల్లిగా ద్వారంవైపు నడిచింది."

తలుపు గడియ వేసుకుందికి చంప ననుసరించిన ప్రకాశం నోటినుండి ఒకవాసన చంపకు తగిలింది. ఆమె క్షణకాలం జలదరించి గబగబా ఆ అర్ధరాత్రి ఇంటికి చేరుకుంది.

ప్రకాశం ఆ రోజు మాధవరావు ప్రోద్బలముపై చాలా కొంచెం సారా త్రాగేడు. రాత్రి అతనికి ఎంతకీ నిద్దరరాలేదు. అప్పటికి కాలం రెండుగంటలయి ఉంటుంది. ప్రకాశానికి తల తిరుగుతూంది. ఏదో వాగుతేగాని అతనికి సౌఖ్యమనిపించలేదు. అతను పిచ్చి పిచ్చిగా మాట్లాడ నారంభించేడు.

ఒకసారి తన భోరణిలో అతను తిట్టడం ప్రారంభించేడు. ఆమెను గాడిదఅనీ, కుక్క అనీ శతవిధాల తిట్టేడు. ఈ సారి ఆమె అగుపడితే చీల్చి చంపుతానన్నాడు. మరొకసారి తన వివాహమైన కొద్దికాలంలోనే మరణించిన లత తల్లిదండ్రులకు నమస్కరించేడు. కొద్దికాలం తరువాత వారు జబ్బుచేసి చావడం మంచిది కాదన్నాడు. ఈ సారి మీరు సముద్రంలోపడి చావండి అన్నాడు. ఈ విధంగా ప్రకాశం పూర్తిగా మతిని కోల్పోయి వాగేడు. పూర్తిగా మతిభ్రష్టుఁడయ్యేడు.

రాత్రి రెండున్నర గంటలయింది. ప్రకాశానికి ఇంకా పూర్తిగా తెలివిరాలేదు. కాని అతనిభోరణి తగ్గింది. కొంచెం కొంచెం నిద్రకూడా వస్తూంది.

ఇంతలో బాబుకి తెలివివచ్చింది, వాఁడు లేచి కూర్చుని అమ్మా! అంటూ ఏడ్వసాగేడు. ప్రకాశం లేచి తూలుతూ వెళ్ళి వాఁడికి రెండు చెంపలమీదా రెండు దెబ్బలు గట్టిగాకొట్టేడు. బాబు అమ్మా! అంటూ ఇంకా గట్టిగా ఏడుస్తున్నాడు. ఆ నిమిషంలో పసివాఁడైన బాబు ఎంతగా బాధపడ్డాడో చెప్పలేం. వాఁడికి ఒక్కసారిగా అమ్మ కనుపించలేదు. నిన్నటివరకూ అమృతమూర్తిలాగున్న నాన్న నేడు ప్రచండమార్తాండుఁడయేడు. అమ్మలాగే ఆదరించి బుజ్జగించిన ప్రేమమూర్తి ఇల్లు చేరుకుంది. బాబు ఇంకా గట్టిగా ఏడుస్తున్నాడు. ప్రకాశం విసిగివాఁడిని చెవిపట్టుకు బయటకు గెంటి తలుపులోపల గడియ వేసుకొన్నాడు.

ఆనాఁటి రాత్రి ఆకసము మేఘావృతమై ఉంది. అందుచేత పృథ్వీతలంమీఁద చంద్రకాంతి మసక మసకగా పడుతూంది. ఆ చీఁకటిలో బాబు ఒకటే పరుగు తీసి తిన్నగా ఊరిబయటనున్న శివాలయం చేరుకున్నాడు.

దూరంనుండి నక్కల అరుపులు. వినిపిస్తున్నాయి. ఇంకా అనేక శబ్దులు పెద్దవారినే భయపెట్టేలాగున్నాయి. కాని బాబుమాత్రం కొంచెమైనా చలించలేదు.

6

ప్రకాశానికి మూఁడుగంటలకు నిద్రపట్టింది. అది కూడా కలతనిద్ర. ఆ నిద్రలో ఒకకల.

లతామంజరి తెల్లనిచీర కట్టుకుంది. ఆమెనొసట కుంకుమబొట్టు నింగిలో చందమామలాగ తళతళ లాడుతూంది. లత కబరీభారంలో మరువాన్ని తురిమింది. సలక్షణంగా చేతితో పూలసజ్జను పట్టుకుంది. మరొక చేతితో బాబుచెయ్యి పట్టుకుంది. ఇద్దరూ శివాలయం చేరేరు. లత ఈశ్వరలింగాన్ని అవలోకించి మధురమైన పాటపాడింది. ఆ పాటకు ఈశ్వరుఁడు పరవశుఁడై ఒకసారి మనోహరంగా నవ్వేడు. బాబుచుట్టూరా ఉన్న పూలమొక్కలనుండి పుష్పాలనుకోసితెచ్చేడు. లత నవ్విన భగవానుని పూలతో పూజించింది. మధురతర పక్వ ఫలములను నివేదించింది. బాబు ఈశ్వరునికి సాగిలఁబడి నమస్కరించేడు.

ప్రకాశం కలలో రెండవదృశ్యం మొదలైంది.

ఒకసారి బాబు బడికివెళ్ళేడు. తన ప్రక్కనున్న కుర్రవాఁడిని చూసేడు. వాఁడు చొక్కా తొడుక్కోలేదు. బాబు వాఁడిని కారణం అడిగేడు. వాఁడు తనకు ఒకటేచొక్కా ఉందన్నాడు. అది చాకలికి వేయుటచేత తిరిగి వచ్చేవరకు తనకు తొడుక్కుందికి వేరు చొక్కా లేదని చెప్పేడు. బాబు మరేమీ మాట్లాడకుండా తన చొక్కాను తీసి వాఁడికి ఇచ్చేడు. ఆ చొక్కా వాఁడు తొడుక్కునేవరకూ ఊరుకోలేదు. బాబు ఉట్టిబనీనుతోనే ఇంటికి రావడంచూసి లత విపరీతపడి మెల్లిగా బాబునడిగి సంగతిని తెలుసుకుంది. బాబుని అంత హద్దుమీరి దానాలను చెయ్యడానికి ఇంకా మనకు శక్తిరాలేదనీ, ఈశ్వరుఁడు మనకు సంపదలను కటాక్షించిననాఁడు మనం మానవసేవ తప్పక చెయ్యాలని మందలిస్తూ నీతి గరిపింది. "నువ్వు పెద్దవాఁడవౌతావు. నీకు పెద్ద ఉద్యోగం దొరుకుతుంది. అప్పుడు నీ జీతంలో సగంపాలు దాన ధర్మాలకు వినియోగించాలి. తెలిసిందా!..." అన్నది. లత బాబుచేసిన పనికి కినుక వహించిందా?...లేదు. ఆమె మొదట బాబును మెల్లిగా మందలించింది. తరువాత ప్రాజ్ఞుఁడయిన పిదప కర్తవ్యాన్ని బోధించింది.

ప్రకాశం స్వప్నసీమలో బాబు ఆఖరిసారిగా కనిపించేడు. లత వాఁడికి రెండు జేబులలోనూ రెండు పిడికెళ్ళు బియ్యంపోసి బడికి పంపుతుంది. ఆ బియ్యాన్ని వాఁడు శివాలయం దగ్గరున్న బిచ్చగాళ్ళకు వేసి మరీ, బడికివెళ్తాడు. అక్కడ ఉండే ఇద్దరు బిచ్చగాళ్ళూ బాబు అంటే పడిచస్తారు. అవకాశం దొరుకుతే ఒకసారి ఎత్తుకుని ముద్దులాడి దింపేసారు. "దరిద్రం ప్రేమను కొరత చేయఁగలదా?" అనుకుంటాడు కలలోనే ప్రకాశం.

మళ్ళీ బాబు ప్రకాశానికి కనిపించలేదు వెంటనే అతనికి తెలివి వచ్చింది. అతను బాబూ! అని గట్టిగా అరుస్తూ కలఁత నిద్రనుండి మేల్కొని ఇలు నలుమూలలా గాలించేడు. బాబు ఎక్కడా కన్పించడు. అతనికి నిన్న రాత్రి సంఘటన స్ఫురించింది. ప్రకాశం వీధిద్వారంవైపు పరిగెత్తేడు.

అప్పుడే తెలతెలవారుతూంది. పెరటిలో ఉన్న వృక్షముల మీఁద పక్షులు ఒకటే గోలచేస్తున్నాయి. చంప మరచెంబు చేత్తో పట్టుకువస్తూంది.

వీధి తలుపుమీఁద టకటకమని శబ్దం—లోడనే ప్రకాశ్ అని ఒక కోకిలస్వరం. వీధితలుపు తియ్యాలనే ప్రయత్నంతో జోరుగా వస్తూఉన్న ప్రకాశానికి విని పించేయి. అతను తలుపు తెరిచేడు.

"బాబు ఏడీ చంపా?" అని ప్రకాశం తలుపు తెరవగానే ఆమెను ప్రశ్నించేడు. ఆతృతతో ఆమెను త్రోసుకుని ముందుకుపోయి వీధిఅరుగు వాలుప్రక్కలా చూసేడు. చంప నిర్ఘాంతపోయింది. ఆమెకు ఏమీ బోధపడలేదు. ప్రకాశం నిన్నరాత్రి తను వివేచనను కోల్పోయి చేసిన ఘాతుకచర్యను శిథిలగద్గదస్వరంతో చంపకు చెప్పేడు. చంప ఆపాదమస్తకమూ కంపించింది. ఆమె చేతిలో మరచెంబు క్రిందకు విడిచింది.

ఇద్దరూ వీధివంతా గాలించేరు. వారికి బాబు కనుపించలేదు. ఆఖరికి చంపకు ఒక ఊహ తట్టింది. "బాబు శివాలయానికి పోయిఉంటాడు. చూదాం పద!" అంటూ ఆమె అటుప్రక్క పరుగెత్తింది. ప్రకాశం కూడా పరుగెత్తేడు.

ప్రకాశం, చంపా, శివాలయం చేరుకున్నారు. కోవెల కుడ్యాలనిండా వారికి "అమ్మ" అనే అక్షరాలు లెక్కలేనన్నిసార్లు కన్పించేయి. ఆ అక్షరాలు. విభూతి ముక్కలతో వ్రాయఁబడి వున్నాయి. ఆ దస్తూరి బాబుదే! ఆ గోడలమీఁద వాఁడు కనీసం ఐదు వేలసార్లు అమ్మ అనే పదాన్ని వ్రాసి ఉంటాడు. ఎంత ఓపికతో వ్రాసేడోకాని ఆ గోడలనిండా రెండున్నర అడుగుల ఎత్తువరకూ చుట్టూ అమ్మ అనే పదం ఎడంలేకుండా కనుపిస్తూంది. చంప ఆ అక్షరాలను చూస్తూ అలా స్తంభించిపోయింది.

ప్రకాశం ఆతృతతో లోనికిచొచ్చుకుపోయి చూసేడు. అక్కడ బాబు నందీశ్వరుని దగ్గరపడి ఉన్నాడు.

ప్రకాశం బాబూ! అని వాఁడిని కౌగలించుకుని లేవనెత్తేఁడు.

కాని బాబు ప్రాణం ప్రేమలేని యీ ప్రపంచం నుండి లతవున్న లోకానికి ఎగిరిపోయింది.

ప్రకాశం గట్టిగా విలపిస్తూ వాఁడిని భుజంమీఁద వఁజేసుకుని బయటకు వచ్చేడు. చంప ఆ దృశ్యాన్ని మఱి చూడలేక చీరచెరఁగుతో కన్నులు మూసుకుని వలవల ఏడ్చింది.

లత చనిపోయింది. బాబు కూడా చనిపోయేడు. ప్రకాశం నిర్భాగ్యుడై బిగ్గరగా ఏడుస్తున్నాడు.

చంప మాత్రం అప్పటేపు ఏడువలేదు. ఆమె తేరిని తెచ్చుకుని ఆఖరుసారిగా ప్రకాశానికి కొన్ని ముక్కలు చెప్పింది.

"నువ్వు దౌర్భాగ్యుఁడవు ప్రకాశ్! ఇఁక నేను ఏ విధమైన ఉపకారాన్నీ నీకు చేయలేను. లత ఆత్మ శాంతి వాశించి నా జీవితాన్ని నీకు అంకితం చేయాలని నిశ్చయించేను. కాని...అప్పుడే సమయం దాటి పోయింది ఇప్పుడు ఆశక్తి నాలో నశించింది. నా ఆశ నిరాశ అయింది. అంతే...నిన్ను మాత్రం నేను ఎన్నడూ ప్రేమించలేదు. ఇటుపై ప్రేమించలేను కూడా."

ప్రకాశానికి చంప నోటినుండి వచ్చిన మాటలు కశాఘాతాల్లాగ తగిలేయి. ఆమె మొగంలో ఒక శాంతం —ఒక గాంభీర్యం—ఒక ఉద్రేకం అతనికి గోచరించేయి. ఇంక అతను ఆమెవైపు చూడలేకపోయేడు. భూమ్యాకాశాలు కలిసేలాగ కన్పించే ప్రదేశాన్ని వ్యర్థంగా చూస్తూ రెండుఅడుగులు వేసేడు.

ప్రకాశ్! చంప అతణ్ణి పిలచింది. అతను వెను కకి తిరగకుండా అక్కడనే కొంచెం ఆగేడు.

చంప అతని భుజాలనుండి బాబు శవాన్ని లాగు కుంది. రెండు బుగ్గలమీఁదా రెండుముద్దులు పెట్టు కుంది. నిండు యౌవనంతో తొణికిసలాడే తన హృదయానికి వాఁడి భౌతికశరీరాన్ని ఒకసారి హత్తుకుంది. తిరిగి బాబుని అతని భుజాలకు చేర్చి, "ఇక సెలవు!" అంటూ గబగబ వడిచిపోయింది.

కలగూరగంప

ఛందోదర్పణము కొన్ని విశేషములు

శ్రీ భట్టాచార్య

ఛందో దర్పణమునందలి కొన్ని విషయములపై నింతకుఁ బూర్వము పండితులు కొందఱు విమర్శ గావించియుండిరి. అందుఁ గొన్ని మాకు సరిపడినవిగా లేవు. వానిపై మా యభిప్రాయములను దెలుపుచుంటిమి. సహృదయులైన పండితులు మా యుభయుల యభిప్రాయములఁ బరిశీలించి యాథార్థ్యము తెలుపఁ గోరుచున్నారము. ఇయ్యది పరాన్వేషణము కొఱకుగాని అన్యథా కాదని మనవిచేయుచున్నారము.

1. సంధిగత ప్రాసము.

క॥ స్పష్టముగ సంధిజనిత రూ
పవిశేష ప్రాసమునకుఁ బరగు ప్రకారం
బవిరళ వకారముగు న
య్యవదాతయశా వాలెఱుంగ వలెను ముకుందా!

సంధిగత ప్రాసమనఁగా—సంధిచే నేర్పడిన వర్ణము ప్రాసస్థానమున నున్నవానికి మైత్రిఁ గూర్చుట యని లక్షణమునందు ననంతుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. కాని లక్ష్యమునందు నొక వకారమునకు మాత్రమే చూపించినాఁడు. అందుచే కేవల మొక వకారమునకు మాత్రమే చెల్లుననియు మిగిలినవానికి చెల్లదనియు నర్థమగుచున్నది. కాని యట్లు చెప్పరాదు. అయ్యది యుపలక్షణముగా కచటతలకును జెల్లును. అనంతుఁడీ విషయము తన ఛందమునందు వివరించియున్నాఁడు.

క॥ ప్రథమాంత విధిక్షుల పై
గతితములగు కచటతపలు గసడదవలగున్
పృథివి నివి గజడ దబలగు
ప్రథమపు సున్నలగు నాంతపదములమీఁదన్.

ఛందో. ప్ర. ఆ. ప. 61.

“గసడదవాః స్యుర్హి ప్రథమామాత్రా ద్వాత్స్య దోర్త్యైవైతే, వవికృతి శబ్దాత్పరతి సాంస్కృతికానాం...పరుషా ద్రుతప్రకృతికా త్పరశ్చాస్య సర్దుఁ తింద దింకు సాన్యత్” అను చింతామణి సూత్రమును వివరించి యుదాహరణముగా—

గీ॥ వాఁడుగను వాఁడు సేకొనువాఁడు డెక్కు
లాడు వాఁడు దపోనిధి వాఁడు పెద్ద
చిక్కఁగరి ముక్కఁ జెలి వాక్కుఁ దక్కఁ జెట్టి
కొరిఁ దలఁచె నిజ బలిచెవా సంఘులిల్లు

ఛందో, ప్ర. ఆ. ప 62.

అని చెప్పియున్నాఁడు. లక్షణ లక్ష్యములఁ బరిశీలింతము. “ప్రథమాంత విధిక్షుల పైఁ గతితములగు కచటతపలు గసడదవలగున్” అను లక్షణమునకు వగుపగా,

(క) వాఁడు + కనువాఁడు = వాఁడుఁ గనువాఁడు.
(చ) వాఁడు + చేకొనువాఁడు = వాఁడుసేకొను వాఁడు.
(ట) వాఁడు + టెక్కులాఁడు వాఁడు = వాఁడు డెక్కులాఁడు వాఁడు.
(త) వాఁడు + తపోనిధి = వాఁడు దపోనిధి.
(ప) వాఁడు + పెద్ది = వాఁడు వెద్ద.

అని లక్ష్యముల నిచ్చియున్నాఁడు.

ఇందు ‘వాఁడు దపోనిధి” అను నుదాహరణమును బరిశీలింపవలసియున్నది. “వవికృతి శబ్దాత్పరత స్సాంస్కృతికానాం భవంతి గసడదవాః” అను చింతామణి సూత్రముచే తెలుఁగు శబ్దములకంటెఁ బరములైన సంస్కృత శబ్దములకు గసడదవలు కలుగవు. కాని యనంతుఁడు “వాఁడు దపోనిధి” అని తెలుఁగు మీఁది సంస్కృత పదమునకు గసడదవాదేశము సేసినాఁడు. ఇది చింతామణికి విరుద్ధముగా నున్నందున తప్పంగునా? పరికింప నది పొరపాటు కాదు. పూర్వకవుల ప్రయోగము లట్టివి గలవు. లక్ష్యములున్నపుడు లక్షణములు చెప్పకపోవుట లాక్షణికుల పొరపాటు కాని లక్ష్యములు తప్పులు కావు గదా. పూర్వకవులు ప్రయోగించిరి కనుకనే యనంతుఁడును “వాఁడు దపోనిధి” అని ప్రయోగించినాఁడు. శ్రీ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు తన ప్రౌఢవ్యాకరణమునందు “కొన్ని యెడలఁ దెలుఁగుల మీఁది సాంస్కృతిక కతిపయులకు గదవలు గావంబడియెడి” అని సూత్రించి “పిరల్గొపించిన— ఇట్లు దపంబు— వేదములు అను

ప్రయోగములు చూపించియున్నారు. ఇయ్యది యనంతునికి మిక్కిలి ప్రోద్బలకము.

ఇఁక ద్రుతాంతములమీఁది గజడదబలను బరిశీలింతము. "పృథివి నివి గజడదబలగు ప్రథమపు సున్నలగు వాంతపదముల మీఁదన్" అని లక్షణము చెప్పి లక్ష్యములనిట్లు క్రమముగా నిచ్చియున్నాఁడు.

(క) చిక్కన్ + గరి = చిక్కఁగరి
(చ) త్రొక్కన్ + జెలి = త్రొక్కఁజెలి
(ట) వాక్కన్ + డెక్కు = వాక్కఁడెక్కు
(త) కోరెన్ + తలఁచె = కోరెఁదలఁచె
(ప) నిన్ + పిలిచె = నిన్ బిలిచె.

దీనినిఁజూచి పండితుల విమర్శలఁ బరికింతము. "ద్రుతప్రకృతికములమీఁది పరుషములకు గజడదబలను జెప్పఁబడి యీ గజడదబలకు ముందు సున్న కలుగునని చెప్పెను. అనఁగా ద్రుతము సున్నగాను మారునను. సున్న యనఁగా నరసున్నయు నిండుసున్నయు రెండు గ్రాహ్యములే. లక్ష్యమున "చిక్కఁగరి మొదలు కోరెఁదలఁచె" అను నలుగు నరసున్నకు లక్ష్యమిచ్చినాఁడు. తుదపరి "నిన్ బిలిచె" అని ముద్రణ ప్రతిలోనున్నది. కాని యది నింబిలిచె నైయుండవలెనో ప్రు. ద్రుతమున కనంతుఁడు సున్న విధించినాఁడు. అరసున్నకుఁ జిక్కఁగరి. ఇత్యాదులు. నిండుసున్నకు "నింబిలిచె" అను పదియు లక్ష్యముగా నిచ్చియుండును. 'నింబిలిచె' రూపసిద్ధి యగు నని యనంతుఁడు 'భ్రమ' పడినాఁడు. లేదా యొక యరసున్నకు లక్ష్యమిచ్చినవాఁడైన కావలె. 'సున్న' అనుదానిచే నరసున్నలు నిండుసున్నలు గ్రహించి నిండుసున్నకు 'నింబిలిచె' అను రూపము నుదాహరించినాఁడనియు నయ్యది ప్రమాదము అనియు మా యాశయము"

(సుభాషిణి సం 2 సంచిక 5)

అని శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు వ్రాసిరి. ఈ వ్రాత మాకుఁ జాలనాశ్చర్యమును గొల్పినది. విషయ గ్రహణము సరిగాఁజేసికొన్నట్లు కనిపింపదు. అందువలననే యనంతునకు 'భ్రమ' కలిగినదని వ్రాయుట. వడ్లమూడివారు చెప్పినది సరికాదు. వారు అనంతా మాత్యుని లక్షణమును బూర్తిగా దప్పర్థము సేసికొనిరి. అందుచే వికృతి మయిన విమర్శ చేయఁబడినది. కాని "ప్రమాదో ధీమతామపి" అని అన్నారు గదా పెద్దలు. ఇక మాకుఁదోచిన యభిప్రాయము తెలుపుచుంటిమి పరికింపుఁడు.

"పృథివి నివి గజడదబలగు ప్రథమపు సున్నలగు వాంతి పదములమీఁదన్" ఇది యనంతుఁడు చెప్పిన లక్షణము. దీని యర్థమేమన — వాంతపదములమీఁదన్" అనుదానికి "ప్రథమపు సున్నలగు" అనునది విశేషణముగా జెప్పవలయును గాని క్రియగా జెప్పకూడదు. 'గజడదబలగున్' అను దానిలోని 'అగున్' అనునది మాత్రము క్రియ. అందుచే "ప్రథమపు సున్నలగు వాంత పదములమీఁదన్" అంటే యిట్టర్థము చెప్పికొనవలయును. సున్నలగుటకు యోగ్యమయిన నకారాంత పదములమీఁదన్ అనఁగా ద్రుతాంతములయిన పదముల మీఁద నని యర్థము చెప్పవలయును. ద్రుతాంతమయిన పదములమీఁది కచటతపలు గజడదబలగు నని యనంతుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. గోపాలకృష్ణయ్యగారు అనంతుని లక్షణమును అపార్థము సేసికొని ద్రుత ప్రకృతికము మీఁది పరుషములకు గజడదబలను జెప్పి యీగజడదబలకు ముందు సున్న కలుగుననియు, సున్న యనఁగా నరసున్నయు, నిండుసున్నయు రెండు కలుగుననియు నరసున్నకు 'చిక్కఁగరి' మొదలైన రూపములు నిండుసున్నకు 'నింబిలిచె' అనునది యనంతుఁడు చెప్పెనని ఒక చిత్రమైన వ్యాఖ్యానము చేసిరి. అనంతుఁడిచ్చిన యుదాహరణము లందలి 'నిన్ బిలిచె' అనుదానిలోని నకారమును బూర్ణబిందువుగా జేసి నిండు 'నింబిలిచె' అనునది లక్ష్యముగా నిచ్చి "నింబిలిచె" అని రూపసిద్ధియగు నని యనంతుఁడు "భ్రమ" పడినాఁడు. అని గోపాలకృష్ణయ్యగారు వ్రాయుట పరమ సాహసము. లక్షణమును సరిగా నర్థము చేసికొనక తప్పుగా నర్థము సేసికొని యనంతునికి లేనిపోని భ్రమ ప్రమాదము లంటగట్టుటకు బూనుకొనిరి. అనంతుఁడు సున్నయగుటకు యోగ్యమయిన నకారాంతపదముల మీఁది పరుషములు గజడదబలగునని చెప్పి యుదాహరణముగా నరసున్నలగుట కవకాశమున్న తావుల నరసున్న రూపముల జూపించి అరసున్నగాని నిండుసున్నగాని యగుట కవకాశము లేని 'నిన్' లోని నకారమును పొల్లు నకారముగనే యుంచి "నిన్ బిలిచె" అని ప్రయోగించి చూపించినాఁడు. అంతియే కాని 'నింబిలిచె' అను లేనిరూపమును గల్పించి యనంతునికి భ్రమప్రమాదము లంటగట్టుట గర్హింపఁదగినది, పండితులు పరికింతురు గాక.

ఋవిరమము

అనంతుఁడు తన ఛందోదర్పణమునందు ఋకార స్వరూపయతి నిట్లు చెప్పినాఁడు.

గీ॥ క్షితి ఋకార రూపస్వరూపయతులు వరఁగు
ఋగ్యజుస్సామ విదులందు కృష్ణుఁడనఁగ
వృష్ణికులజుండు కరుణా సముద్రుఁడనఁగ
హేమపీతాంబరుండు దేవవృషభుఁడనఁగ.

('హేమ పీతాంబరుండు' అని డు వర్ణకమునకు ముందుఁ బూర్ణబిందువున్నది. అట్లున్న గణభంగము కాఁగలదు. 'హేమపీతాంబరుఁడు' అని యర్ధబిందు వుండవలయును)

ఋకార స్వరూపయతిలో మూఁడు విధములైన వానిని అనంతుఁడు చూపించినాఁడు. (1) ఋకారము

నకు కొదుల పైనుండు ఋకారమునకును, (2) హల్లుల మైత్రి లేకున్నను ఋకార సంబంధమునబట్టి వ్య—ప్యుల వంటి వానికిని, (3) హేమములోని 'హే'కును 'వృషభ'లోని వృకారమునకును యతులు చెప్పినాఁడు. వీనికి యప్పకవి ఋత్వసామ్య, ఋత్వసంబంధ వళులని పేరు పెట్టినాఁడు. అనంతుఁడీ ఋకార స్వరూపయతులు చెప్పిన తరువాత రీవిరమును చెప్పి యున్నాఁడు. ఈ రీవిరమును గూర్చి యభిప్రాయ భేదము లున్నవి. కొందఱు పండితులు రీవిరమును కాదనియు నయ్యది 'రువడి' యనియుఁ జెప్పుచుండిరి కానియయ్యది పరిశీలనాభావజనితాభిప్రాయమని తోఁచినది. ఎందువలనన రీవిరమును చెప్పు పద్యము నందుఁ బాఠభేదము లున్నను దరువాతి 88, 89 సంఖ్యలు గల పద్యములు 87 వ పద్యము నందలి "రీతోడి విరతి తలకొన దెందుకా" అను వాక్యము "రువడి" కాక రీవిరమగునని బలపఱచుచున్నవి. అనంతుఁడు చెప్పినదానికి నితరపండితులు చెప్పినవానిని క్రమముగాఁ జూపించుచు వాని దూరాపాస్తము చేయు నుదాహరణములను ఛందోదర్పణమునుండియే చూపించెదము.

ఋ రు రి లు యతి.—

"అనంతుఁ డీయతిని స్పష్టముగా నీ క్రింది పద్యములలో నాదేశించినాఁడు.

కం॥ విలసద్రుకారమును వ
ట్రులు విరమణ మొందు కౌరి ఋషులకు శశ్వ
ద్భ్వలభు-షవఁగ నీయేలకుఁ
దలపఁగ రీతోడివిరతి తలకొనదెంకున్.

గీ॥ మును ఋకారమీరేలతో నొనరినట్లు
చెందొకట యదాదేశ కారణమున
ఘనలకారంబయును, స్వరల్ గారవిరతి
క్లప్తిలేదు కౌరి గుణావళుల కనగ.

కాని యప్పకవి యీ యతులను గ్రహింపక పోవుటచేతను, ఋకారమునకు ఇ ఈ, ఎ ఏ ల తోడను రి రీలతోడను యతుల నాతఁడు చూపుటచేతను నీయనంతుని ఛందోదర్పణములోని పై పద్యము లిట్లు మార్పు గావింపఁబడినవి.

కం॥ విలసద్రికారమును మఱి
రిలలి విరమణ మొందు కౌరి ఋషులకు

అనియు—

క్లప్తిలేదు కౌరి గుణావళికి ననగ

అనియు నప్పకవీయమునను సరించి మార్పు చేయఁబడినవి.

విలసద్రికారమును వ
ట్రిల విరమణ మొందు కౌరి ఋషులకు
(అని పూర్వముద్రణము)

అనంతుఁ డీవడిని తా నాదేశించుటయే కాక తన భోజరాజీయమునందు దానిని వాడియున్నాఁడు.

సీ॥ గృహధర్మనిరతులు కొనివచ్చి భక్తిపూర్వక
ముగా (అ 3. ప 27)

భాస్కరరామాయణమునుండి కొన్ని చూపుచున్నాను.

1. కొనియల్ల కాల నేమి గృహముకరిగన్
(యు. కాం. 1617.)
2. సురనదీ వీచులందడిరియు శృంగములకా
(......2527.)
3. క్రూరాస్త్ర చంద్రార్ధకృత్తోరుబాహులై
(......1456.)

పాఠములు మార్చినవి చూడుఁడు.

(1) పృథివి బగిల్చి బంగరపుఁ బింజలయమ్ము.
అచ్చుపాఠము 2015.
పుటక్రింది పాఠము.
పృథివి బగిల్చి హేమమయ పుంఖశరంబులు.
(2) పృథుతర విస్మయక్రమము,
పెంపొనరింపఁజూచి.
అచ్చుపాఠము.
పృథుతర విస్మయక్రమముఁ బొంపిరివోవఁగ.
(పుటక్రింది పాఠము 595)

—మడికి సింగన వాసిష్ఠరామాయణము—

తృణకణాంశంబు వజ్రమైత్రుం దునట్లు,
(ఆ. 3 ప. 230)
కర్తృత్వ మెలింగి తోఁచుచుండు,
(ఆ. 3 ప. 12)

—గౌరన నవనాథ చరిత్ర—

తోడరిదొప్పఁగదోగి ధృతిరుప్పఁదూలి (2.57)
నృపునితో నొండు రెన్నుము గాఁగఁ జెప్పి
అహోబలపతి కాళిందికళ్యాణము—
మృగుపైన చెట్లు ముండ్ల పొదలు—

ఇన్ని ప్రయోగము లున్నను వైయాకరణ పారిజాతమున (91 పుట) వ్రట్టులు విరమణ మొందు కౌరి ఋషులకు శశ్వత్ (అముద్రితగ్రంథం) అని యిట్లు ఋవర్ణముతో రువర్ణమునకు యతి చెప్పఁబడినది. కవి ప్రయోగములు దొరకనందున సరికాదని ముద్రణములో దిద్దివేసిరి. "అని యుండుట వింతిగనున్నది." అని శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు ఛందోదర్పణ ద్వితీయ ముద్రణ పీఠికలో వ్రాసిరి. రివడిని రువడియని నిర్ధారించుటకు శ్రీ వెంకటరావుగారు కొన్ని యసందిగ్ధమైనయుదాహరణము లిచ్చిరి. ఆయుదాహరణములు చూడఁగనే మాకుఁ జాల ఆశ్చర్యము కలిగినది. అనంతుఁడు చెప్పిన పద్యములనుబట్టి చూచి మాకు "రువడి"గా

గా: 'రివఢి'గా గన్పట్టుచున్నది. పోనీ వెంకటరావు గారు ఉదాహరించిన పూర్వకవి ప్రయోగములందు 'రువడి'ని బలపఱచుటకు ఎన్ని తగియున్నవో చూతము.

క్రూరాస్త్ర దంష్ట్రాన్వితకృత్తోరు బాహులై- తృణ కణాంశంబు వజ్రమైయుండు క్రూ—కృ, తృ—త్రు, అనునీ రెండు ఉదాహరణములు మాత్రమే వారి రువడిని బలపఱచుచున్నవి. మిగిలిన వన్నియు హల్ మైత్రి కుదిరినపుడు వట్టువసుడికి (కృ—కృ వన్నగు హాని ఋకారమునకు) ఈ ఈ ఓ ఓలతోడ యతి తెలుపుచున్నవి. పరికింపుడు.

గృహ ధర్మనిరతులు కోనివచ్చిరి క్తిపూర్వకముగా
　　…లకు యతి
కర్తృత్వము వెలింగి తోఁచు చుండు
　　(క) ర్తృ—తో లకు యతి
తోడలి కొప్పఁగఁదోగి కృతి చుప్పఁదూలి
　　తో—కృ లకు యతి.
మృదువైన చేతులు మండెపావిలు
　　మృ—ములకు యతి

ఈపైన చూపినవన్నియు రువడిని తెలుపుట లేదుకదా. పై ప్రయోగము లన్నియు నంగీకరించు వారును గలరు. కాని వానికి ప్రత్యేక లక్షణము చెప్ప వలసియున్నది. ఇంక రువడిని బలపఱచునట్టి ప్రయోగములు ప్రయోగించినవారు పొరపడి యుందురని తోచుచున్నది. "క్రూర, క్రుంచు" అనునవి వట్టువసుడి కలిగిన రూపము లనుకొని ప్రయోగించి యుందురు. అట్టి పొరపాటు ప్రాచీనులు, ఆధునికులును పడుచుండి రనుటకు సందేహము లేదు. అందుచే ననంతుఁడు తన ఛందోదర్పణమునందు

"తెలుఁగు నందు లేదు లలిఁ గ్రిందు సుత్రుచ్చు
గ్రుమ్మనాఁగ రేఫ కొమ్ము కాని"

అని చెప్పియున్నాఁడు "క్రూర" అను సంస్కృత పదమునందు క్రుంచు అను తెలుఁగు …మునందును క్రొవకి కొక వట్టు వసుడియని భ్రమ… యుందురు. లేక అట్టి ప్రయోగములు వారలకు …మైయుండి యుండవచ్చును. అందు కృ—క్రూలకు …—క్రులకు యతి మైత్రి వేసిరి. ఇంక ననంతుఁడు ఛందోదర్పణము నందుఁ జెప్పినది 'రివఢి'యా? లేక …వఢి'యా? దానినిఁ బరిశీలింతము.

… విలసద్రుకారమును వ
…లు విరమణ మొందు కొఱిఋషులకు శిక్ష
…లభ్యఁమవఁగ నీ యేలకుఁ
…పఁగ రీతోడి విరతి తలకొన దెంగుక్.

(ఛందో ప్ర. 8 అ. 87.)

ఈ పద్యమునందుఁ గొన్ని పొరపాటులున్నవి. వానిని ముందు సవరింపవలయును. నిరాధారముగా సవరించుట తగదు. ఆ పద్యమునందలి యాధారముతోనే వాని సవరింపవలయును. చివరి పాదమునందు "రీతోడి విరతి తలకొన దెంగుక్" అని చెప్పబడినది కనుక "విలసద్రికారము" అని యుండవలయును. ఇంక రెండవపాదము దాని లక్ష్యముగా నున్నది. అందు 'వట్టులు' అని యున్నది. అద్దాని 'వట్టెల' అని యుండవలయును. ఈ మార్పునుబట్టి యాపద్య మిట్లుండును.

కం॥ విలసద్రికారమును వ
ట్టెల రీ విరమంబు కొఱి ఋషులకు శిక్ష
త్సలభ్యఁమవఁగ నీ యేలకుఁ
దలపఁగ రీతోడి విరతి తలకొన దెంగుక్.

గీ॥ తెలముగ ఋకారము యణాదేశ శక్తి
గలుగు రేఫ యుత్వమునందుఁ గదిసి యతికి
నటి రీకి నీ యేలతో నన్వయించు
నట్టి సత్త్వంబు లేదిది హల్లు గాన.
మును ఋకార మీ యేలతో నొనరినట్లు
చెందకోకట యణాదేశ కారణమున
ఘన లకారంబ ఋగను, రికార విరతి
క్లృప్తి లేదు కొఱి గుణావళికి వసగ.

అనంతుఁడు 'రివఢి'ని యున్ని పద్యములందు నిరూపించి యుంచినది 'రివఢి' కాదు 'రువఢి' యని చెప్పఁబూనుట మహాశ్చర్యము. "విలసద్రికారము" అను 87 వ పద్యమునందు ఋకారముతో రివర్ణము వడిహాయగునియు రివఢి యను పేరుతో నొప్పుచుండునవియుఁ జెప్పెను. రివర్ణము ఋకారముతో మైత్రి చెందినపుడు ఋకారముతో మైత్రి చెందు ఇ ఈ, ఎ ఏ లు గూడ రివర్ణమునకు యతి మైత్రి చెల్లవలసి వచ్చుచుండెగా "ఈ యేలకుఁ దలఁపఁగ రీతోడి విరతి తలకొన దెంగుక్" అని ఋవర్ణముతో మైత్రి చెందు రివర్ణములో ఇ ఈ, ఎ ఏ లకు యతి మైత్రి నిషేధించినాఁడు. దీనినిబట్టి చూడ స్వర యతితో సిద్ధించిన మైత్రిగల ఇ ఈ ఋ ఎ ఏ లలో నొక్క ఋకారమునకు మాత్రము రివర్ణముతో మైత్రి కలదనియు, ఋకారములో మైత్రి కలవయ్యును ఇ ఈ, ఎ ఏ లు రివర్ణముతో మైత్రి నొందవనియు స్పష్టముగా విధించినట్లు తెలియుచున్నది కదా. మఱి యింతియే కాక 88 వ పద్యమునందు నట్లు ఋవర్ణముతో రివర్ణము యతి చెల్లుటకును, ఇ ఈ, ఎ ఏ లు రివర్ణముతో చెల్లక పోవుటకును హేతువు కూడ వక్కాణించి యున్నాఁడు. చూడుడు.

గీ॥ తెల్లముగ ఋకారము యణాదేశ శక్తి
గలుగు రేఫ యుత్వమునందుఁ గదిసి యతికి

నట్టి రేఫనీయేలతో నకర్వయించు
నట్టి సత్త్వంబు లేదిది హల్లు గాన
ఛందో. ప్ర. ఆ. ప. 88.

సంస్కృత వ్యాకరణములో "ఇకోయణచి" అను సూత్రముచేత ఋకారమునకు రకారము వచ్చును. అట్టి యాదేశము కతంబున వచ్చిన రకారము ఇకారముతోఁ గూడి ఋకారముతో మైత్రి నొందుచున్నదనియు, అట్టి 'రి' హల్లయినను ఋకారమును రకార సంబంధముచే పొలుచునగును. కావున ఋకార రికారములకు ప్రతిబంధక మేమియును లేదు. ఇ ఈ, ఎ ఏ లు అచ్చులు, రికారము హల్లు. అగుటచే స్థానాన్యాదేశభావముగాని సాజాత్యముగాని లేదు కనుక రికి ఇ ఈ, ఎ ఏ లతో మైత్రి చెందునట్టి సత్త్వంబు లేదు. అని విస్పష్టముగా నిరూపించియున్నాఁడు.

ఇఁక 89 వ పద్యమునందు వివరముగా రెండు పాదములందుఁ జెప్పినాఁడు. ఋకారపక్షలో అచ్చత్వమే యుండుటచే స్వరయతితో ఋకారము ఇ ఈ, ఎ ఏ లలో మైత్రి నొందినను ఇపుడు రకార పక్షలో యణాదేశ సంబంధముచే హల్త్వము పొందుటచే రికి ఇ ఈ, ఎ ఏ లతో మైత్రి లేకపోయెను. అని పునఃపునః స్పష్టము గావించియున్నాఁడు. కావున ఈ సంబంధమెల్ల 'రివడి'కే కాని 'ఋవడి'కి మాత్రము సంబంధము లేదని తెలుచున్నది. ఇటు లనంతుఁడు తన ఛందోదర్పణమునందు 'రివడి' యని స్పష్టముగాఁ జెప్పియుండ పండితులు కొంద ఱన్యాది 'ఋవడి' అని రొట్టు చేయుచుండిరో బోధపడకున్నది. పండితులు పరికింతురు గాక.

పాణిని
ఇతర వైయాకరణులు

శ్రీ పరాశరం గోపాలకృష్ణమూర్తి

భారతదేశమునం దుద్భవించిన మహామేధావులలో పాణిని యొకఁడు. ఇతఁడు కనీసము రెండువేల మూడువందల సంవత్సరముల క్రిందటి వాఁడైయుండు నని చారిత్రకుల కథనము. పాణిని రచించిన యష్టాధ్యాయివలన నంతకు పూర్వము ప్రచారములో నున్న ఐంద్రాది వ్యాకరణాదులు గతార్థములగుటతో నాశ విస్మృతిపథమునుబట్టి పోయినవి. "శ్రుతే ఉపశ్రోత్రా ప్రమాణాత్ పాణినిం స్మరేత్" సంస్కృత భాషయం దజేని యుపశబ్దమును బ్రయోగించినవారు దర్శనవివృత్తికై పాణినిని స్మరింప వలయునట. గీర్వాణభాషపై నింత యధికారము నచిరకాలములోనే యీ మహామహుఁడు సంపాదించెను. ఇతనిపిమ్మట వచ్చిన వరరుచి పతంజలి మున్నగు వైయాకరణులు తిరిగి మార్గమునే యనుసరించుటయే నిందుల కొక కారణము.

అనాదియగు గీర్వాణభాష పాణినీయము, సంస్కృతమై సంస్కృతమైన సంస్కృతముగ బృహదాఖ్యను వెలసిన యధ్యాయములలో దాదాపు సము, గముగ వ్యాకరణమును రచించిన పాణిని మహర్షి నిజముగాఁ బ్రశంసార్హుఁడు. ప్రపంచములో మఱి యే భాషకు నిట్టి విస్తృతము సంక్షిప్తమునగు వ్యాకరణము లేదని విజ్ఞులు చెప్పుదురు.

అల్పాక్షర మసందిగ్ధం [illegible] త్సర్వతోముఖమ్!
అస్తోభ మనవద్యం చ సూత్రం [illegible] సూత్రవిదో విదుః

అను సూత్రలక్షణము ననుసరించి సూత్రముల యథార్థముగ నన్వయించును.

సూత్రములలో నేక మాత్రోచ్చారణముఁ దగ్గింప గలిగినచో వైయాకరణులు పుత్రోత్సవమును బడయుదురఁట. అట్టితతి పాణిని తన యష్టాధ్యాయి సూత్రములలో బహ్వక్షరము లయిన యితర వైయాకరణుల నామధేయములను గ్రథియించుటలో బహుళ ప్రయోజనము నే నాకాంక్షించి యుండును.

అష్టాధ్యాయిని జెప్పుటలోఁ బాణినికి రెండు తాత్పర్యములు గలవని భాష్యాది గ్రంథకర్తల సిద్ధాంతము. అందు మొదటిది తాను చెప్పినపదములు లక్షణ సాధకార్థబోధకములయి యుండవలయు ననునది. రెండవది తనచే నిర్దిష్టములగు నానుపూర్వీగల గ్రంథము యొక్క పారాయణముచే నదృష్ట ఫలము లభించు ననునది. "..........తేన క్త మికోయణచీతి సూత్రే భాష్యే సామర్థ్యయోగాన్నహి కించిదత్ర। పశ్యామి శాస్త్రే యదనర్థకం స్యాదితి. కించిదృష్టాదృష్టార్థవత్. కించిచ్ఛ్రుతా దృష్టార్థవత్. సర్వథాఽనర్థకం న కించిదపి తదర్థః." అని శేఖరమునఁ బ్రారంభమునందే వ్రా[illegible]బడెను.

కావునఁ బూజ్యులగు నా పూర్వవైయా[illegible] నామగ్రహణమువలన మతాంతర సంగ్రహణమే తన్నామోచ్చారణమువలన నదృష్ట ఫలమును పాణిని తాత్పర్యము. ఈ విషయమును నే దీక్షి[illegible]తుఁడు "ఆపిశలిగ్రహణం పూజార్థం", "సేనకగ్రహణం పూజార్థం", "గాలవగ్రహణం పూజార్థం", "[illegible]గ్రహణం పూజార్థం", ఇత్యాదులచే వక్కాణించెను

పాణిని తన యష్టాధ్యాయిలోఁ పదిమంది వైయాకరణులను స్మరించెను. అందు సూత్రక్రమ